

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Halilİbrahim BIYIK

KÜRESEL ENFORMASYON ÇAĞININ MİSİR'DAKİ TAHRİR EYLEMLERİNE ETKİSİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Halilİbrahim BIYIK

KÜRESEL ENFORMASYON ÇAĞININ MİSİR'DAKİ TAHRİR EYLEMLERİNE ETKİSİ

Danışman

Prof. Dr. B. Esra ÇAYHAN

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Halilİbrahim BIYIK'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Timuçin KODAMAN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. B. Esra ÇAYHAN (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Senem ATVUR (İmza)

Tez Başlığı: Küresel Enformasyon Çağının Mısır'daki Tahrir Eylemlerine Etkisi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 03/01/2017

Mezuniyet Tarihi : 09/02/2017

(İmza)

Prof. Dr. İhsan BULUT

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Küresel Enformasyon Çağının Mısır’daki Tahrir Eylemlerine Etkisi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmzası)

Halilİbrahim BIYIK

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLOLAR LİSTESİ	iv
GRAFİKLER LİSTESİ	v
HARİTALAR LİSTESİ	vi
RESİMLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL ENFORMASYON ÇAĞI VE TOPLUMU

1.1. Veri-Enformasyon-Bilgi Kavramları.....	3
1.1.1. Data, Enformasyon ve Bilgi Kavramları Üzerine Semantik Bir İnceleme	4
1.2. Küresel Enformasyon Çağı Öncesi Tarihsel Süreç ve Toplumsal Yapılar	9
1.2.1. İlkel Toplum	9
1.2.2. Tarım Çağı ve Tarım Toplumu.....	10
1.2.3. Endüstri Çağı ve Endüstri Toplumu	11
1.3. Küresel Enformasyon Çağı ve Toplumu	15
1.3.1. Küresel Enformasyon Toplununun Özellikleri	21
1.4. Küresel Enformasyon Çağının Evrensel Değerleri	24
1.4.1. Demokrasi.....	24
1.4.2. İnsan Hakları	26
1.5. Küresel Enformasyon Toplumu Oluşturmak İçin Uluslararası Çabalar.....	28
1.5.1. Küresel Enformasyon Toplumu Okinawa Şartı	28
1.5.2. Cenevre Zirvesi	29
1.5.3. Tunus Zirvesi.....	31
1.6. Küresel Enformasyon Çağını ve Toplumu Yönlendiren Teknolojik İcatlar	32
1.6.1. Bilgisayar.....	32
1.6.2. İnternet.....	35
1.7. Çağa Damgasını Vuran Kavram: Küreselleşme	39
1.7.1. Küreselleşme Kavramının Tanımları Üzerine Bir İnceleme	39

1.7.2. Küreselleşme Hakkında Üç Farklı Görüş.....	40
1.7.2.1. Aşırı Küreselleşmeciler	40
1.7.2.2. Küreselleşme Karşıtları	42
1.7.2.3. Dönüşümcüler.....	43
1.7.3. Küreselleşmenin Etki Alanları/Boyutları	45
1.7.3.1. Siyaset ve Yönetim Alanında Küreselleşme	45
1.7.3.2. Sosyal ve Kültürel Küreselleşme.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

TAHRİR MEYDANI: ŞUBAT 2011

2.1. Mısır	49
2.1.1. Mısır'ın Yönetimsel Geçmişi	51
2.1.2. Müslüman Kardeşler/İhvan	53
2.2. Tahrir Meydanı Gösterileri Öncesinde Yaşananlar	55
2.3. Tahrir Meydanı Gösterileri.....	59
2.3.1. Tahrir Meydanı Gösterilerine Dünyanın Reaksiyonu	68
2.3.1.1. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un Açıklamaları	68
2.3.1.2. ABD Başkanı Barack Obama'nın Açıklamaları.....	69
2.3.1.3. Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy'un Açıklamaları	70
2.3.2. Gösterilerde Kullanılan Sosyal Medya Platformları	71
2.3.2.1. Twitter	72
2.3.2.2. Facebook.....	75
2.3.2.3. Youtube	76
2.4. Mübarek Sonrası Mısır	77
SONUÇ	81
KAYNAKÇA.....	84
EK 1 - Yeni Enformasyon ve İletişim Teknolojilerinin Tahrir Meydanı Gösterilerinde Dövizlere ve Duvar Yazılarına Etkilerini Gösteren Görseller	95
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Bilgi'nin Oluşumu.....	6
Şekil 1.2 Veri, Enformasyon ve Bilgi Arasındaki İlişki.....	7

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Veri, Enformasyon ve Bilgi Arasındaki Ayrımlar	8
Tablo 1.2 Toplumsal Yapıların Karşılaştırılması	21
Tablo 1.3 Küreselleşmenin Kavramsallaştırılması.....	44
Tablo 2.1 Mısır Cumhurbaşkanlığı Seçimleri İlk Tur Sonuçları.....	78
Tablo 2.2 Mısır Cumhurbaşkanlığı Seçimleri İkinci Tur Sonuçları.....	79

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1 Mısırın 2010 Yılına Ait Nüfus Piramidi	50
Grafik 2.2 Tweet Adedi (a) ve Görüş (b) Mısır Devrimiyle İlişkili 6 Konu; Tweet Görüşü Mısır Devrimiyle İlgili Olumlu Tweetler Baz Alınarak Ölçülmüştür.	73
Grafik 2.3 Mısır ile İlgili Twitter Ağlarının Diğer Twitter Konuları ile Karşılaştırılması.....	74

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1 1969'da ARPANET Ağı.....	36
Harita 1.2 1993'te İnternet Ağı	36

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1 İlk Bilgisayar ENIAC.....	33
Resim 1.2 TIME Dergisi'ne Göre 2006 Yılı'nın Kişisi.....	38
Resim 2.1 Gösterilerin Merkezi Tahrir Meydanı	60
Resim 2.2 Tahrir Meydanı ve Gösteriler Sırasında Oluşturulan Bölümler	61

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AR-GE: Araştırma-Geliştirme

ARPA: Advanced Research Project Agency

ARPANET: Advanced Research Project Agency Network

BM: Birleşmiş Milletler

CERN: Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire

CIA: Central Intelligence Agency

DARPA: Defense Advanced Research Project Agency

DARPANET: Defense Advanced Research Project Agency Network

DBTZ: Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi

EISA: Electoral Institute for Sustainable Democracy in Africa

ENIAC: Electronic Numerical Integrator And Computer

NSFNET: The National Science Foundation Network

OECD: The Organisation for Economic Co-operation and Development

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

yy.: Yüzyıl

ÖZET

Veri-enformasyon-bilgi insanlık tarihindeki en önemli kavramlardır. Bu kavramlar nedeniyle insanoğlu ilkel toplumdaki küresel enformasyon toplumuna dönüşmüştür.

İnsanlık tarihine bakıldığında ilkel toplum, kronolojik olarak tarım toplumuna, endüstri toplumuna ve küresel enformasyon toplumuna dönüşmüştür. Başlangıçta bu dönüşümler küçük bir bölgeyle sınırlıydı ve uzun zamanda gerçekleşmiştir. Çünkü toplumlar arasındaki etkileşimi sağlayan iletişim sınırlı ve zordu. Ancak iletişim imkânları geliştikçe toplumsal dönüşümler de kısa sürede ve hızla gerçekleşti. Demokrasi ve insan hakları ile sıkı sıkıya bağlı küresel enformasyon çağı ve toplumu bilgisayar ve internet teknolojisi nedeniyle dünyanın büyük bir bölümünü kısa sürede etkileyebilmiştir.

İletişim toplumların etkileşimi için son derece önemli bir süreçtir. Eğer iletişim olanakları tarihsel süreç içinde gelişme göstermeseydi, günümüzün en çok kullanılan kavramı olan küreselleşme bu kadar etkili olmazdı. Günümüzde iletişimi kolaylaştıran internettir. Ancak sadece iletişimi kolaylaştırmamaktadır. Toplumsal örgütlenmeyi de kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle tarihin önceki dönemlerinde görmediğimiz toplu gösteriler gerçekleşti. Dünyanın geri kalanı da hem geleneksel medya hem de sosyal medya aracılığı ile bu gelişmeleri takip etmiştir.

Genç Mısırlılar, internet teknolojisinin sağladığı sosyal medya platformlarında, demokrasi, insan hakları ve ülkenin geleceği hakkındaki fikirlerini paylaşma olanağı bulmuşlardır. Böylece Mısırlı gençler yalnız olmadıklarını anladılar. Toplu gösteriler organize ederek ve sosyal medya kullanarak 2011'in ilk aylarında demokrasi ve insan hakları konusundaki taleplerini tüm dünyaya duyurmuşlardır. 11 Şubat'ta Mübarek'in istifası ile gösteriler amacına ulaşmıştır. Mısır tarihinde ilk defa demokratik seçim yolu ile devlet başkanı seçilmiştir. Ancak bu başarı uzun soluklu değildir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Enformasyon Toplumu, Küreselleşme, Demokrasi, İnsan Hakları, İnternet, Arap Baharı, Mısır.

SUMMARY

THE EFFECT OF THE GLOBAL INFORMATION AGE ON THE DEMONSTRATIONS OF TAHRIR IN EGYPT

Data-information-knowledge are the most important concepts in the history of humankind. Because of these concepts the humankind have transformed from the primitive society to the global information society.

When we look at humankind history, the primitive society chronologically transformed to the agriculture society, the industry society and the global information society. At the beginning these transformations were limited by a small area and took in a long time. Because the communication that providing interaction between societies was limited and difficult. But, with the development of communication possibilities, social transformations took place in a short time. The global information age and society that tightly connected with the democracy and human rights have been able to influence a large part of the world in a short time because of the computer and internet technology.

Communication is an extremely important process for the interaction of societies. If the communication possibilities had not developed in the historical process, globalization, the most used concept of our day, would not be so effective. Today, the internet facilitates communication. But it does not just facilitate communication. It also facilitates social organization. For this reason, mass demonstrations that we did not see in previous periods of history were realized. The rest of the world followed these developments through both traditional media and social media.

Young Egyptians had the opportunity to share ideas- on the social media platforms provided by internet technology- about democracy, human rights and the future of the country. Thus, young Egyptians understood that they are not alone. By organizing mass demonstrations and using social media, they announced their demands for democracy and human rights to the whole world in the first month of 2011. On February 11th with the resignation of Mubarak the mass demonstrations reached its goal. For the first time in Egypt's history, the president was elected by democratic election. However, this success did not last long.

Keywords: Global Information Society, Globalization, Democracy, Human Rights, Internet, Arab Spring, Egypt.

ÖNSÖZ

Bu tezi sabırla beni destekleyen başta annem Gülseren BIYIK'a, babam Mürsel BIYIK'a, kardeşim Özge BIYIK'a ve çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. B. Esra ÇAYHAN'a ve geçip giden zamanıma ithaf ediyorum.

Halilİbrahim BIYIK

Antalya, 2017

GİRİŞ

Bu tez çalışmasında küresel enformasyon çağında yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde insan hayatının önemli bir parçası haline gelen yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri aracılığı ile demokratik yönetimler tarafından yönetilmeyen ve insan haklarından yararlanamayan bireylerin demokrasi ve insan hakları arayışları incelenecektir. Bu incelemeyi yapmak için de kullanılacak olan örnek olay 25 Ocak 2011 tarihinde başlayıp 11 Şubat 2011 tarihinde Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in istifası ile sona eren Tahrir Meydanı gösterileridir. Bu inceleme, Tahrir Meydanı'nda gerçekleşen gösterilerin değerlendirilmesinde gösterilerin başlangıcında sadece iç değişkenlerin etkili olduğu ve dış değişkenlerin etkisinin olmadığı varsayımı ile yapılacaktır.

Tahrir Meydanı gösterilerinin incelemesine temel hazırlamak için ilk olarak veri-enformasyon-bilgi kavramları ve aralarındaki ilişki üzerine bir inceleme yapılacaktır. Çünkü 2011 yılında Tunus'ta başlayan ve bu tez çalışması kapsamında incelenecek olan Tahrir Meydanı gösterilerini yorumlayabilmek, içinde yaşanan çağı adlandırmak ve anlamlandırmak için bu kavramlar son derece önemlidir.

Tahrir Meydanı gösterilerinin incelenmesine temel hazırlamak için ikinci olarak, insanlık tarihinde yaşanan çağlar ve bunlara ait toplumsal yapılar incelenecektir. İnsanoğlunun çeşitli yöntemlerle toplamış oldukları enformasyon ve bilgi birikimi, öyle zamanlar gelmiştir ki insanlık tarihinde geçmişteki yaşama biçimini ve alışkanlıklarını temelden değiştirecek seviyelere ulaşmıştır. İnsanoğluna seviye atlatan bu eşikler, keşifler ve teknolojik icatlar olarak kendilerini göstermişlerdir. Bu keşifler ve teknolojik icatlar, insanoğlunu bir sonraki çağa ve toplumsal yapıya geçirmiştir. İnsanlık tarihinde dört çağ ve bu çağlara ait dört toplumsal yapıdan söz etmek mümkündür. Bunlar sırasıyla ilkel çağ ve toplum, tarım çağı ve toplumu, sanayi çağı ve toplumu ve küresel enformasyon çağı ve toplumdur.

İlkel toplum ve tarım çağı ve toplumu tarihsel bir bütünlük olması açısından incelenmiştir. Sanayi çağını önemli kılan en önemli nokta, günümüz dünyasını şekillendiren insan hakları, demokrasi gibi kavramların bu çağda ortaya çıkmış olmasıdır. Ancak bunların etkileri söz konusu çağda pek mümkün olmamıştır. Çünkü dönemin monarşileri, oldukça liberal olan bu kavramların kendi güçlerini aşındırmaması için her türlü önlemi almışlardır. Bu liberal kavramların, hem kendileri için içselleştirilmesi hem de uluslararası ilişkileri yönlendiren unsurlar olması için 20. yüzyılın beklenmesi gerekmektedir.

İkinci bölümde dördüncü ve son olarak, küresel enformasyon çağı ve toplumsal yapı incelenmiştir. İçinde yaşadığımız toplumsal yapıyı ve pratiklerini değiştiren bu çağ, diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerden ilki, yeni iletişim ve enformasyon teknolojileri aracılığıyla enformasyon akışı ve enformasyona ulaşımın geçmiş çağlarla karşılaştırıldığında hiç olmadığı kadar kolay ve zahmetsiz olmasıdır.

Ulaşılan bu teknoloji seviyesi ile küresel enformasyon çağında uluslararası ilişkileri yönlendiren küreselleşme sahip olduğu hızı artırmış ve etki alanını genişletmiştir. Küreselleşmenin etki alanının arttığı en önemli alanlar, siyaset ve yönetim ve sosyal ve kültürel alanlar olmuştur. Günümüzde her birey- küreselleşmeyi hızlandıran yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri aracılığıyla- vatandaşı olduğu devletlerin, uluslararası metinlerde oluşturmayı kabul ettikleri toplumsal yapının özelliklerinin ve bireyin bu toplumsal yapı içerisinde sahip olması gereken hakların farkındadır. Dolayısıyla bu hakları talep edebilmektedir. İnsanlar artık, bu hak taleplerini uluslararası alanda ifade edebilecekleri ve büyük çaplı toplumsal gösterileri organize edebilecekleri oldukça demokratik ve baskıcı devletin kontrol edebilmekte çok zorlanacağı internet gibi bir alana sahiptirler.

Tez çalışmasının üçüncü ve son bölümünde, önceki bölümlerde yapılan incelemeler sonucu elde edilen bilgiler de değerlendirmeye katılarak 2011 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede Mısır'ı da etkisine alan Arap Baharı olarak isimlendirilen sürecin Mısır ayağı ve küresel enformasyon çağının toplumsal açıdan insanlığı ve uluslararası ilişkileri getirdiği nokta incelenmiştir.

Bu inceleme yapılırken ilk olarak, Mısır hakkında kısa bir inceleme yapılmıştır. Bu incelemenin amacı, Tahrir Meydanı'nda gerçekleşen ve tüm dünyanın dikkatini çeken gösterilerin nedenlerine ulaşmaktır.

Tahrir Meydanı gösterileri incelenirken ilk olarak gösterilerin başlamasından önceki süreç incelenmiştir. İkinci olarak, Tahrir Meydanı gösterilerinin başladığı 25 Ocak ve sona erdiği 11 Şubat aralığı incelenmiştir. Üçüncü olarak bu süreç içerisinde BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, ABD Başkanı Barrack Obama ve AB Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy tarafından gösterilere yönelik açıklamalar incelenmiştir. Dördüncü olarak, Tahrir Meydanı gösterilerinde aktif olarak kullanılan sosyal medya platformları- Facebook, Twitter ve Youtube- incelenmiştir.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde son olarak 11 Şubat 2011'de Hüsnü Mübarek'in istifasından sonra yaşanan gelişmeler ve "25 Ocak Devriminin" başarısızlıkla sonuçlanması ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL ENFORMASYON ÇAĞI VE TOPLUMU

“Bugün, hiç değilse bazı sosyologlara göre, profesyonel uzmanların ve onların bilimsel yöntemlerinin egemen olduğu bir “bilgi toplumu”nda ya da “enformasyon toplumu”nda yaşıyoruz.”¹ Daha önce de belirtildiği gibi tarım toplumu, sanayi toplumu gibi isimlerle insanların içinde yaşadığı toplumlar nitelendirilmiştir. Şu an içinde yaşadığımız toplumsal yapı son yüz yıl içerisindeki toplumsal dönüşümü inceleyenler tarafından farklı şekillerde isimlendirilmektedir. Yapılacak olan bir literatür taramasından sonra bulunan farklı isimlerin çokluğu şaşırtıcı derecededir.

İçinde yaşadığımız bu yeni toplumu,

“Amittai Etzioni “modernlik sonrası çağ (post-modern era)”, George Lichtheim “burjuva-sonrası toplum” (post-bourgeois society), Herman Kahn “ekonomi sonrası toplum (post-economic society), Murray Bookchin “kıtlık-sonrası toplum” (post-scarcity society), Kenneth Boulding “uygarlık sonrası toplum” (post-civilized society), Daniel Bell “endüstri-sonrası toplum” (post-industrial society), Peter F. Drucker “bilgi toplumu” (knowledge society), Paul Holmes “kişisel hizmet toplumu” (the personal service society), Ralf Dahrendorf “hizmet-sınıfı toplumu” (service class society), Zbigniew Brezinski “teknotronik çağ” (teknotronik era), ve Yoneji Masuda ise “enformasyon toplumu” (information society) olarak adlandırmaktadır.”²

İçinde yaşadığımız çağa ve onun dönüştürdüğü endüstri toplumundan sonra oluşan toplumsal yapıya dair isimlendirmeler ne kadar çok olsa da hepsi aynı şeye ulaşmaktadır. Yeni bir çağın ve onun dönüştürdüğü toplumsal yapının içinde yaşıyoruz. Bu tez çalışmasında içinde yaşadığımız çağı küresel enformasyon çağı ve oluşan toplumsal yapıyı da küresel enformasyon toplumu olarak adlandıracamız. İçinde yaşadığımız çağın ve toplumsal yapının isimlendirilmesinde “bilgi” kavramı yerine “enformasyon” kavramının kullanılmasının anlaşılması için de ilk olarak “veri-enformasyon-bilgi” kavramlarına dair semantik bir inceleme yapmak yerinde olacaktır.

1.1. Veri-Enformasyon-Bilgi Kavramları

İnsanoğlu yaşadığı çevreyle, gerçekleşen olaylara karşı ilgi ve tepki göstererek, etkileşim içerisinde hayat süren ve sosyalleşen bir canlıdır. İnsanoğlu, yaşamı boyunca doğuştan sahip olduğu toplanma, gruplaşma ve yardımlaşma güduları nedeniyle aile, akraba, kabile, boy, köy, toplum gibi büyüyen ve genişleyen topluluklar kurmuştur. Bu toplulukların kurulmasındaki temel neden insan ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. İhtiyaçlar karşılandıkça da

¹ Wiener, Norbert, “Cybernetics or Control and Communication in the Animal and Machine”, MIT, Wiley, New York, 1948, s. 11’den aktaran Burke, 2001: 1.

² Bozkurt, Veysel, “Enformasyon Toplumu ve Türkiye”, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1.Basım, 1996, s. 31’den aktaran Güner, 2007: 38, 39.

yeni toplum yapılarının oluştuğu bir döngü içerisinde günümüz toplum yapısı oluşmuştur. “Avcı toplumu, tarım toplumu, sanayi toplumu, bilgi/bilişim toplumu şeklinde dönemler yaşanmış ve yaşanmaya devam edecektir. Peki, bu değişmelere neden olan ve toplumları gelişime iten güç nedir?”³ Bu soruya verilecek en doğru cevap çeşitli yöntemlerle veri, enformasyon ve bilgi arasındaki bağı kurarak sürekli bir şekilde bilgi birikiminin yapılmasıdır.

Bu bilgi birikiminin çeşitli etkileşim yolları ile insandan insana, toplumdaki topluma iletilmesi ve çağdan çağa farklılık gösteren şekillerde bilgiyi depolanarak gelecek nesillere aktarılması yoluyla da bir devamlılık sağlanmıştır. Bu devamlılık ise insanlığın başladığı noktadan çok daha ileri bir seviyede olmasına nedendir.

Sonuç olarak, Yusuf Has Hacıpa Kutadgu Bilig eserinde bilgiyi “değeri yok olmayan bir servet” olarak değerlendirmiştir.⁴ Bugünü geçmişten ayıran en önemli özellik ise bu değeri olmayan servetin özellikle yeni enformasyon ve iletişim teknolojisi olan internet aracılığıyla daha hızlı bir şekilde iletilmesi ve hayatı şekillendirmesidir.

1.1.1. Data, Enformasyon ve Bilgi Kavramları Üzerine Semantik Bir İnceleme

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren bilgi, insanoğlunun hayatı içerisinde bulunmuş ve insanlığın kendini aşip bir sonraki düzeye geçmesinde en önemli etkenlerden biri olmuştur. “Bilgi, birisi bileni yani insan ve diğeri ise bilinen, yani araştırılan nesne olan birbirinden ayrılmayan iki öge arasında kurulan bir bağıdır.”⁵

Soyut bir kavram olması nedeniyle bilgi kavramının kesin ve tek bir tanımı olmasının önüne geçmiştir ve tarih boyunca da bilgi için farklı tanımlar yapılmıştır. “Bilgi kavramı Latince “informato” kökünden gelmekte, “biçim verme”, “biçimlendirme” ve “haber verme” anlamlarında kullanılmaktadır.”⁶ Bilginin, genel bir tanım olarak kullanılabilen sözlük karşılıkları, “insan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, malumat”, “öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, malumat, vukuf” ve “insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat, vukuf”⁷ sözlük anlamlarıdır.

³ Güner, 2007: 33-34.

⁴ Bedük, “Bilgi Çağı, Örgütlerde Bilginin Önemi ve Bilgi Teknolojilerinin Örgütlere Sundukları Değişim ve Olanaklar”, <https://cemsutcu.files.wordpress.com/2014/02/bilgi-c3a7ac49fi-c3b6rgc3bctlerde-bilginin-c3b6nemi.pdf> (erişim tarihi: 05.12.2015)

⁵ Özenç Uçak, Nazan, “Bilim Adamlarının Bilgi Arama Arayışları ve Bunları Etkileyen Nedenler”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997), s. 24’den aktaran Erol, 2010: 5.

⁶ Balay, “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/144/1022.pdf>, (erişim tarihi: 01 Kasım 2014)

⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5452baa9e772f6.99496660, (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

Bilgi sözcüğünün/teriminin kullanılmasında karşılaşılan sorun, bilgiyi ifade eden farklı sözcüklerin/terimlerin, özellikle yabancı literatürden Türkçe'ye çevirilerde, birbirlerinin yerine kullanılması ya da aynı anlamda kullanılmasıdır. Bilgi sözcüğünü/terimini yansıtan ancak farklı anlamlarda kullanılan ve birbirlerinin yerine kullanılması anlam ve kavram kargaşasına neden olan iki farklı sözcük vardır. Bunlar, İngilizce karşılığı “knowledge” olan “bilgi” ve İngilizce karşılığı “information” olan “enformasyon” sözcükleridir. Enformasyon ve son aşamada bilgi oluşumunu sağlayan kaynak ise İngilizce karşılığı “data” olan veri kavramıdır. Davenport ve Prusak'ın belirttiği gibi:

“Ne kadar basit bir gerçek gibi görünse de veri, enformasyon ve bilgi kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılmayacağı bir kez daha vurgulamak yararlıdır. Kurumsal başarı ya da başarısızlık genelde bunlardan hangisine gereksinim duyulduğunun bilinmesine, hangisine sahip olduğuna ve her biriyle neler yapıp yapılmayacağına bağlıdır. Bu üç kavramın ne olduğunu anlamak, birinden diğerine nasıl geçileceğini bilmek, bilgi işini başarıyla yürütmek açısından zorunludur.”⁸

Anlaşılabileceği üzere enformasyon ve bilgi kavramları arasındaki ayrımı yapmak ve her iki kavramın/terimin tanımına ulaşmak için, veri kavramı/terimi tanımlanmalıdır. Kalseth ve Cummings'e göre, ““veri, özetleme, düzeltme, hesaplama, sınıflandırma ve içerik işlemleri aracılığıyla değer eklenmesiyle enformasyona dönüştürülmektedir. Veri, yorumsuz ve içeriksiz şekiller ve/veya olgulardır.”⁹ Bu açıklama ve tanıma göre veri, enformasyona ve bilgiye temel oluşturan anlamlandırılmamış ham bilgidir.

Yukarıda yapılan veri tanımından yola çıkarak enformasyon, ilgili ve ilişkili verilerin analiz edilerek anlamlandırılmış halidir. Ackoff, veri ve enformasyon arasındaki bağlantı doğrultusunda belirttiği gibi:

“Veriler, incelemelerin ve gözlemlerin ürünüdür. Gözlemler, insanlar veya araçlar tarafından yapılır. Veriler işleme tabi tutulduktan sonra kullanılabilir duruma kadar ya çok değerlidir ya da değersizdir; fakat işlemten sonra yararlı şekilde enformasyon oluştururlar. Bu yüzden enformasyon, objeleri, olayları ve onların özelliklerini temsil eden anlamlı sembolleri de içerir. Veri ve enformasyon arasındaki bu farklılık onların yararlılıkları ve işlevsellikleriyle ilgilidir, yapılarıyla ilgili değildir. Enformasyon, ne kadar, ne zaman, nerede, ne ve kim gibi sözcüklerle başlayan soruların yanıtlarındaki somut betimlemelerden oluşturulur.”¹⁰

Bilgi, enformasyonun kişiselleştirilmiş halidir ve kişisel olması nedeniyle sübjektiftir ancak enformasyona dönüştürülerek iletilebilir ve kaydedilebilir. “Bu durumda enformasyona, bilgiye yönelik bir amaç [aynı zamanda bilgiye de enformasyonun oluşumuna

⁸ Davenport ve Prusak, “İş Dünyasında Bilgi Yönetimi: Kuruluşlar Elleriindeki Bilgiyi Nasıl Yönetirler”, (Çev. Günhan Günay). İstanbul, Rota Yayınları, s. 21'den aktaran Yılmaz, “Enformasyon ve Bilgi Kavramları Bağlamında Enformasyon Yönetimi ve Bilgi Yönetimi”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf> (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

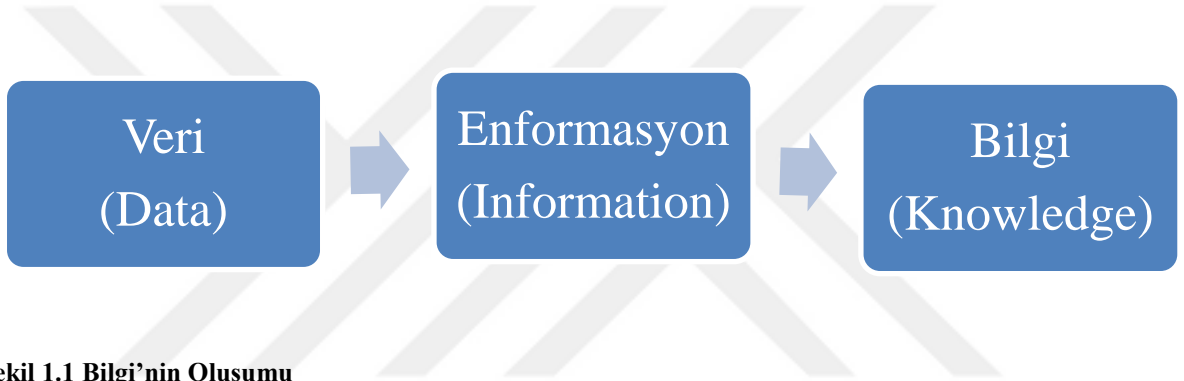
⁹ Kalseth ve Cummings, “Knowledge Management: Development Strategy or Business Strategy?”. Information Development 17(3) s. 166'dan aktaran Yılmaz, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf>, (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

¹⁰ Ackoff, “On Learning and Systems That Facilitate It”, 28 Ağustos 2008 <http://cqmextra.cqm.org/cqmjournal.nsf/reprints/rp07300>'den aktaran Yılmaz, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf>, (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

yönelik bir amaç ve araç] gözüyle bakılmalıdır.”¹¹ Bilgi, “sosyal varlık olan insanlar arasındaki iletişim sırasında paylaşılan, aktarılan ve yeniden şekillendirilen tecrübe ve enformasyonların bütünüdür.”¹² Davenport ve Prusak ise bilgiyi şu şekilde açıklamıştır:

“... belli bir düzen içindeki deneyimlerin, değerlerin, amaca yönelik enformasyonun ve uzmanlık görüşünün, yeni deneyimlerin ve enformasyonun bir araya getirilip değerlendirilmesi için bir çerçeve oluşturan esnek bir bileşimdir. Bilgi bilenlerin beyinlerinde ortaya çıkar ve orada uygulamaya geçirilir. Kuruluşlarda genellikle yalnızca belgelerde ya da dolaplarda değil rutin çalışmalarda, süreçlerde, uygulamalarda ve normlarda kendini gösterir”¹³

Yukarıda da belirtildiği gibi veri, enformasyon ve bilgi kavramları birbirlerinden ayrılamaz üç farklı kavramdır. Bu kavramların doğru kullanılması yaşanacak olan anlam ve kavram kargaşalarını engelleyecektir.

Şekil 1.1 Bilgi'nin Oluşumu

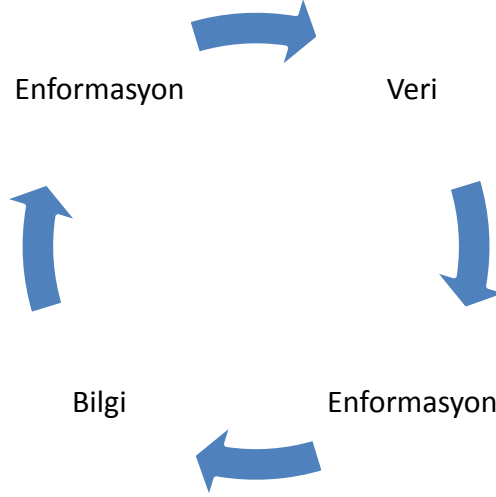
Kaynak: Güçlü, Nezahat ve Sotirosfski, Kseanela Bilgi Yönetimi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(4), 2006, s. 4'den aktaran Yurtseven, 2015: 11.

Şekil 1.1'den anlaşılacağı üzere veri-enformasyon-bilgi kavramları arasında veri kavramından enformasyon kavramına, enformasyon kavramından bilgi kavramına doğru veriden enformasyonu, enformasyondan bilgiyi oluşturacak şekilde aralarında doğrusal bir ilişki vardır. Bu ilişki bilginin ortaya çıkışını da temsil etmektedir.

¹¹ Yılmaz, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf>, (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

¹² Alle, “The Knowledge Evolution”, New York: Butterworth-Heinemann, 1997'den, Aktan, C. ve Vural, İ., “Bilgi Çağında Bilginin Yönetimi”, Bilgi Çağı, Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Ed. C. Aktan ve Ed. İ. Vural, Konya: Çizgi Kitabevi, 2005, s. 3'den aktaran Erol, 2010: 6.

¹³ Davenport, Thomas H. ve Prusak, Laurence, “İş Dünyasında Bilgi Yönetimi: Kuruluşlar Elleriindeki Bilgiyi Nasıl Yönetirler”, (Çev. Günhan Günay). İstanbul, Rota Yayınları, s. 27'den aktaran Yılmaz, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf>, (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

Şekil 1.2 Veri, Enformasyon ve Bilgi Arasındaki İlişki

Kaynak: : M. Sarah; N.P. Goucher ve D. McCarthy (2006), “Considering Knowledge Uptake within a Cycle of Transforming Data, Information, and Knowledge”, Review of Policy Research, (23)1, s. 273’den aktaran Durna ve Demirel, “Bilgi Yönetiminde Bilgiyi Anlamak”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/erciyesiibd/article/download/5000115376/5000107378>, (erişim tarihi: 12.12.2015)

Şekil 1.1’de gördüğümüz veri-enformasyon-bilgi arasında veriden enformasyon, enformasyondan bilgi oluşumunu gösteren doğrusal ilişki insanlığı her defasında bir sonraki aşamaya taşıyan gelişmelerin açıklanması için gerekli bir ilişkidir ancak yeterli değildir. İnsanlık tarihini her defasında bir sonraki aşamaya taşıyan Şekil 1.2’de gördüğümüz veri-enformasyon-bilgi arasındaki döngüsel ilişkidir. Bu döngüsel ilişki sayesinde veri enformasyona, enformasyon bilgiye dönüşür. Bilginin enformasyona dönüşüp başkalarına iletilmesiyle bir önceki aşamadaki bilgi yeni bir gelişmenin verisi haline gelir ve tekrar enformasyona sonrasında da bilgiye dönüşerek insanlık tarihinin bir sonraki aşamaya geçmesini sağlayan gelişmelerin yaşanmasına neden olur.

Tablo 1.1 Veri, Enformasyon ve Bilgi Arasındaki Ayrımlar

VERİ	ENFORMASYON	BİLGİ
Henüz yorumlanmamış sembollerdir.	İşlenmiş veridir.	Kullanılabilir enformasyondur.
Basit gözlemlerdir. Mevcut durumu gösterir.	Basitçe gerçekleri sunar.	Tahminlerde bulunmamıza, sebep-sonuç ilişkileri kurmamıza imkan tanır.
Yapılandırılabilir veya kodlandırılabilir.	Yapılandırılmış, açık, basit ve nettir.	Karışık ve kısmen yapılandırılmıştır.
Nicel ve nitel olarak, yazılı olarak anlatılabilir.	Yazılı olarak kolayca anlatılabilir.	Kelimelerle ve açıklamalarla anlatılması zordur.
Yapılan işlemlerin belli biçimlerde tutulmuş kayıtlarıdır.	Hesaplanarak elde edilir. Doğruluğu, verilerin bütünleştirilmesi ve hesaplanmasıyla mümkündür.	Bağlantılarda, kişiler arası konuşmalarda, deneyim tabanlı anlayışlarda, insanların durumları, sorunları, çözümleri karşılaştırma yeteneklerinde bulunur.
Sahibi yoktur.	Sahibi yoktur.	Sahibi vardır, sahipliğe dayanır.
Çeşitli teknoloji sistemlerinde depolanır.	Bilgi sistemlerince ele alınır.	Biçimsel olmayan konulara ihtiyaç duyar.
Herhangi bir problemin çözümünde tek başına çözüm olmaz.	Genel bir durumdan anlam çıkarmada anahtar bir kaynaktır.	Karar almada, tahminlerde bulunmada, planlama vs. ana kaynaktır.
Araştırma sonucu kitaplarda ve belgelerle şekillenir.	Verilerin değerlendirilmesinden oluşur. Veri tabanlarında, kitaplarda ve belgelerle şekillenir.	Kollektif akıllarda şekillenir, paylaşılır ve deneyimle gelişir.
Ayrıştırılabilir veya işlenebilir.	Tekrar tekrar kullanılabilirler. Birbirlerine girebilir.	Çoğunlukla deneyim yoluyla insanların akıllarında ortaya çıkar.

Kaynak: D. Stenmark, "Information vs. Knowledge: The Role Of Intranets In Knowledge Management", Proceedings Of The 35th Hawaii International Conference On System Sciences, 2002, s. 2'den, A. Tiwana, The Essential Guide to Knowledge Management E-Business And CRM Applications, Prentice Hall PTR, Upper Saddle River, NJ., 2001, s. 37'den aktaran Durna ve Demirel, "Bilgi Yönetiminde Bilgiyi Anlamak", <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/erciyesiibd/article/download/5000115376/5000107378>, (rişim tarihi: 12.12.2015)

Tablo 1.1'den de anlaşılacağı üzere küresel enformasyon çağının ve toplumunun şekillenmesinde etkili olan en önemli teknolojik gelişmelerden biri olan internet teknolojisi ile insanların zaman ve mekan engellerini büyük ölçüde aşarak ulaştıkları şey enformasyondur. Bilgi değil. Çünkü Tablo 1.1'den de anlaşılacağı üzere bilgi daha çok kişisel deneyimle ilişkilendirilmiş kişiye ait bireysel bir kavramdır. Bireylerin internet ağı üzerinden sosyal

medya platformları aracılığıyla ulaştıkları ise, Şekil 1.2’de de görüldüğü gibi, bilginin enformasyona dönüşmüş halidir.

1.2. Küresel Enformasyon Çağı Öncesi Tarihsel Süreç ve Toplumsal Yapılar

Günümüzde yaşanan ve toplumsal yapıyı olduğu gibi uluslararası ilişkileri de değiştiren küresel enformasyon çağının neleri değiştirdiğini ve insanlığı daha ileri götüren katkılarını anlamlandırabilmek ve yorumlayabilmek için bundan önceki toplumsal yapıları ve onları değiştiren devrimleri ve devrimlerin neden oldukları çağları anlayabilmeliyiz.

İnsanlığın geçmişinde ve bu gününde görülen çağ ve toplumsal yapı değişikliğine neden olan üç adet devrim gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki tarım devrimidir. Tarım devrimi ile göçebe yaşayan insan toplulukları yerleşik yaşama geçerek gelecekte daha da karışık hale gelecek birçok şeyin başlangıcını gerçekleştirmişlerdir. İkinci devrim ise, daha doğrusu devrimler, birinci ve ikinci sanayi devrimleridir. Bir asır kadar ara ile gerçekleşen bu iki devrim hem insanlık hem de onun tarihi ile alakalı her şeyi kökten değiştirmiştir. Üçüncü devrim ise iletişim ve enformasyon teknolojilerinde gerçekleşen teknolojik gelişmelerdir. Yaşanan bu teknolojik gelişmeler ile artık küresel enformasyon çağına geçilmiş ve gerek devletlerin gerekse de insanların anlamakta ve alışmakta zorlandıkları her yönüyle bütün katılımcılarını zorladığı bir dönüşüm süreci başlamıştır. Hatta bu dönüşüm süreci daha da devam edecektir yani henüz tamamlanmamıştır.¹⁴

Sonuç olarak, insanlık tarihi boyunca içinde yaşanan toplumsal yapıları değiştiren ve en azından günümüze kadar insanlığı hep bir sonraki adıma yani daha ileriye götürmüş üç adet çağ yaşanmıştır. Bunlar, tarım çağı, sanayi çağı ve günümüzde yaşanan küresel enformasyon çağıdır. Bu çağlara bağlı olarak da tarım toplumu, sanayi toplumu ve küresel enformasyon toplumu olmak üzere toplumsal yapılar oluşmuşlardır.

1.2.1. İlkel Toplum

Avcılık ve toplayıcılıkla uğraşan, göçebeliği yaşam şekli olarak benimsemiş, ekonomik sınıfların ve siyasi devlet yapılanmasının olmadığı, genellikle akrabalık ve evlilik bağı ile birbirlerine bağlı, doğa ile son derece iç içe olan oldukça küçük toplumsal yapıdır.

Yukarıda genel olarak yapılan ilkel toplum tanımından da anlaşılacağı üzere, ilkel toplumların yaşamlarını devam ettirebilmek için yaptıkları faaliyetler avcılık ve hayvancılıktır. Ancak özellikle hayvancılık faaliyetleri genel olarak günümüzde de ekonomik bir faaliyet olarak sürdürülen hayvancılığın temellerini atmış olsa da günümüz

¹⁴ Çalık, ve Çınar, “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları ve Bilgi Toplumu ve İnternet”, http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf (erişim tarihi: 11.11.2016)

standartlarından oldukça uzaktır. Başka bir deyişle, modern anlamda incelenebilecek ekonomik bir yapıdan söz etmek doğru olmaz ve dolayısıyla ekonomik sınıflar da yoktur.

İlkel toplumlar için yapılacak bir diğer tespit ise, devlet olarak isimlendirilecek ve faaliyetleri değerlendirilecek örgütlü siyasi bir mekanizmanın bulunmadığıdır. Bu örgütlü siyasi mekanizmanın olmaması da bize uluslararası ilişkiler disiplini kapsamında değerlendirilebilecek bir veriler topluluğunun olmadığını gösteriyor.

Son olarak, genel ifadelerle anlatılmaya çalışılan ilkel toplumu en net ve kısa bir biçimde ifade etmek gerekirse Murray Bookchin tarafından Özgürlüğün Ekolojisi isimli tanıma göz atmak yeterli olacaktır. Bu tanıma göre ilkel toplumlar, “ekonomik sınıfları ve politik devletleri olmayan, doğal dünyayla kuvvetli bir dayanışmanın var olduğu toplumlardır.”¹⁵

1.2.2. Tarım Çağı ve Tarım Toplumu

Tarım toplumunun geçmişi MÖ 8000 yıllarına dayanır. İlkel toplumların ya da hayvancılıkla uğraşan göçebe kır toplumlarının toprağı işleyerek yarattığı sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik dönüşümlerin sonunda yerleşik hayata adım atan insanoğlu geleneksel tarım toplumuna geçmiştir.

Tarım toplumu, “toprağı işlemek için gerekli olan araçların geliştirilmesini, iş ve çalışma hayatının başlaması gibi önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Yerleşik yaşam biçimi küçük köyleri oluşturmuş ve insanlar ilk olarak birlikte ve belli kurallar içinde yaşamaya başlamışlardır.”¹⁶ İnsanların toprağı işlemeye başlamasıyla yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte yaşamaya başlamaları sonucunda politik bir yapılanma olan devletler tarihsel süreçte yerlerini almaya başlamışlardır. Dönemin devletleri, günümüzde uluslararası ilişkiler disiplininin inceleme alanında gözlemlenen modern ulus devletlerden yapısal olarak oldukça uzaktırlar. Bu devletler genelde bir hanedan etrafında örgütlenmiş mutlak monarşilerden oluşmaktadır. Ancak bize incelenmesi için devletlerarası ilişkilere dair veriler sunmaktadır.

Tarım çağında ve toplumunda devletleri güçlü yapan en büyük güç unsurları ise, çağın ruhuna uygun olarak, işlenebilir ve verimli topraklar ile her türlü ekonomik ve askeri faaliyette ana kaynak olarak kullanılan insanlar olmuşlardır. Ancak bu iki unsurun tek

¹⁵ Aygün, ve Mutlu, “Ekolojik Toplumun Organik Toplumla İlişkisi Üzerine”, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/61/1/ahmetmutlu.pdf>, (erişim tarihi: 10.12.2015)

¹⁶Fındıkçı, İlhami, “Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri”, İstanbul, 2000, s. 231’den aktaran Aşık, , “Bilgi Toplumu Çerçevesinde Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyum”, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=7d53ed97e31a8bd32ee4d7d6ed88a29457dea37de04da89a5fde5d57d8a78bb1b76cdf738d90403b681da22e67d2bad4> , (erişim tarihi: 31 Ekim 2014)

başlarına varlığı yeterli olmamaktadır. Bu iki unsuru iyi yönetmek ve akıllıca kullanmak daha önemlidir ve devletin gücünü belirleyen bu kapasite olmuştur.

Devletlerin güçlü olmasının koşullarını oluşturan bu iki unsur arasına zaman içinde, özellikle Coğrafi Keşifler sonrasında Yeni Dünya'nın keşfi ve buralardan Avrupa'ya bu madenlerin transferi sonrasında, altın ve gümüş madenleri de eklenmiştir. Bu değerli madenlerin güç dengesini değiştirmeye başlamasından sonra devletlerarası ilişkiler, güçlü devletlerin kendilerine rakip gördükleri diğer devletleri bu değerli madenlerden ve kaynaklarından uzak tutmaya çalışması yönünde yön değiştirmiştir. Devletlerarası ilişkilerde yaşanan bu yön değişikliği ile birlikte, denizcilik bilgisine ve güçlü donanmalara sahip devletler bu madenlerin olduğu deniz aşırı yerleri sömürgeleştirerek kendilerine bağlamışlardır. Bu sömürgeleştirme hareketlerinin sonucunda literatüre sömürge kavramı girmiş ve sömürgeleştirme politikaları çok uzun bir süre devletlerarası ilişkilerin yönünü belirlemiştir.

Bu değerli madenler sadece sömürge politikaları sayesinde devletlerarası ilişkileri değiştirmekle kalmamıştır. Toplumun sınıfsal yapısının üst kısımlarında değişikliklere neden olmuştur. Bundan önce sınıfsal yapıya yeni ve önemli bir sınıf olan burjuva sınıfını eklemiştir. Yeni oluşan bu sınıf ilerleyen süreçte dönemin ve geçmişteki sürecin toprak sahibi, güçlü ve soylu aristokrat sınıfının sahip olduğu gücün daha fazlasına ve etkisine sahip olacaklardır.

Zamanın koşulları, yeni kurulmuş yerleşik yaşam yerleri ve buralarda yaşayan insanlar arasında iletişimin ve etkileşimin oldukça sınırlı olması, enformasyonun din adamları ve soylu sınıfa mensup kişiler tarafından kontrol edilmesi, nedeniyle tarım çağının ve toplumunun bir sonraki evreye geçmesi çok uzun bir zaman almıştır.

1.2.3. Endüstri Çağı ve Endüstri Toplumu

18. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren ise insanlık tamamen başka bir topluma doğru dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşümün ilk nedeni, gerçekleşen birinci sanayi devrimidir. Gerçekleşen bu devrimin insanoğlunun sosyal, kültürel, toplumsal ve siyasal olarak başka bir topluma dönüşümünün nedenleri, buhar makinesi, döner çark ve daha geniş kapsamlı olarak el aletlerinin yerini makinelerin almasıdır. Dönüşüme neden olan ve onu daha da hızlandıran ikinci neden ise, yüz yıl kadar sonra gerçekleşen ikinci sanayi devriminde, elektrik, içten yanmalı motor gibi üretim tekniklerini değiştiren teknolojiler ile iletişimi

kolaylaştıran gelişmelerdir. İletişimi kolaylaştıran gelişmeler ise dönemin en önemli iletişim aracı telgrafın yayılması ve telefonun icadıdır.¹⁷

Sanayi devriminin gerçekleşmesi, önceki toplum düzeninde ortaya çıkan ve ana ekonomik faaliyetleri tarım olan köylerin önemini zamanla azaltmıştır. Sanayi çağında önem kazanan yerleşim birimleri ise seri ve büyük miktarda üretim yapabilen fabrikaların kurulduğu kentler olmuştur. Ekonomik faaliyetlerin ana enerji kaynağı olan insan ise enerji kaynağı olma konusunda önem sırasında sanayi makinelerinin gerisinde kalmıştır. Yaşanan gelişmelerin sosyal açıdan sonuçları ise, işçi ve işveren sınıflarının ortaya çıkması ve iş bölümü kavramının önemini artması olmuştur. Belirleyici güç unsurları ise büyük üretim kapasitesi, hammadde ve kömür kaynaklarına sahip olmak ve iç pazarın talep etmediği üretim fazlasını satacak dış pazara sahip olmak olmuştur.¹⁸

Devletlerin gücünü belirleyen unsurlarda yaşanan bu değişimler sonucunda, devletlerarası ilişkileri şekillendiren yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Bu kavram, hem kapsam olarak hem de kavramsal tanımı açısından sömürgeleştirme kavramından farkı olmayan emperyalizm kavramıdır.

Emperyalizm politikaları, tarihsel açıdan sadece yeniçağın gerekleri doğrultusunda uygulanan bir politika olmamıştır. Emperyalizm politikalarını izlemek aynı zamanda büyük bir devlet olmanın da başat koşulu olarak tarihte ve uluslararası ilişkilerde yerini almıştır. Emperyalizm ya da sömürgeciliğin önemini, Afrika'nın sömürge haline gelmesinde önemli katkıları olan Belçika Kralı Leopold'un sözlerinde de görmekteyiz. Bu sözleri Henri Hauser "Histoire Diplomatique de l'Europe" eserinde şu şekilde kaleme almıştır: "Madem ki, tarih bize, sömürgelerin, esas itibarıyla devletlerin kudretinin ve refahının önemli bir unsuru olduğunu söylüyor, o halde bizim de kendimize bir sömürge sağlamamız gerekir."¹⁹

Başlangıçta, emperyalizm politikaları neticesinde sömürgeleştirilen yerler veya sömürgeleştirilecek yerler stratejik önemlerine göre belirleniyordu. Ancak 19. yüzyılda bu koşulun yanına ekonomik sebepler de eklenmiştir. Böylece bir yerin emperyalist politikalar nedeniyle sömürgeleştirilmesi için sadece stratejik öneme sahip olması gerekmiyordu. Bir yerin sömürgeleştirilmesi için ekonomik açıdan emperyal devlete artı katkı yapması yeterliydi. Bu gerekçeler neticesinde, 1875'te Afrika'nın sömürgeleştirilen kısmı 1/10 iken

¹⁷ Castells, 2008: 48.

¹⁸ Uğur, A. ve Bilici, M., "Bilgi Toplumu, İnternet ve Demokrasi, Dijital Alemin Genleşen Kamusal Alanı", Ankara, Yeni Türkiye 21. Yüzyıl Özel Sayısı, 1998, Ocak-Şubat, sayı 19, s. 489'dan aktaran Özutku, 2014: 17.

¹⁹ Hauser, Henri, "Histoire Diplomatique de l'Europe", 1871-1914, 2 Cilt, Paris: Presses Universitaires de France, 1929, s. 211'den aktaran Armaoğlu, 2014a: 413.

tarihler 1895'i gösterdiğinde ise bahsi geçen oran Afrika'nın sömürgeleştirilmeyen kısmını oransal olarak ifade etmektedir.²⁰

Avrupa siyasi tarihini ve uluslararası ilişkilerini olduğu kadar dünya siyasi tarihini ve uluslararası ilişkilerini de değiştiren ve şekillendiren bu sömürgecilik veya emperyalist politikaların, özellikle Afrika topraklarının sömürgecilik politikalarına açılmasından sonra, kuralsız ve başına buyruk bir şekilde ilerlemesi çok zararlı olurdu. Bu nedenle sömürgecilik, 26 Şubat 1885'te Berlin Senedi ile bir takım kurallara bağlanmıştır. Berlin Senedi ile sömürgeciliğe getirilen ilk kural, fiili işgal (corpus occupandi) olmuştur. İkinci kural, kıyıyı işgal eden devletin burada otorite oluşturacak önlemleri almasıdır. Üçüncü olarak, bir yeri işgal ederek sömürgeleştiren devletin diğer devletleri haberdar etme zorunluluğu ve sorumluluğudur.²¹

Güç unsularının bu yönde değişmesi nedeniyle hammadde ve/veya kömür kaynaklarına sahip güçsüz bölgeler sanayi devriminin dönüştürdüğü devletler tarafından emperyalist politikalar sonucunda sömürgeleştirilmiştir ve dünyanın yeni başat güçleri sanayi devrimini tamamlamış büyük emperyalist imparatorlukları olmuşlardır. Çağın uluslararası ilişkileri de Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde ulusal birliklerini geç tamamlayan Almanya ve İtalya devletleri, sanayileşmiş eski sömürge imparatorlukları olan İngiltere ve Fransa ve diğer önemli uluslararası aktörler olan Avusturya-Macaristan ve Rusya imparatorlukları arasında yaşanan gelişmeler neticesinde şekillenmiştir. Ancak uluslararası ilişkilerin bu kavram tarafından şekillenmesi çağın tamamına yayılmamıştır.

Sanayi Çağı'nda ortaya çıkan ve yayılmasını engellemek için yapılan savaşlar ve alınan tedbirler neticesinde pratikteki etkilerini ve uluslararası ilişkilerde bir politika aracı olarak kullanılması için yaklaşık yüz elli yıl geçmesini beklemek zorunda kaldığımız kavramlar da vardır. Bunlar, insan hakları ve çağdaş demokrasi kavramlarıdır.²²

Bu kavramların, gerek düşünsel altyapı açısından geliştirilmesi gerekse de yazılı metinlerde kullanılması bakımından özellikle liberal Fransız düşünürler öncülük etmiştir. Bu kavramlara çok önemli katkılar yapmış olan düşünürler Montesquieu (Kanunların Ruhü), Jean-Jacques Rousseau (Sosyal Sözleşme), Diderot, Voltaire'dir. Bu kavramlar, düşünsel açıdan Fransa'da, Avrupa'da, olgunlaşmasına rağmen ilk olarak hayata geçtikleri yer Avrupa'dan oldukça uzakta olan Amerika'daki İngiliz kolonileridir. İngiliz kolonileri bağımsızlık mücadelesinde sadece askeri başarı elde etmemişlerdir. 4 Temmuz 1776'da ilan

²⁰Armaoğlu, 2014a: 413-414

²¹Armaoğlu, 2014a: 416

²²Bu kavramların siyasi tarihe etkisi ve devletlerarası ilişkilere verdiği yön için bkz.: , Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014, s. 44-114

ettikleri Bağımsızlık Bildirgesi ile demokrasi ve insan hakları kavramlarını vurgulayarak uzun yıllar boyunca hem siyasi tarihi hem de uluslararası ilişkileri etkileyecek bir gelişmeyi başlatmışlardır. Bu kavramların düşünsel temelini oluşturan ve yaymaya çalıştığı değerler bakımından Avrupa'yı etkileyen ve hüküm süren monarkları dehşete düşüren olay ise 1789 Fransız İhtilali'dir. Bu ihtilal, başlangıç aşamasında Avrupa'daki diğer monarşileri fazla endişelendirmemiştir. Ancak ilerleyen süreçte monarşileri tedbirler almaya sevk eden nedenler şunlardır: 28 Ağustos 1789'da ilan edilen İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi içerisinde yer alan insan haklarına ve egemenliğe dair maddeler, 1791 Anayasası'nda yer alan millet egemenliği ve hukukun üstünlüğü kavramları ve Avrupa tarihinde ilk defa şahit olunan Kral 16. Louis'nin gördüğü muamele ve düştüğü durumdur.²³

Bu gerçeklerle ve bu gerçekleri yaymaya çalışan Napolyon Bonapart önderliğindeki Fransa'ya karşı mücadele etmek için İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya arasında altı adet koalisyon kurulmuş ve ancak 1814'te başarıya ulaşılmıştır. Bu devletler arasında kurulan koalisyonların tek bir amacı vardı. Bu amaç da, Fransız İhtilali ile ortaya çıkan bu kavramları ve etkilerini kendi devletlerinden ve tüm Avrupa'dan uzak tutmaktır. Başlangıçta korkulan ve yayılması engellenmeye çalışılan bu kavramların, tarih sahnesinde gereken önemi görmesi, savunulması ve bir politika aracı olmaları için 20. Yüzyıla kadar beklenmesi gerekmiştir. 19. yüzyılda yapılanmasını ve gelişmesini tamamlayan, 2. Dünya Savaşı'na sonradan müdahil olan ve zafer kazanan ABD'nin süper güç olarak uluslararası ilişkiler sahnesine çıkması ve yenedünya düzenini oluşturan uluslararası belgelerde yer alması ile önem kazanmıştır.²⁴

İnsan haklarının bahsedildiği ve uluslararası toplum tarafından kabul edilen ilk belge Birleşmiş Milletler Antlaşması'dır. Bu antlaşmada üye devletler, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine gerekli saygıyı göstermeyi ve insanların daha özgür ve iyi koşullarda yaşaması için gerekli çabanın gösterilmesini kabul etmişlerdir. Ancak insan hakları detaylı bir şekilde açıklanmamıştır.²⁵

Bu kavramları detaylı bir şekilde ilk olarak, 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD önderliğinde kurulan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948'de ilan ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde görmekteyiz. Bu belgenin en önemli tarafı, Birleşmiş Milletler organizasyonuna üye bütün devletler tarafından kabul edilmesi ve belgede

²³ Armaoğlu, 2014a: 49, 54-92.

²⁴ Armaoğlu, 2014a: 376-379.

²⁵ Birleşmiş Milletler Antlaşması, <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>, (erişim tarihi: 10.12.2015)

yazılı olan hakların üye devletler tarafından kendi ülkeleri dahil bütün dünyada tanınmasını ve uygulanmasını sağlamak için devletlerin taahhüt altına girmiş olmalarıdır.²⁶

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni önemli kılan en önemli husus ise, adı açıkça belirtilmemiş olsa da, Beyannameyi kabul eden bütün tarafların halklarının hak ettiği yönetim biçiminin demokrasi olarak Beyanname içinde yer almasıdır. Bu yoruma neden olan madde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 21. maddesidir. Madde aynen şu şekildedir:

“Madde 21

1. Herkes, doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.
2. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.
3. Halkın iradesi hükümet otoritesinin temelidir. Bu irade, gizli veya serbestliği sağlayacak benzeri bir yöntemle genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak ve belirli aralıklarla tekrarlanacak dürüst seçimlerle belirlenir.”²⁷

Bu belgeler 2. Dünya Savaşı sonrasında iki süper güç olan ABD ile SSCB ve onların müttefikleri arasında yaşanan Soğuk Savaş sırasında özellikle ABD ve müttefiklerinin en önemli silahı olmuşlardır. Soğuk Savaş'ın ABD ve müttefiklerinin zaferiyle sona ermesi bu kavramların da bir zaferi sayılmış ve bütün dünyayı etkisine almasına neden olmuştur. İnsan hakları ile demokrasinin, hem birer uluslararası politika aracı oluşu hem de toplumu dönüştürücü etkisi, internetin teknolojisinin dünyada yaygın olarak kullanılması ile küresel niteliğini kazanan küresel enformasyon çağında daha net bir şekilde görülmektedir.

Sonuç olarak sanayi devriminin ve çağının, etki alanını genişletmesi ve toplumu dönüştürmesi, kendisinden önce yaşayan tarım toplumunun kendini dönüştürmesi kadar yavaş olmamıştır ancak günümüzde yaşanan küresel enformasyon çağının yarattığı toplumsal dönüşüm kadar da hızlı olmamıştır. M. Castells'in de belirttiği gibi:

“Sanayi devrimi, izleyen iki yüzyıl boyunca yerkürenin büyük bir bölümüne, kaynağı olan Batı Avrupa limanlarından yayıldı. Ancak bu son derece seçici bir yayılmaydı; hızı da bugünkü teknolojik yayılma standartlarına kıyasla yavaştı. Öyle ki, 19. yüzyılın ortalarında Britanya'da bile, işgücünün çoğunluğunu, gayri safi milli hasılanın en azından yarısını elinde tutan sektörler, yeni endüstriyel teknolojilerden etkilenmemişlerdi.”²⁸

1.3. Küresel Enformasyon Çağı ve Toplumu

Bir dönüşümün içinde yaşarken bu dönüşümün ne zaman başladığıyla ilgili soru sormak ve cevabını aramak son derece doğaldır. Bu soruya bulacağımız cevap bir tane olmayabilir; çünkü konu ile ilgilenen bilim insanları tamamen kendi bakış açılarına uygun olan bir noktadan konuya bakmışlardır. Bu durumda, özellikle sosyal bilimlerde sıkça görüldüğü üzere, fikir ayrılıklarını küresel enformasyon çağının başlangıç noktasını

²⁶ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, (erişim tarihi: 10.12.2015)

²⁷ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, (erişim tarihi: 10.12.2015)

²⁸ Castells, 2008:42.

belirlemede net bir tarih bulamama gibi bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak, içinde yaşadığımız toplumu dönüştüren ve küresel enformasyon çağını zirveye taşıyan teknoloji devrimi açısından çeşitli dönüm noktaları vardır.

“ İki bilim tarihçisi, Micheal Riordan ve Lillian Hoddeson, enformasyon çağının doğuşunu transistörün icadına bağlıyorlar. Microsoft şirketinin başkanı olan ve kendini Enformasyon Çağı'nın büyücüsü ilan eden Bill Gates onlara katılıyor: Zaman yolculuğunda ilk durağım, transistörün icadına tanık olabilmek için 1947 Aralık ayında Bell laboratuvarları olacaktır... Bu icat Enformasyon Çağı için temel bir dönüm noktasıydı.”²⁹

Yukarıda da bahsedildiği üzere, küresel enformasyon çağının ne zaman başladığı ve sanayi toplumunun küresel enformasyon toplumuna ne zaman dönüşmeye başladığı tarih hakkında net bir fikir birliği yoktur. Ancak, yukarıdaki alıntıda dikkat çekilen tarih araştırmacılar açısından küresel enformasyon çağı gibi önemli bir gelişme için oldukça erken bir tarihtir. Çünkü kabul etmek gerekir ki, günümüzde kullanılan enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişimi bakımından söz konusu tarih önemli olsa da bu icadın söz konusu dönemde toplumsal yapıyı değiştirecek etkiler ortaya çıkarmamıştır.

“Bu devrim için daha akla yakın bir köken arayan her tarihçinin kafasında farklı bir tarih var. Bazıları enformasyon çağının geçmişini 19. yüzyılın sonlarına, demiryollarının çoğaldığı, büyük işletmelerin kıtanın bir yanından ötekine yayıldığı döneme götürüyor; bazıları ise 19. yüzyılın ilk yarısında telgraf ve buharlı gazete matbaalarının ortaya çıkışına.”³⁰

Yukarıda ki alıntıda söz konusu olan ulaşım, ekonomi ve iletişim alanları ile ilgili gelişmeler ve icatlar da oldukça önemlidir. Ancak günümüzde yaşadığımız ve şahit olduğumuz dönüşümün salt temelleri olarak ifade etmek ve bunun üzerine bu tez çalışmasını yapılandırmak da yetersiz olacaktır. Çünkü söz konusu gelişmeler ve icatlar ortaya çıktıkları vakitlerde devletlerin demokratikleşmesi ya da insan haklarından daha fazla yararlanılmasını sağlamasına yardım etmemektedir. Bunlar daha çok merkezi yönetimin denetimini ve gücünü artırmaya ve ekonomik yapıların etki alanlarını genişletmeye yardım etmekteydi. Başka bir deyişle, bu gelişmelerin ve icatların sivil alandaki kullanımları dönemsel olarak değerlendirildiğinde son derece önemli değişikliklere neden olmuş olsalar da günümüzde bilgisayar, internet ve mobil cihazların yarattığı etki kadar kuvvetli değildir.

Günümüzde şahit olduğumuz, bilgisayar, internet ve mobil cihazlarla destek ve hız kazanan tarihsel ve toplumsal dönüşüm ise bizleri her anlamda bambaşka bir geleceğe götürmektedir. Bu dönüşümü hızlandıran teknolojik icatlar geçmiş dönemlerde olduğu gibi sadece merkezi yönetimin denetimini ve gücünü artırmaya ve ekonomik yapıların etki alanlarını genişletmeye yardım etmemektedir. Artık devlet yönetimlerinin daha şeffaf, hakkaniyetli ve demokratik olmasını sağlamakla birlikte vatandaşların devletten sahip

²⁹ Headrick, 2002: 17.

³⁰ Headrick, 2002: 17.

oldukları insan haklarını talep etmelerini de sağlamaktadır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri de geçmiş iletişim ve enformasyon teknolojileri gibi ilk olarak devletin ve de özellikle ordunun ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmiştir. Ancak bu yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, satın alınabilir şekilde piyasada yer alması ve sıradan sivil vatandaşların kullanabilmesi ile yarattığı etki sayesinde çok büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bu konunun detayları tezin ikinci bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Kısaca açıklandığı üzere küresel enformasyon çağı ne zaman başladı ve nasıl gelişti sorularına verilecek çok cevap vardır. Dolayısıyla, hem bu çalışmanın hem de diğer çalışmaların daha doğru bir şekilde analiz edilmesi ve yorumlanabilmesi için daha tatmin edici bir cevaba ihtiyaç vardır. Bu nedenle verilecek en doğru ve tatmin edici cevap, Headrick'in "Enformasyon Çağı Akıl ve Devrim Çağında Bilgi Teknolojileri 1700-1850" adlı eserinde verilmiştir. Headrick'e göre küresel enformasyon çağının başlangıcı yoktur, bu çağ insanlıkla yaşıttır. Çünkü insanlık tarihi, siyasi tarih ve iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler birbirlerinden ayrılmaz bir bütünlük ve ilişki içerisinde devamlılık arz ederek ilerlemektedir. Ancak, insanların ulaşabilecekleri enformasyon miktarında ve bu enformasyon topluluğunu yönetmek için devrim olarak nitelendirilebilecek enformasyon sistemlerinin artışı hızlanmıştır. Yazı, alfabe, çift kayıt sistemi, matbaa, telgraf, transistor ve bilgisayar sırasıyla gelişen enformasyon sistemleridir. Dolayısıyla, insanlık tarihinde çok sayıda enformasyon devrimi yaşanmıştır.³¹

İçinde yaşadığımız çağın enformasyon kavramı ile ilişkilendirilerek adlandırılması ise son derece doğal bir sürecin sonucu olarak gerçekleşmiştir. İlk olarak, enformasyonun iletimi bundan önceki hiçbir çağda günümüzdeki kadar kolay, zahmetsiz ve masrafsız olmamıştır. İkinci olarak, iletişim ağları ile yayılması kolaylaşan enformasyon, ekonomiyi, siyaseti, bilimsel gelişmeleri, uluslararası ilişkileri ve daha birçok alanı günümüzdeki kadar hızlı bir şekilde etkileyebilecek kapasitede olamamıştır. Çünkü enformasyonun yayılması- küresel enformasyon çağının yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin bireyler tarafından kullanılmasından önce- çok kolay bir şekilde başta sansür uygulamaları ile olmak üzere engellenebilmekteydi. Üçüncü ve en önemlisi olanı ise, bundan önceki çağlarda icat edilen enformasyon ve iletişim teknolojileri, küresel enformasyon çağını şekillendiren bilgisayar, internet ve mobil cihazlar ile ulaşılan zaman ve mekân kısıtlamalarından bağımsız enformasyonun üretilmesi ve iletilmesi konularında görece denetimi zor ve demokratik bir

---

³¹Headrick, 2002: 17-18.

ortam oluşturmamalarıdır.³² Oluşturulan bu ortam internet ve ona bağlanmayı sağlayan araçlar olan bilgisayar ve mobil cihazlar sadece enformasyonun üretimini ve iletilmesini değil hayatın bütün alanlarını etkilemişlerdir. Bu etkileme süreci ise geçmişte yaşanan gerek tarım gerekse de sanayi devriminden oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir.

Çağları başlatan teknoloji devrimlerinin ortaya çıktığı coğrafyalar, ülkeler vardır. Sanayi çağını başlatan teknoloji devrimi İngiltere’de ve küresel enformasyon çağını başlatan yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerini ortaya çıkaran teknoloji devrimi de ABD’de gerçekleşmiştir. Daha da açık bir ifade ile belirtmek gerekirse içinde yaşadığımız çağı küresel enformasyon çağı olarak isimlendirmemize neden olan ve günümüzde kullandığımız şekli ile teknolojik aletlerle ilgili teknoloji devrimi Silikon Vadisi’nde gerçekleşmiştir.³³ Küresel enformasyon ve teknolojileri ile ilgili bilgiler çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer alacaktır.

Günümüzde kullanılan ve içinde yaşadığımız tarihsel dönemi şekillendiren yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri 1970 ile 1990 yılları arasında, geçmiş dönemde yaşanan teknolojik devrimlerin yayılma hızı ile karşılaştırıldığında, oldukça hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu yayılmanın hızı, Manuel Castells tarafından “ışık hızı” olarak değerlendirilmiş ve nitelendirilmiştir.³⁴

Yayılma hızı bu kadar yüksek olsa da yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin ulaşmadığı yoğun bir nüfusun varlığı tartışılmaz bir gerçektir. Günümüzde toplumlar arasında yaşanan eşitsizliğin en önemli nedenlerinden ilki, Sanayi Devriminden itibaren gerçekleşen ve Küresel Enformasyon Devriminde de süreklilik gösteren, toplumsal ve teknolojik değişimin beraberinde getirdiği avantajlara ulaşmada görülen zaman farklılıklarıdır.³⁵

İkincisi ise, “elit kesimler yaparak öğrenir, böylece teknolojinin uygulamalarını değiştirirler; çoğu insansa kullanarak öğrenir, dolayısıyla teknolojinin paketlendiği sınırlamalar içinde kalır.”³⁶ Başka bir deyişle; günümüzde kullanılan yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin üreticileri dışında kalan ülkeler ve/veya toplumlar, üretici ülkeler ve/veya firmalar tarafından pazara sunulan teknoloji paketi kadar teknolojiye sahip olabiliyorlar ve pazara sunulan teknoloji paketi kadar gelişebiliyorlar.

Küresel enformasyon çağının, ayrı bir tarihsel çağ olarak ortaya çıkmasının, yayılmasının ve yaşanmasının temel nedeni olan yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerini

³² Burke, 2001: 54-55, 145-148.

³³ Çirasun, 2011: 29.

³⁴ Castells, 2008: 42.

³⁵ OECD, “Understanding The Digital Divide”, <http://www.oecd.org/internet/ieconomy/1888451.pdf>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

³⁶ Castells, 2008: 46.

kendisinden önce yaşanmış teknoloji devrimlerinden ayıran en önemli özelliği, geliştirilebilir ürünler ve süreçler olmalarıdır. Castells, bunu şu şekilde açıklar:

“Son yirmi yılda yeni telekomünikasyon teknolojilerinin kullanımı üç ayrı aşamadan geçti: İşlerin otomasyonu, kullanım biçimlerinin denenmesi ve uygulamaların yeniden biçimlendirilmesi. İlk iki aşamada, teknolojik yenilik, Rosenberg’in terminolojisiyle, kullanarak öğrenme üzerinden gelişti. Üçüncü aşamada kullanıcılar, teknolojiyi yaparak öğrendiler; ve ağları yeniden biçimlendirme, yeni uygulamalara bulma noktasına vardılar. ... Yeni enformasyon teknolojileri yalnızca uygulanacak araçlar değildir, aynı zamanda geliştirilecek süreçlerdir. Kullananlar ve yapanlar aynılaşabilir. Böylece kullanıcılar, İnternet örneğinde olduğu gibi teknolojinin kontrolünü ele alabilir.”³⁷

Yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin hızlandığı küresel enformasyon çağında, insan hayatına dair her alan etkilendiği gibi devletler ve uluslararası ilişkiler de etkilenmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte uluslararası ilişkilerin gündemi askeri güvenlik kaygıları ile şekillendirilmekten uzaklaşmıştır. Bununla birlikte uluslararası işbirliği ön plana çıkartılarak, uluslararası gündem de artık daha insan ve gelecek odaklı demokratikleşme, insan hakları, açlık, salgın hastalıklar, çevre ile ilgili kaygılar ve silahsızlanma gibi konular ana gündem maddeleri olmuşlardır. Çünkü ilk olarak, artık birbirleri ile çekişme halinde bulunan iki kutuplu bir dünya sistemi geride bırakılmıştır. İkinci olarak ise, her alanda toplanan enformasyonun yorumlanması ile elde edilen sonuçlara göre, insan ırkını bekleyen gelecekteki sorunlar tek veya birkaç devletin bir araya gelmesi ile çözülebilecek sorunlar değildir ve devletler en küçüğünden en büyüğüne birlikte hareket etmelidir.

Uluslararası ilişkilerin genel görünümü böyle iken özellikle ön plana çıkan konular olarak, demokratikleşme ve insan hakları konuları son derece dikkat çekmiştir. Bu iki konu, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başta ABD olmak üzere Avrupa’nın Sovyet kontrolüne girmemiş kısımlarında ve Batı ittifakında yer alan ülkelerde birincil gündem maddeleri olmuşlardır. Çünkü söz konusu dönemde iki kutup arasındaki ideolojik mücadele ya demokrasi ve insan haklarının lehine sonuçlanacaktı ya da aleyhine sonuçlanacaktı. 1989’da Almanya’yı ikiye ayıran ve iki ideoloji arasında gerek fiziki gerekse de psikolojik sınırı oluşturan Berlin Duvarı’nın yıkılması ile birlikte ideolojik mücadelenin bir tarafı olan Batı dünyasının zaferi olmasının yanı sıra demokrasi ve insan hakları kavramlarının da zaferi olmuştur. Artık sıradaki hamle bu değerlerin küresel olarak benimsenmesi ve yayılmasının teşvik edilmesidir.

Bu değerlerin savaşla yayılması pek mümkün değildir. Bu nedenle burada gündeme çağı yönlendiren kavram olan küreselleşme gelmektedir. Küreselleşme ile birlikte iletişim ve enformasyon teknolojileri kullanılarak demokrasi ve insan hakları değerlerinin karşılıklı ilişkiler içinde bulunarak bu değerleri benimsememiş devletlere de bu değerler yerleştirilmek

³⁷ Castells, 2008: 40-41.

istenmiştir. Ancak 20. yüzyılın sonlarında bu pek de başarılı olmamıştır; çünkü bu değerlere dair herhangi bir enformasyon kolayca engellenebilirdi. Fakat 21. yüzyılın hemen başlarında oldukça yaygınlaşan ve hemen her şeyi derinden etkileyen, kontrolü oldukça zor internet teknolojisi ile bu değerlerin yayılması daha da kolay bir hale gelmiştir. Çünkü bu yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri ile demokrasi ve insan hakları ile tanışmamış insanlar ile temasa geçebilme ve onların da bu değerlerin tam olarak neleri ifade ettiğini fark edebilmeleri sağlanmıştır. Demokrasiyi ve insan haklarını kendi devletlerinden talep edecek insanlara internet üzerinden iletişime geçebilme olanağına sahip oldukları için yalnız olmadıklarını anladılar ve cesaretlendiler. Bu konuyu daha detaylı bir şekilde tez çalışmasının son bölümünde incelenecektir.

Sonuçta, yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin önderliğinde daha önceki tarihsel süreçlerde görülmemiş bir şekilde dünya her alanda birbiri ile bağlantılı bir şekilde yaşamakta ve hareket etmektedir. Yaşadığımız çağın enformasyon kavramı ile ilişkilendirilerek küresel enformasyon çağı olarak adlandırılması sadece bir farkındalıktan ibarettir. Headrick'in de kitabında belirttiği gibi "Molière muhtemelen şöyle derdi: Belki atalarımız da bir enformasyon çağında yaşadılar- farkında olmadan."³⁸ Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, Tablo 1.2 'de de görüleceği üzere ilkel toplumdaki tarım toplumuna ya da tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ilgili alanlara dair enformasyona sahip olmakla sıkı sıkıya ilişkilidir. Eğer ilkel topluluklar tarım yapma enformasyonuna sahip değilse tarım toplumuna ya da sanayiye dair enformasyona sahip değilse tarım toplumu sanayi toplumuna dönüşemez. Herhangi bir toplumsal yapıdan başka bir toplumsal yapıya geçmek ya da dönüşmek tarihin başından itibaren enformasyona sahip olmakla alakalıydı.

---

³⁸ Headrick, 2002: 241.

Tablo 1.2 Toplumsal Yapıların Karşılaştırılması

TOPLUMSAL GELİŞME AŞAMASI	İLKEL TOPLULUKLAR	TARIM TOPLUMU	SANAYİ TOPLUMU	BİLGİ (*) TOPLUMU
EĞİTİM	- Deneme yanılma yoluyla öğrenme - Klan içi eğitim	- Küçük yerleşim yerlerinde tarıma dayalı iş başında eğitim	- Hızlı okullaşma - Belirli yaşlarda zorunlu eğitim	- Yaşayarak öğrenme - Öğrenmeyi öğrenme - Kendi kendini eğitime sorumluluğu - Okul duvarlarını aşan her zaman ve her yerde eğitim - Yaşam boyu öğrenme
EKONOMİ	- Mal mübadelesi	- Mal Mübadelesi - Tarıma dayalı toprak mahsulleri - Madeni paralar (Somut para)	- Endüstri ve makineye dayalı ekonomik sistem - Kağıt para (sembolik para) hâkimiyeti	- Bilgiye dayanan ekonomik sistemler - Anında transfer olabilen enformasyona dayalı (süper sembolik) para
İŞ HAYATI VE ÜRETİM	- Bireysel ihtiyaçların karşılanması-na yönelik hayat biçimi	- Tarım devrimi - Tarıma dayalı organizasyonlar	- Sanayi devrimi - Endüstriyel Organizasyonlar - Büyük işçi sınıfı	- Bilgi Devrimi - Bilgi organizasyonları - Azalan işgücü ihtiyacı - Bilgi çalışanları
AİLE HAYATI	- Akrabalığa dayalı çok geniş aile tipi	- Geniş aile tipi	- Büyük aile tipinden küçük aile tipine yönelme	- Çekirdek aile - Bireysel yaşam
TOPLUMSAL YAŞAM	- Klan yaşamı - Doğa olayları ve hayvanlardan korunma ön planda - Göçebe yaşam	- Toprağa dayalı yerleşik yaşam - Toprak savaşları	- Hızlı kentleşme - Sanayiye dayalı büyük dünya savaşları	- Soğuk savaş dönemi - Bilgi hâkimiyetine dayanan mücadele
ÜRETİM ARAÇLARI	- İnsan gücü - Basit doğal araç-gereçler	- Basit araç-gereçler - Küçük atelyeler	- Makineler - Büyük fabrikalar	- Bilgisayar teknolojileri - Uluslararası pazarlar
YÖNETİM ANLAYIŞI	- Fiziksel güce ve çeşitli inançlara dayalı yönetim	- Din, ırk ya da sınıf gibi sosyal özelliklere dayalı yönetim	- Endüstriyel üretim araçları ve ekonomiye dayalı yönetim	- Profesyonel bir meslek olarak yöneticilik - Bilgiye dayalı yönetim

Kaynak: İlhami Fındıkçı, Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme, Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 58'den aktaran Arklan ve Taşdemir, "Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet", josc.selcuk.edu.tr/article/download/1075000161/1075000156 (erişim tarihi: 03.11.2016)

1.3.1. Küresel Enformasyon Toplumunun Özellikleri

İnsanlık tarihi boyunca gerçekleşen her devrim sonucunda yaşanan çağ kendine has özellikleri olan toplumsal yapılar ortaya çıkarmıştır. İlk olarak insanlık, tarım devriminin yaşanması ile tarım çağı başlamıştır ve ilkel toplum yapısından tarım toplumuna dönüşmüştür. İkinci olarak, yaşanan sanayi devrimi ile sanayi çağı başlamış ve tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşüm başlamıştır. Şu anda ise, enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan devrim ile ortaya çıkan yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin başlattığı devrim ile küresel enformasyon çağı yaşanmaktadır. Yaşanan bu çağ da insanlığı, sanayi toplumundan küresel enformasyon toplumuna dönüştürmektedir. Yeni oluşan her toplumsal yapı da bir öncekinden farklı özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla küresel enformasyon toplumu da sanayi toplumundan farklı özellikler taşımaktadır.

İlk olarak küresel enformasyon toplumunun ekonomisi, geçmiş çağlarda hiç olmadığı kadar enformasyon ve bilgiye dayalı bir ekonomik yapı sergilemektedir. Sanayi çağında da

enformasyon ve bilgi ekonomik açıdan önemli bir unsurdur ancak bunlardan daha da önemli olan başka şeyler de vardır. Bunlar da büyük miktarlarda üretim yapabilecek yüksek kapasiteli fabrikalar ve bu ürünlerin satılacağı pazarlardır. Çağımızın toplumsal yapısında ise hizmet sektörü birincil sektör haline geldiği için enformasyon ve bilgi üretmek daha önemlidir. Enformasyon ve bilgi üretiminin daha önemli olmasının nedeni de geçmiş dönemlerde olmayan fikri mülkiyet hakları ve patent uygulamalarıdır.³⁹

İkinci olarak, küresel enformasyon toplumunun bir teknolojiye sahip olması yeterli olmamaktadır. Önemli olan sahip olunan teknolojiyi bir sonraki aşamaya geçirerek daha fazla fayda sağlayacak, kar oranını artıracak gelişmeleri gerçekleştirmektir. Bir başka açıdan bakılacak olursa, önemli olan belli bir seviyedeki teknolojiye sahip olmak değil bu teknolojiyi bir sonraki aşamaya geçirecek olan AR-GE çalışmalarını yapmaktır. Sonucunda elde edilen bir üst teknolojiyi hem kullanılacak araç-gereç hem de bu araç-gereci yapmayı sağlayan enformasyonu ve/veya bilgiyi pazarlamak daha önemli olmuştur.⁴⁰

Üçüncü olarak, küresel enformasyon çağının toplumsal yapısında öne çıkan, tercih edilen ve yayılmaya çalışılan yönetim biçimi demokrasidir. Bu durum sadece devletlerin izlediği uluslararası ilişkilerle de sınırlandırılabilir bir gerçek değildir. Demokrasi, 2. Dünya Savaşı sonrası kurulan uluslararası yapının bir vaadi ve ideali olarak uluslararası belgelerde yerini almıştır. Ancak çağımızın toplumsal yapısında demokrasi, bir vaat ve ideal olmaktan çıkmış ve bireylerin idealize ettikleri bir yönetim biçimine ve kendi devletlerinden bir talebe dönüşmüştür.⁴¹

Küresel enformasyon toplumunun dördüncü özelliği, insan hakları konusundaki kazanımları olmuştur. İnsan temel hak ve özgürlükleri, demokrasi gibi çok eski bir geçmişe sahip olsa da 2. Dünya Savaşı sonrası uluslararası belgelerde ki yerini almıştır. Takip eden süreçte Soğuk Savaş sırasında Batı'nın Sovyetler Birliğini zayıflatmak için kullandığı bir araç iken Soğuk Savaş sonrasında küresel çapta bütün bireylerin yararlanması savunulan ve ulaştırılması gereken bir hedef olmuştur. Bu hedef doğrultusunda, bireylerin insan haklarından

³⁹ Saygılı, "Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Konumu", <http://www.transanatolie.com/turkce/turkiye/turkiye%20gercekleri/bilgiekonomisi-dpt.pdf>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

⁴⁰ Zerenler vd., "Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (AR-GE) ve Yenilik İlişkisi", <http://my.beykoz.edu.tr/serkang/files/2011/02/K%3%9CRESEL-TEKNOLOJ%4%B0-ARA%5%9ETIRMA-GEL%4%B0%5%9ET%4%B0RME-AR-GE.pdf>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

⁴¹ Elma, "Küreselleşme, Kriz ve Demokrasi", http://journal.qu.edu.az/article_pdf/1006_62.pdf, (erişim tarihi: 11.11.2016)

faydalanması sadece uluslararası belgelerde belirtilmiş koşullarda belli bir süreliğine askıya alınabilir ancak tamamen ve süresiz olarak ortadan kaldırılamaz ve/veya engellenemez.⁴²

Beşinci olarak, küresel enformasyon toplumunda yaşayan bireylerin her alanda birbirleri ile etkileşimini engellemek geçmişle kıyaslandığında imkânsıza yakın bir hale gelmiştir. Çünkü yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri bireyler ya da toplumlar arasındaki etkileşimi tarihsel sürecin herhangi bir döneminde olmadığı kadar artırmıştır. Bu durumu engellemenin tek bir yolu vardır. Ülkedeki internet bağlantısını kapatmak ve son derece sıkı sansür politikaları izlemek ancak bu yol da pek mümkün gözüküyor. Çünkü bu yol izlendiği zaman devleti yönetenlerin alacağı tepki ülke içi ile sınırlı kalmayacaktır uluslararası sistemin başat devletleri tarafından da tepki görecektir.⁴³

Altıncı olarak küresel enformasyon toplumunda, tek tek bireylerin ya da toplumun politika yapıcılardan beklentileri sürdürülebilir kalkınma, çevre vb. politikalar üretmeleridir. Çünkü sanayi çağında izlenen salt ekonomik büyüme odaklı politikalar nedeni ile insanların yaşam alanına verilen zarar teknolojinin gelişmesi nedeniyle bilimsel olarak belgeleri ile ortaya çıkmıştır. Bilimsel açıdan ortaya konulan bu gerçekler sanayi çağında izlenen salt büyüme odaklı kalkınma politikaları küresel enformasyon çağında da devam ettirilirse çevrenin ve insanın uğrayacağı zararın daha da artacağına belgeleridir. Bu nedenle bireylerin ya da toplumların gelecek nesillerin de düşünülerek sürdürülebilir kalkınma politikaları üretmeleri ve bunları sıkı sıkıya takip etmeleri beklenmektedir.⁴⁴

Yedinci olarak, küresel enformasyon çağında devlet ve bireyin konumlanmasında bir değişiklik olmuştur. Küresel enformasyon çağına kadar yaşanan tarihsel süreçte birey ya monark devleti yöneten hanedan için ya da ulus devlet için var olmuştur. Başka bir ifade ile devletin yapısı ne olursa olsun birey olarak insan hep ikinci plana atılarak bütün politikaların merkezinde devletin çıkarları öncelikli olmuştur. Ancak küresel enformasyon çağının toplumsal yapısında bu durum değişmiştir. Artık insan odaklı bireyin durumunu ve konumunu iyileştirecek politikalar politika yapıcılar tarafından üretilmiştir. Kısa bir şekilde belirtmek gerekirse birey devlet için vardır anlayışı devlet birey için vardır şeklinde değişmiştir.⁴⁵

Sekizincisi ve yukarıda bahsettiğimiz bütün özellikleri içinde barındırarak dünyayı gerek devletler açısından gerekse de bireyler açısından değişime uğratarak küresel

⁴² Şahin, "Küreselleşme ve İnsan Hakları", <http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/4539/7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

⁴³ Karaçor, "Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi", <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yonveek/article/download/5000069247/5000064151> (erişim tarihi: 11.11.2016)

⁴⁴ Baykal ve Baykal, "Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları", <http://sbed.mku.edu.tr/article/download/1038000510/1038000299>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

⁴⁵ Ökmen, "Küresel Sistem, Demokratikleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Yerel Demokrasi", <http://www.academia.edu/download/43157745/demokratikleşme-yerellesme.DOC> (erişim tarihi: 11.11.2016)

enformasyon çağının toplumsal yapısını şekillendiren özellik küreselleşmedir. Küreselleşme nedeniyle devletler birbirleriyle siyasi, ekonomik, karşılaşılan sorunların çözümü için izlenecek politikalar vb. açısından yakınlaştılar. Hatta küreselleşmenin şekillendirdiği dünya düzeninde bunun dışında kalmak devletler açısından hem çağın gerisinde kalmanın hem de gelişmemenin nedenlerinden en önemlilerinden biri olmaktadır. Devletler küreselleşme nedeni ile bu kadar birbirlerine yakın ve bağımlı hale gelmişken bireylerin bunun dışında kalabileceğine ihtimal verilemez. Bireyler de devletler gibi birbirleri ile yakınlaştılar. Bu yakınlaşma fiziki mesafe bağlamında bir yakınlaşmayı ifade etmemektedir ancak gelişen iletişim imkânları ile bireyler ortak hareket edebilme ya da ortak görüşlerini çok daha geniş kitlelere duyurabilme olanağına sahip oldular.⁴⁶ Bunun en belirgin örneği, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak incelenecek, çoğunluğu gençlerin oluşturduğu Mısırlıların Tahrir Meydanı'nda gerçekleştirdiği gösterilerdir. Bu gösteriler sırasında göstericilerin taleplerini dünya ile paylaşma biçimi ve gösterilerin dış dünya tarafından takip edilirken tercih edilen yöntem birçok açıdan küreselleşmenin bireyler üzerindeki etkilerini göstermektedir.

Sonuç olarak küresel enformasyon toplumu, küreselleşme sürecine eklenmiş, ekonomisi enformasyon ve bilgiye dayalı, yönetim biçimi olarak demokrasiyi önceleyen, insan haklarından yararlanmak isteyen, sahip olduğu teknolojiyi sürekli geliştiren, yeni enformasyon ve iletişim teknolojileriyle sürekli etkileşim içinde olan, sürdürülebilir kalkınma, çevre, enerji vb. politikaların üretilip uygulanmasını isteyen, devletin varlığının birey için olduğunu savunan bir toplumsal yapıdır.

1.4. Küresel Enformasyon Çağının Evrensel Değerleri

Küresel enformasyon çağına ve toplumuna ait değerler, demokrasi ve temel insan hak ve özgürlükleri, sivil toplum, çevre ve silahsızlanmadır. Ancak tez çalışmasının içeriği, kapsamı ve son olarak esasta inceleme konusu olan olayın bir demokrasi ve insan hakları olayı olması nedeniyle bu çalışmada sadece demokrasi ve insan temel hak özgürlükleri değerleri üzerine bir inceleme yapılacaktır.

1.4.1. Demokrasi

Son dönemin en çok kullanılan kavramlarından olan biri demokrasinin, kavramsal açıdan ve ulaşılması hedeflenen bir idea olarak tam anlamıyla anlaşılabilmesi için ilk olarak kavramı ifade eden ve günümüzde birçok dilde karşılığı olan kelimenin olarak semantik bir

⁴⁶ Gözğü ve Mutioğlu, "Toplumun Değişen Yüzü: Bilgi Toplumu ve Bilişim Kültürü", <http://www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356265044.pdf>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

incelemeye tabi tutulması gerekmektedir. Bu semantik incelemenin yapılması oldukça önemlidir. Çünkü demokrasi kavramının ifade ettiği yönetim biçimi ve bu yönetim biçimi ile ulaşılması hedeflenen ideanın anlaşılması açısından gereklidir.

Demokrasinin bir kelime olarak, geçmişine ve gelişimine yönelik bir inceleme yapılırsa kelimenin kökeni iki Latince kelime olan biri halk anlamına gelen “demos” diğeri ise erk anlamına gelen “kratos” kelimelerinin birleşmesiyle oluştuğu görülecektir. Oluşan kelime ise anlamsal olarak halk erkini ifade etmektedir. Kökleri Latinceye dayanan bu kelime İngilizcede “democracy”, Fransızcada “democratie” ve dilimiz Türkçede ise “demokrasi” kelimeleri ile ifade edilmektedir.⁴⁷

Tarihsel süreç dikkate alındığında oldukça uzun bir geçmişe sahip olan demokrasi, yönetim biçimi olarak ilk defa Antik Yunan şehir devletlerinde doğrudan demokrasi şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Bu şehir devletlerinde demokrasi, 20 yaş üstü erkekler vatandaş sayılarak yönetime katılmalarıyla sınırlı mekan ve nüfus ile homojen bir toplum yapılışında uygulanmıştır.⁴⁸ Anlaşılacağı üzere söz konusu şehir devletlerinde uygulanmakta olan demokrasi, günümüzde uygulanan demokrasiden oldukça farklıdır. Fakat günümüz modern devletlerinde uygulanmakta olan demokrasilerin temelini oluşturmaktadır.

Demokrasi, birbirinden farklı ve sayıca oldukça fazla tanıma sahiptir. Larry Diamond’ın belirttiğine göre, David Collier ve Steven Levitsky tarafından demokrasiye ait 550 farklı tanımla ilgili tespit etmişlerdir. Bir yönetim biçimi olarak demokrasinin bu kadar farklı ve sayıca fazla çeşidinin olmasının sebebi, siyasal rejimlerin kendilerini meşrulaştırma amaçları doğrultusunda demokrasiye referansta bulunmalarıdır.⁴⁹

Demokrasi, en genel tanımı ve aynı zamanda kelimenin sözlük karşılığı da olan, halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimidir. Kavrama ait diğer bir kullanımı yaygın olan tanım ise Joseph Schumpeter tarafından yapılan demokrasi tanımıdır. Bu tanıma göre demokrasi, “politik kararlara varmak için, bireylerin karar alma gücünü, oy almak amacıyla rekabete dayalı bir mücadele yoluyla elde ettikleri, kurumsal düzenlemedir.”⁵⁰ Kısaca modern devlet yapılanmalarında uygulanan demokrasi, oy verme yeterliliği olan bireylerin eşit ve serbest bir biçimde belirli kurallara göre yapılan seçimler aracılığı ile karar alma yetkisi ile

⁴⁷ Akarsu, “Felsefe Terimleri Sözlüğü”, Ankara, 1984, s. 83’den aktaran Soysal, Tamer, “Demokrasi İdesi Üzerine Bir Retorik”, http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_13/17_Soysal.pdf, (erişim tarihi: 30.12.2015)

⁴⁸ Bayhan, “Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm”, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/57.pdf>, (erişim tarihi: 30.12.2015)

⁴⁹ Diamond, “Is The Third Wave Over?”, *Journal Of Democracy*, 7(3), July 1996, s. 21’den aktaran Karadağ, “Sürdürülebilir Demokrasi”, <http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/s/C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir%20demokrasi.pdf> (erişim tarihi: 02.01.2016)

⁵⁰ Kuzu, “Demokrasi-Resmi İdeoloji-Sivil Toplum”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/viewFile/5000054007/5000051322>, (erişim tarihi: 03.01.2016)

yetkilendirdikleri hem rekabet hem de işbirliği içinde olan temsilciler aracılığıyla kanunun verdiği yetki çerçevesinde ve denetim mekanizmalarının kontrolü altında hukuka uygun olarak devletin yönetilmesidir.

Günümüz modern devletlerinde uygulanan ve demokratik olmayan yönetimlerle idare edilen devletlere de özendirilmeye çalışılan demokrasi ise çağdaş, çoğulcu ve temsildir. Çünkü şehir devletlerinin yerini ulus devlet yapılanmaları almış ve vatandaşlık Antik Yunan şehir devletlerinde olduğu gibi sadece 20 yaş üstü erkeklere verilmeyerek heterojen bir nüfus yapısı oluşturularak birey ön plana çıkarılmıştır. Temsili demokrasinin uygulanabilmesi için de belirli kurallara göre düzenlenen, yasalarca belirlenen ölçütlere uyan her vatandaşın birey olarak serbestçe oy kullandığı seçimler gerçekleştirilmektedir. Fakat modern çağın yönetim biçimi demokrasi, sadece seçimden seçime birden fazla katılımcı siyasi partinin yarıştığı ve oy verme hakkı bulunan vatandaşın oy verdiği bir yönetim biçimi de değildir. Demokrasi ile yönetilen devletler, çoğulculuğu, bireylerin insan haklarından yararlanmasını ve bu hak ve özgürlüklerin korunmasını taahhüt eder.

Anlaşılabacağı üzere demokrasi, bir kelime ve kavram olarak özünde halk iktidarını ya da halk yönetimini ifade ediyor olsa da modern devlet ve/veya toplum yapılanmasının hafızasındaki anlamına ve idealize edilmiş bir yönetim biçimi olarak günümüzdeki işlevsel özelliklerine ulaşması uzun bir süreç almıştır. Ancak Batı devletlerinin uluslararası ilişkilerde demokrasiyi özendirme ve yayma politikaları, kavramın geçmişine göre oldukça yenidir ve demokrasinin yayılmasını sağlama amaçlı takip edilen birçok uluslararası politika da, Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte Mısır'da gelinen son nokta gibi, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü Batı, demokratik yönetimler tarafından yönetilmeyen devletlerin demokrasi ile yönetilmesi için sadece kendilerinin de desteklediği adayın seçime girdiği bir seçim sürecinin işlenmesi ve sonuçlanması hedeflenmiştir. Başka bir deyişle, Batı'nın başarısızlığının nedeni demokrasinin yaygınlaşması ve demokratik yönetimlerin artması konusunda izlenen uluslararası politikaların sürdürülebilir demokrasinin, demokratik olmayan yönetim şekillerine geri dönülmesini engelleyecek, inşa edilmesini desteklemekten oldukça uzaktır.

1.4.2. İnsan Hakları

Son yılların en çok kullanılan kavramlarından bir demokrasi ise diğeri de hiç şüphesiz ki insan haklarıdır. Bu nedenle kavrama dair temel bir tanımlama ile başlangıç yapacak olursak insan hakları, kişinin sadece ve sadece insan olmasından kaynaklı olarak her alanda sahip olduğu vazgeçilmez ve devredilemez temel hak ve özgürlükleri ifade eder. İnsan hakları

esas olarak bireyin devlete karşı sahip olduğu haklardır ve ilke olarak kötüye kullanılamaz. Bireyin insan olması dolayısıyla sahip olduğu insan hakları gerek birey gerekse devlet tarafından tamamen ortadan kaldırılması da ilke olarak söz konusu değildir.⁵¹

İnsan hakları⁵², kesin olarak söylenebilir ki 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin⁵³ ilan edilmesi ile uluslararası ilişkiler gündeminin odak noktalarından biri olmuştur. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, bu tarihten önceki dönemde insan hakları devletlerin iç meseleleri olarak değerlendirilmiş olup uluslararası ilişkilere dair bir konu olarak görülmemiştir. Ancak bu tarihten sonra iki süper güç olan ABD-SSCB ve müttefikleri arasında geçen Soğuk Savaş nedeniyle son derece önemli bir konu haline gelmiştir. Çünkü Soğuk Savaş olarak adlandırılan süreç konvansiyonel (geleneksel) bir savaş değil, iki süper güç tarafından savunulan farklı iki ideolojinin savaşı olmuştur. Bu savaşın galibi Batı'nın savunduğu liberal değerlerin en önemlilerinden biri haline gelen insan haklarıdır.⁵⁴

Doğal olarak Soğuk Savaş'ın galibi ve tek süper güç olarak kalan ABD'nin ve müttefiklerinin savunduğu liberal değerlerden olan insan hakları hem uluslararası ilişkilerde hem de insan temel hak ve özgürlüklerinden yararlanamayan bireylerin zihinlerinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Zihinlerdeki bu önemli konum kendisini çalışmanın dördüncü bölümünde incelenecek olan Arap Baharı sürecinin yaşandığı ülkelerden biri olan Mısır'daki gösterilerde de göstermiştir.

İnsan temel hak ve özgürlükleri, bir önceki başlıkta üzerine inceleme yapılan demokrasi ile sıkı sıkıya bağlı, birbirlerinden ayrı düşünülemez ve var olamayacak şekilde biri diğerini ortaya çıkartan ve devam ettiren karşılıklı bir ilişki içerisinde. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, demokratik bir yönetim şekli ile yönetilmeyen devletlerde insan haklarının varlığından, kullanıldığından ve korunduğundan söz edilemez. İki kavram arasındaki ilişkiyi gösteren bu ifadeyi tam tersi yönde de belirtmek kesinlikle yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, insan haklarının var olmadığı, kullanılmadığı ve korunmadığı devletlerde demokratik bir yönetim şeklinin olduğu söylenemez.

⁵¹ Gökpınar, "Bir Kavram Olarak İnsan Hakları ve Çeşitli Açılardan Sınıflandırılması", <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1507> (erişim tarihi: 10.11.2016)

⁵² İnsan hakları tarihsel açıdan devletleri ilgilendiren bir gelişme olarak ortaya çıkışı için çalışmanın ilgili bölümü bkz. "Endüstri Çağı ve Toplum"

⁵³ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Türkçe metni için bkz. <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, (erişim tarihi: 10.12.2015)

⁵⁴ Arslan, "Postmodern Söylem ve İnsan Hakları", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/470/5389.pdf>, (erişim tarihi: 10.11.2016)

1.5. Küresel Enformasyon Toplumu Oluşturmak İçin Uluslararası Çabalar

Küresel enformasyon çağını ve oluşan yeni toplumsal yapıyı insanlık tarihinde yaşanmış diğer çağlardan ve toplumsal yapılardan ayıran en önemli özellik, küresel enformasyon toplumunun küresel düzeyde oluşturulması için devletler tarafından uluslararası alanda gösterilen çabalar ve verilen taahhütlerdir. Bundan önceki dönemlerde gerek şartlardan gerekse de politik sebeplerden dolayı böyle bir çaba veya girişim görülmemiştir.

UNESCO'nun öncülüğünde hazırlanan Küresel Enformasyon Toplumu Okinawa Şartı ile uluslararası toplum tarafından oluşmakta olan yeni toplumsal yapı belgenin başlığı ile isimlendirilmiştir ve nasıl bir toplumsal yapı olması gerektiği belirlenmiştir. Uluslararası toplum tarafından küresel düzeyde küresel enformasyon toplumu oluşturmak için izlenecek yol haritası, kullanılacak yöntemler ve yapılması gerekenler ITU'nun öncülüğünde ilk olarak 2003 yılında Cenevre'de ve sonrasında 2005 yılında Tunus'ta düzenlenen Dünya Bilgi Toplumu Zirveleri'nde⁵⁵ belirlenmiştir.

1.5.1. Küresel Enformasyon Toplumu Okinawa Şartı

Okinawa'da 2000 yılında kabul edilen belge oldukça önemli bir belgedir. Çünkü endüstri çağının ötesine geçildiğinin farkında olan uluslararası toplum, bu belge ile endüstri toplumundan sonra içinde yaşanılacak toplumsal yapının adını belge başlığı ile bizzat belirlemiştir. Toplumsal yapının adı belirlendiğine göre içinde yaşanan çağın da ismi uluslararası toplum tarafından otomatik olarak belirlenmiş olmaktadır. Çünkü şu ana kadar içinde yaşanan çağ ile toplumsal yapı farklı ifadelerle isimlendirilmemiştir.

Belgenin maddelerini tez çalışmasının kapsamı çerçevesinde ele alındığında ilk olarak görülecektir ki 1. madde ile ifade edildiği gibi yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri, hükümetlerin sivil toplumla etkileşime geçiş pratiklerini değişime uğratmaktadır.⁵⁶ Bu durum tersten de aynı şekilde kendini göstermektedir. Sivil toplum ve hatta tek tek bireylerin hükümetler ile etkileşime geçiş yöntemlerini olduğu gibi kendi hükümetleri dışındaki hükümetlerle de etkileşim yöntemlerini, bu yöntemleri sayısal biçimde artıracak biçimde, değiştirmektedir.

Belgenin ikinci maddesi ise küresel enformasyon çağının evrensel değerlerinden olan demokrasi ve insan hakları ile ilgili ifadeler içermektedir. Maddeye göre, yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri ile demokrasiyi güçlendirme ve insan haklarını yaygınlaştırmaya

⁵⁵ Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi'nin resmi internet sitesi: <http://www.itu.int/net/wsis/>, Zirve kapsamında gerçekleştirilen Cenevre ve Tunus Zirvelerine ait nihai dokümanların Türkçe çevirilerine ulaşabileceğiniz internet sitesi: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/DBTZ_Nihai_Dokumanlari.pdf

⁵⁶ Uzun, 2010: 88.

yönelik sonuna kadar kullanılması gereken bir potansiyel ortaya çıkmıştır.⁵⁷ Bu madde şu şekilde de yorumlanabilir, küresel enformasyon çağının evrensel değerlerinden olan demokrasi ve insan haklarından faydalanamayan halkların söz konusu yeni teknolojiler ile bu evrensel değerlerin farkına varmaları ve kendi hükümetlerinden talep etmeleri sağlanabilir. Çünkü yeni enformasyon iletişim teknolojileri belgenin kabul edildiği tarihte bu potansiyele sahip olduğunu göstermiştir. Çalışmanın 4. bölümünde inceleyeceğimiz Tahrir Meydanı'nda gerçekleşen olaylar bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Üçüncü madde ise, küresel enformasyon toplumuna katılımın herkes tarafından her yerde mümkün olması gerektiğinin altını çizmekle beraber küresel enformasyon toplumunun kurulması ve kendini geliştirerek devam edebilmesi için gerekli olan serbest enformasyon ve bilgi akışı başta olmak üzere sahip olması gereken demokratik değerler belirtilmiştir.⁵⁸

1.5.2. Cenevre Zirvesi

Cenevre Zirvesi, 10-12 Aralık 2003 tarihlerinde toplanmıştır. Bu zirve, enformasyon toplumunun küresel çapta tüm devletleri ve halkaları kapsayacak bir şekilde genişlemesini hedef alan Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi'nin (DBTZ) ilk ayağını oluşturmaktadır. Bu zirvede iki belge katılımcı taraflarca hazırlanmış ve onaylanmıştır.

Cenevre'de yapılan bu zirvede kabul edilen ilk belge, Cenevre İlkeler Bildirgesi Enformasyon Toplumu Kurmak: Yeni Binyılda Küresel Bir Meydan Okuma isimli belgedir. Bu belgede, küresel çapta kurulmak istenen enformasyon toplumunun nasıl bir toplum olacağına dair beklentiler ve ilkeler yer almaktadır.

Belgenin A bölümü, zirve katılımcılarının enformasyon toplumu hakkındaki genel görüşlerinin ve kurulması hedeflenen toplumsal yapının nasıl olması gerektiğinin ifade edildiği kısımdır. Küresel enformasyon çağının oluşturduğu toplumsal yapı, insan merkezli; her alanda hayat standartlarını geliştirmek için sahip olduğu bütün potansiyeli kullanabilen; BM tarafından kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sine tam anlamıyla saygı gösteren; enformasyon ve bilginin herkes tarafından üretilebildiği, erişilebildiği ve kullanılabilirdiği bir yapıdır. Bu toplumsal yapı bölümde yer alan 1. madde de şöyle tarif edilmiştir:

“... Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın amaç ve ilkelerinde önceden açıklandığı biçimde bireylerin, toplulukların ve halkların sürdürülebilir kalkınmalarını sağlamak ve yaşam kalitelerini geliştirmek için tüm potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayarak; Evrensel İnsan Hakları Bildirgesine tam saygı göstererek ve onaylayarak; herkesin bilgi ve enformasyon yaratabileceği, erişebileceği, kullanabileceği ve paylaşabileceği insan-merkezli, kapsamlı ve kalkınma-yönelimli bir toplum ...”⁵⁹

⁵⁷ Uzun, 2010: 88.

⁵⁸ Uzun, 2010: 89.

⁵⁹ Uzun, 2010: 145.

Zirve katılımcıları belgenin aynı bölümünde bulunan 3. madde ile demokrasi ve insan haklarına gösterilen saygının artmasının yanı sıra güçlendirilmesi gerektiği konusundaki iradelerini de ortaya koymuş bulunmaktadır.⁶⁰ Buna göre, demokrasi ve insan haklarının kabul edilmesi kurulması hedeflenen küresel enformasyon toplumunun gerçekleştirilebilmesi için yeterli değildir. Bunlar aynı zamanda saygı gösterilmesi ve güçlendirilmesi gereken kavramlardır.

Bu bölümdeki 4. madde ile enformasyon toplumunun merkezi ögesi belirlenmiştir. Bu maddeye göre, “İletişim temel sosyal bir süreçtir, temel bir insan gereksinimidir ve bütün sosyal örgütlenmenin dayanağıdır. Enformasyon toplumunun merkezidir.”⁶¹ Başka bir deyişle, oluşacak olan yeni toplumsal yapının ana ögesi iletişim olacak ve bütün toplumsal yapı küresel enformasyon çağıının itici gücü olan teknoloji devriminin sonucunda ortaya çıkan yeni enformasyon iletişim araçları etrafında örgütlenecektir.

Küresel enformasyon toplumunun gelişmesini sağlayan en önemli şey ise belgenin aynı bölümünün 7. maddesinde bilim olarak belirtilmiştir. Buna göre, küresel enformasyon toplumunun özünü oluşturan gelişmelerin önemli bir kısmı, yapılan bilimsel araştırmaları ve bunlara ait sonuçları paylaşmaya olanak sağlayan teknolojik gelişmeler sayesinde.⁶² Başka bir deyişle, küresel enformasyon toplumunun özünü oluşturan gelişmelerin birçoğu yapılan bilimsel araştırmaların ve bunlara ait sonuçların, oluşturulacak olan yeni toplumsal yapının merkezi olan iletişim sürecini geliştiren, yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri ile paylaşılmasıdır.

Oluşturulması hedeflenen küresel enformasyon toplumunun sahip olması istenen etik ve evrensel değerler, belgenin B bölümünün 10. kısmında 56. maddede belirtilmiştir. Bu maddeye göre, küresel enformasyon toplumunun sahip olması gereken evrensel değerler sıralanmıştır. Bu evrensel değerler, barışa saygı, özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, sorumluluğun paylaşılması ve doğaya saygı olarak belirtilmiştir.⁶³

Zirvede kabul edilen ikinci belge, Cenevre Eylem Planıdır. Bu eylem planı, yukarıda belirttiğimiz ve tez çalışmasının kapsamı ve ana çerçevesi nedeniyle bahsedemediğimiz birçok alanı da içine alan küresel enformasyon toplumunun nasıl kurulacağına dair bir çerçeve çizen, takip edilmesi gereken adımları belirten ve yöntem gösteren bir belgedir.

---

⁶⁰ Uzun, 2010: 146.

⁶¹ Uzun, 2010: 146.

⁶² Uzun, 2010: 147.

⁶³ Uzun, 2010: 159.

1.5.3. Tunus Zirvesi

16-18 Kasım 2005 tarihleri arasında yapılan Tunus Zirvesi DBTZ'nin ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Bu zirvede, enformasyon toplumunu oluşturmak için kurulan DBTZ'nin ilk aşaması olan Cenevre Zirvesi'nde açıklanan Cenevre Eylem Planı'nın uygulanmasına dair finansal mekanizmaların belirlendiği, küresel enformasyon çağının en büyük icadı olan internetin yönetişimi konusunda tespitlerin yapıldığı ve çağın sorunu sayısal eşitsizliğe karşı çareler aranan toplantılar yapılmıştır.

Bu zirvede ilk olarak ele alınan sorun, yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kullanımının istenilen seviyelerde olmamasının nedenleridir. Bu nedenler, altyapı yetersizliği, sayısal eşitsizlik ve finansal mekanizmaların yetersizliği olarak tespit edilmiştir. Bu sorunların çözümü için Tunus Zirvesi'nde katılımcılara önerilen çözüm yolu işbirliği olmuştur. İşbirliği ile ifade edilmek istenen, kamu-özel sektör işbirliği, uluslararası şirketlerin sorumluluğu ve devletlerin bölgesel uluslararası işbirliği kurmalarıdır. Çeşitli boyut ve kapsamlarda kurulacak olan işbirliği ile çağın toplumsal yapısını oluşturmada karşılaşılan sorunların çözümünün daha kolay olacağı belirtilmiştir.

Zirvede ele alınan diğer bir konu ise internet yönetişimi olmuştur. Bunu yaparken de internetin dönüşmeye başladığı ve ilerideki dönemde internetin küresel toplum için ne ifade edeceği tespit edilmiştir. Bu zirve sonucunda ilan edilen Enformasyon Toplumu Tunus Gündemi belgesinin 30. maddesine göre: “Enformasyon toplumunun altyapısının merkezi bir unsuru olan internetin bir araştırma kolaylığı ve akademik olanaktan kamu için ulaşılabilir küresel bir olanağa doğru evrildiğinin farkındayız.”⁶⁴ İnternetin küresel bir olanağa dönüşmesinin tespit edilmesinin en önemli katkısı, bu derecede devasa bir şeyin nasıl yönetileceği konusunda bir fikir birliğine varılması için kolaylaştırıcı rolü olmuştur.

Belgenin 31. maddesinde, internetin dönüşümü dikkate alınarak internet ortamının yönetiminin nasıl olması gerektiğine dair Cenevre İlkeleri dikkate alınarak nitelikler belirtilmiştir. Bu nitelikler, insan merkezli, kapsayıcı, kalkınma odaklı ve ayrımcı olmayan olarak belirlenmiştir.⁶⁵ Belirlenen bu nitelikler aynı zamanda çağın toplumsal yapısı olan küresel enformasyon toplumunun da sahip olması gereken nitelikler olması bakımından son derece önemlidir. Çünkü oluşan bir toplumsal yapının itici teknolojik gücünün yönetişiminin o toplumsal yapı ile çelişen nitelikler taşımasının sonuçları son derece vahim olacaktır. Bu noktada en kötü sonuç, küresel çapta oluşturmaya çalışılan toplumsal yapının bir hayal olarak kalması olur.

⁶⁴ Uzun, 2010: 233.

⁶⁵ Uzun, 2010: 234.

Yukarıda bahsedilen tespitlerden sonra belgenin 34. maddesinde internet yönetişimi için bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre internet yönetişimi, “hükümetler, özel sektör ve sivil toplumun kendi rolleri, paylaşılan ilkeleri, normları, kuralları, karar verme süreçleri ve internet kullanımını ve gelişmesini biçimlendiren programları tarafından geliştirilmesi ve uygulanmasıdır.”⁶⁶ Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, küresel enformasyon toplumunun oluşturulmasının önündeki engelleri aşmak için işbirliği yapılması şartsa bu işbirliğini oluşturması planlanan toplumsal yapının en önemli altyapı unsurunun da işbirliği çerçevesinde yönetilmesi şarttır.

Bu zirvede ilan edilen ikinci belge ise Tunus Taahhütü isimli belgedir. Bu belge, Cenevre Zirvesi’nde belirlenen ilkeler ve eylem planı çerçevesinde Tunus Zirvesi’nde ilan edilen Enformasyon Toplumu Tunus Gündemi isimli belge ile belirlenen yöntemler doğrultusunda küresel enformasyon toplumunun kurulması yönündeki katılımcılar tarafından ortaya konan iradeyi temsil eder. Bu belgeye göre insanlar, nerede olursa olsun enformasyonu ve bilgiyi üretebilecek ve bunlara erişebilecek, demokrasi ve insan haklarına saygı gösterilecek, ifade özgürlüğü ile enformasyon, düşünce ve bilginin serbest dolaşımının sağlandığı bir toplumsal yapı içinde yaşayacaklardır. Oluşturulması hedeflenen bu toplumsal yapı için de işbirliği gerekli ve kaçınılmaz tek yoldur.⁶⁷

1.6. Küresel Enformasyon Çağını ve Toplumunu Yönlendiren Teknolojik İcatlar

Nasıl endüstri çağını ve toplumsal yapısını dönüştüren teknolojik gelişmeler varsa küresel enformasyon çağını ve toplumsal dönüşümünü yönlendiren teknolojik icatlar vardır. Bunlar bilgisayar ve internettir. Çalışmanın bu bölümünde bilgisayarın ve internetin icadı ve gelişimi üzerine bir inceleme yapılacaktır. Küresel enformasyon çağını yönlendiren bu iki teknoloji, bilgisayar ve internet, birbirlerini tamamlayan ve günümüzde yaşanan birçok gelişmenin ortaya çıkmasına neden olan teknolojilerdir.

1.6.1. Bilgisayar

Bilgisayar, veri-enformasyon-bilgi üçlüsünü girdi (input) olarak kabul edip, kullanılan yazılım aracılığı ile sonucu çıktı (output) olarak kullanıcıya aktarabilen teknolojik araçlardır.⁶⁸ Bilgisayar genel kabul gören görüşe göre, kullanılan bütün teknolojilerin anası olarak kabul edilen 2. Dünya Savaşı’nın bir teknoloji ürünüdür. Bu görüşü kabul edenlere göre de ilk bilgisayarlar Almanya’nın kullandığı Enigma şifrelerini kırmak için Britanya’da üretilen

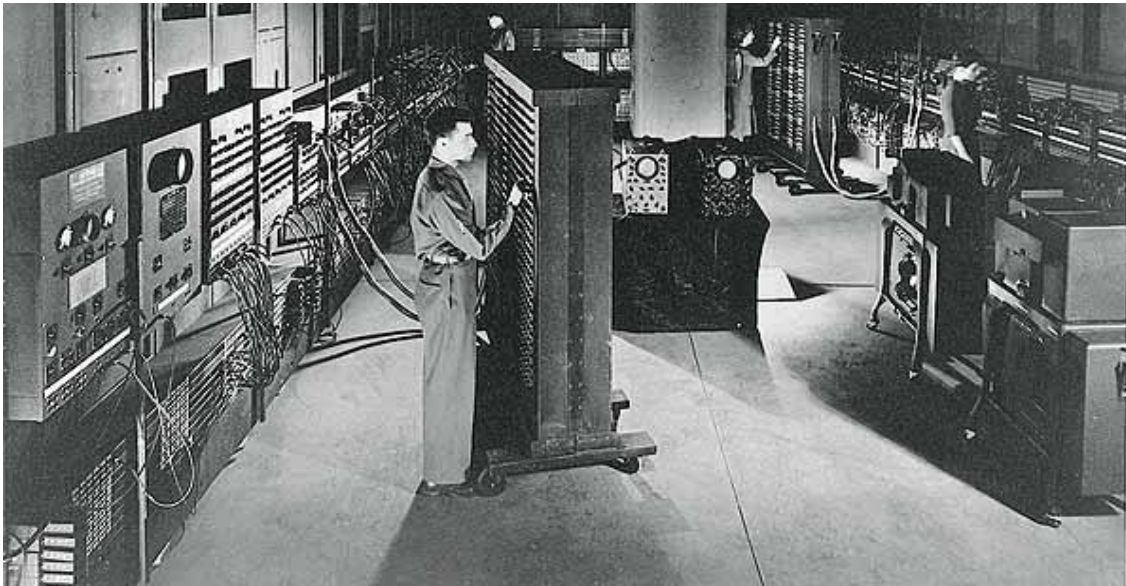
⁶⁶ Uzun, 2010: 234.

⁶⁷ Uzun, 2010: 261-270

⁶⁸ Ağaoğlu, “Bilgisayarlar ve Eğitim”, <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5847/1978>, (Erişim tarihi: 06.02.2016)

Bombe isimli şifre kırıcının temel alındığı Colossus isimli şifre kırıcıdır. Colossus, Bombe projesinde de beraber çalışmış olan Alan Turing ve Max Newman tarafından üretilmiştir.⁶⁹

Savaşta kullanılmak üzere askeri amaçlarla üretilmiş olan bu bilgisayarları kapsam dışında bırakılırsa sivil kullanım için hazırlanmış ilk bilgisayar, Resim 1.1’de görülen ENIAC⁷⁰, Philadelphia’da 1946 yılında üretilmiştir. ENIAC, 30 ton ağırlığında, 18000 elektron lambası, 70000 direnç, 10000 kondansatör, 6000 devre ve 1500 röle kullanılarak yapılan bu bilgisayar çok büyük bir alanı kaplamaktaydı.⁷¹

Resim 1.1 İlk Bilgisayar ENIAC

Kaynak: <http://www.hnf.de/en/museum/die-erfindung-des-computers/eniac-life-size-model-of-the-first-vacuum-tube-computer.html> (erişim tarihi: 11.10.2016)

Teknik detayları Resim 1.1’in üzerinde yer alan ilk bilgisayar ENIAC resimden de anlaşılacağı üzere günümüzde bilgisayar denince insanın aklına gelen imge ile uzaktan yakından alakalı olmadığı ortadadır.

Küresel enformasyon çağını yönlendiren bilgisayar teknolojisine en önemli katkıyı sunan isimlerin başında Alan Turing gelir. Bu katkı o kadar büyüktür ki Türkçe karşılığı bilgisayar olan “computer” terimi kullanılabildiği kadar bilgisayara Turing machines/Turing makineleri denilmiştir. Ancak günümüzde hemen hemen her alanda kullandığımız bilgisayarı son haline dönüştüren ve kişiselleşmesini sağlayan kişiler, Apple Computers firmasının da

⁶⁹ B. J. Copeland, “Colossus: its origins and originators”, IEEE Annals of the History of Computing 26(4), 2004, s. 38-45’den aktaran Gençler, “Bilgisayar Kitabı”, <http://www.mgencer.com/files/BilgisayarKitabi.pdf>, (erişim tarihi: 06.02.2016)

⁷⁰ ENIAC: Electronical Numerical Integrator And Calculator/Elektronik Sayısal Birleştirici ve Hesap Makinesi
⁷¹ Ekiz vd., “Hesaplamanın Tarihi ve Bilgisayarların Gelişimi”, <http://www.saujs.sakarya.edu.tr/article/download/5000016535/5000016344>, (erişim tarihi: 06.02.2016)

kurucuları olan, Steve Jobs ve Steve Wozniak isimli kişilerdir. Bu iki ismin kullanıcı dostu ve ikonlara dayalı işletim sistemi konusunda öncü olsalar da bu alanda Bill Gates ve Paul Allen tarafından kurulan Microsoft firması başarılı olmuştur. Kullanılan bilgisayar teknolojisinin dünya çapında bir standarda ulaşmasında da yine bir Amerikan şirketi IBM firmasının bilgisayarlarının daha fazla tercih edilmesi ile gerçekleşmiştir. IBM şirketinin kendi bilgisayarları için kullandığı Personel Computer/PC ismi ise günümüzde bilgisayarların genel ismi haline gelmiştir.⁷²

Yukarıda gelişimi ana hatları ile kısa bir şekilde anlatılan bilgisayar teknolojisini daha cazip ve sosyal hayatın bir parçası haline getiren gelişme internet olmuştur. Zira internet bağlantısı olmayan bir bilgisayar sadece veri-enformasyon-bilgi yüklü kişiye ve/veya kuruma özel bir kütüphane niteliği taşıırken günümüzde gelişmiş ve yaygınlaşmış internet bağlantısı ile tamamen boyut atlamış ve hayatın merkezine oturmuştur.

Bilgisayarın internet bağlantısı ile hayatın merkezine oturması sürpriz bir gelişme olmamıştır. Çünkü bu teknolojinin modern halinin gelişmesine katkıda bulunan her geliştirici bu neticeyi öngörmüştür ve öngördükleri bu neticeye yönelik iyileştirmeler ve geliştirmeler doğrultusunda katkılarını yapmışlardır. Bu öngörüler nelerdi? Bireyler kendilerine ait kişisel bilgisayarlarını kullanarak bütün bankacılık ve finansal işlemlerini herhangi bir banka şubesine gitmeye gerek duymadan evlerinden yapabilecekler, sinema gibi sosyal ve kültürel etkinliklere gitmek için alacakları biletleri gişede sıra beklemeden satın alacaklar, enformasyona ve bilgiye ulaşmak için akıllara gelecek ilk adres kitaplar ya da kütüphaneler olmayacak ve daha başka birçok şey öngörüldü.

Bireyin hayatına cep telefonu olarak giren ve başta Apple- Steve Jobs'ın yönettiği dönemde- ile Samsung firmalarının teknolojik geliştirmeleri sayesinde akıllı telefona (smartphone) dönüşen mobil cihazlar da bireyin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Akıllı telefonlar, sahip oldukları internet erişim özellikleri sayesinde hemen hemen internet erişimi olan bir bilgisayara dönüşmüşlerdir. Özellikle akıllı telefonların sunduğu bir özellik olan mobil internet erişimi ile enformasyona ulaşmak ve sosyal medya kullanmak kolaylaşmıştır.⁷³

Bilgisayarın hayatın birçok alanında merkeze oturacağına dair öngörülerde bulunulmasına karşın siyasi örgütlenme bağlamında hiç kimse bilgisayarın gelecekteki yeri anlamında bir konumlandırma açısından bir öngörüde bulunmamıştır. Ancak konumlandırma bağlamında bir öngörüde bulunulsa bile modern bilgisayarlar beklentilerin oldukça üzerinde bir etkide bulunmaktadır.

⁷² Castells, 2008: 55-56

⁷³ Ada ve Tatlı, "Akıllı Telefon Kullanımını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma", <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/74.pdf>, (erişim tarihi: 05.01.2017)

1.6.2. İnternet

Bir iletişim teknolojisi ve küresel enformasyon çağına yön veren teknolojik gelişmelerden biri olarak internetin gelişimi hakkında bir inceleme yapmadan önce “İnternet nedir?” sorusuna cevap olabilecek bir tanımlama yapmak doğru olacaktır. Bu noktadan hareketle kısaca internet, “üretilen bilgiyi saklama, paylaşma ve ona kolayca ulaşma imkânını sağlayan bir enformasyon teknolojisidir.”⁷⁴

İnternet kullanımının bireylerin hayatına girişi 1990’lı yılların ortasından sonra olsa da internetin geliştirilmesi süreci 1960’lı yıllara uzanmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ABD tarafından askeri gereklilikler üzerine kesintisiz bir iletişim kanalı oluşturmak üzere geliştirilme çalışmaları başlanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere günümüzde birey hayatının her alanında olan internet de bilgisayar gibi askeri amaçlarla geliştirilmeye başlandı. Kesintisiz bir iletişim kanalı oluşturma çalışmaları sürdüren ARPA (Advanced Research Projects Agency) bu konudaki ilk başarılı sonucu 1968 tarihinde almıştır ve böylece ARPANET⁷⁵, internetin ilk hali, oluşmuştur. 1983 yılında ARPANET Ulusal Bilim Kurumu’nun (National Science Foundation) kullanımına açıldı, 1990 yılında ise ARPANET altyapısının NSFNET⁷⁶ altyapısına eklenmesiyle sivil amaçlı kullanımın ön planda olduğu hale gelmiştir. 1990’lı yılların başında ise internet olarak adlandırılmaya başlandı.⁷⁷

Yukarıda kısa bir şekilde anlatılan internetin tarihsel gelişimi günümüzde kullanılan internet teknolojisinin temeli olsa da ABD’de oluşturulan internet küresel bir nitelik taşımamaktadır ve harita 1.1’den de anlaşılacağı üzere ABD ile sınırlıdır. İnterneti küreselleştiren gelişme ise Avrupa’da CERN bünyesinde Tim Barners-Lee tarafından geliştirilen “world wide web” (www) ile bilgisayarlar arası veri alış verişini mümkün kılan teknolojik gelişmedir.⁷⁸

⁷⁴ Aziz, 2013: 142.

⁷⁵ The Advanced Research Projects Agency Network

⁷⁶ The National Science Foundation Network

⁷⁷ Özer, 2012: 224-226.

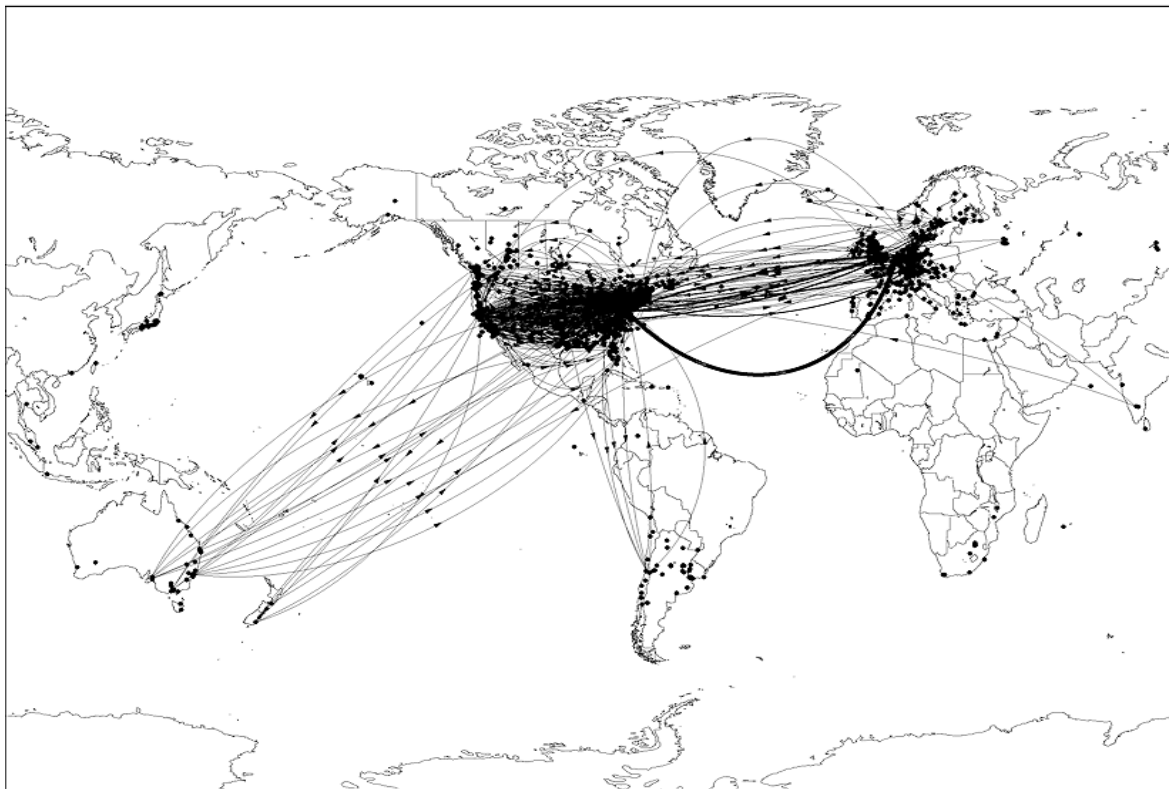
⁷⁸ Başlar, “Yeni Medyanın Gelişimi ve Dijitalleşen Kapitalizm”, <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/247.pdf>, (Son erişim tarihi: 10.10.2016)

The ARPANET in December 1969

Harita 1.1 1969'da ARPANET Ağı

Kaynak: <https://cdn0.vox-cdn.com/assets/4463411/G69Dec.jpg>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

Harita 1.2 1993'te İnternet Ağı

Kaynak: https://cdn0.vox-cdn.com/assets/4463763/world_large.gif (erişim tarihi: 11.11.2016)

İnternetin 1990'lı yılların ilk yarısından sonra, harita 1.2'de de görüldüğü gibi, insan hayatına girmesi ve bireysel kullanıma açılmasıyla birlikte kurulan ve geliştirilen ilk internet siteleri web 1.0 olarak tanımlanan altyapılara sahipti. Daha anlaşılır bir şekilde ifade etmek

gerekirse internet sitesi kurucuları ve internet kullanıcıları arasında etkileşim kurulmuyordu. Ancak 2000’li yılların başlarında geliştirilen ve kullanıma sunulan web 2.0 tabanlı internet siteleri bu durumu ortadan kaldırdı. Web 2.0 tabanlı internet siteleri sayesinde hem internet sitesi kurucuları ve kullanıcıları arasında hem de kullanıcılar kendi aralarında etkileşime geçebilme imkanına sahip oldular.⁷⁹ Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, web 1.0 ve web 2.0 arasındaki en temel fark internet ortamının okunan bir ortamdan fikir belirtilen ortama dönüşmesiyle etkileşimin ve paylaşımın önündeki fiziksel engelleri kaldırmasıdır.⁸⁰

Bu gelişmeler neticesinde internet, gerek sağladığı kolaylıklar sayesinde gerekse de sosyal medya siteleri sayesinde insan hayatı içinde kapladığı alanı daha genişletti. Hatta internet bağlantısına sahip olan bilgisayar sahibi kişilerin her biri, resim 1.2’de yer alan görselde de görüleceği üzere, Time dergisi tarafından 2006 yılının kişisi seçildi.

---

⁷⁹ Demirli ve Kütük, “Anlamsal Web (Web 3.0) ve Ontolojilerine Genel Bir Bakış”, <http://acikerisim.ticaret.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11467/477/M00304.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim tarihi: 10.10.2016)

⁸⁰ Kara, 2013: 27-29.

Resim 1.2 TIME Dergisi'ne Göre 2006 Yılı'nın Kişisi

Kaynak: Time, <http://content.time.com/time/magazine/0,9263,7601061225,00.html>, (erişim tarihi: 03.11.2016)

1.7. Çağa Damgasını Vuran Kavram: Küreselleşme

Endüstri çağına emperyalizm kavramı ne kadar damga vurduysa ve bu dönemin açıklanmasında ve anlaşılmasında bu kavram ne kadar hayati ise küresel enformasyon çağına damga vuran ve bu çağın açıklanmasında ve anlaşılmasında hayati bir öneme sahip olan kavram ise küreselleşme kavramıdır.

Toplum, kültür, ekonomi, politika, teknoloji ve coğrafya ve ekoloji alanlarında birinci endüstri devrimi ile başlayan ve 1970'lerden sonra ise özellikle yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişiminin rüzgarını arkasına alarak devam eden etki alanını ve boyutunu derinleştirerek artıran önemli değişimler yaşanmaktadır. "Teknolojiler, sanatsal hareketler, iş dünyasının faaliyetleri, müzik trendleri, geçici moda ve diğer akımlar gelişmiş dünyanın tüm noktalarına neredeyse aynı anda ulaşmaktadır."⁸¹ Bu çok boyutlu ve boyutları kesin çizgilerle birbirinden ayırmanın pek mümkün olmadığı süreç küreselleşme (globalisation) olarak adlandırılmaktadır.

Küreselleşme bir süreç ve kavram olarak, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu ve kamplara ayrılan dünya düzeninin Soğuk Savaş'ın 25 Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sona ermesinden sonra önem kazanmıştır. Yaşanan bu gelişmenin ardından ise küreselleşme bir süreç olarak bütün dünyayı, bir kavram olarak ise akademik dünyayı etkisi altına almıştır.

1.7.1. Küreselleşme Kavramının Tanımları Üzerine Bir İnceleme

Küreselleşme, bir kavram olarak da bir süreç olarak da, günümüz dünyasını anlamak ve anlamlandırmak için oldukça önemlidir. Bu nedenle farklı bilim disiplinlerinden farklı ideoloji ve dünya görüşüne sahip birçok bilim insanı tarafından tanımlanmıştır.

Bu tanımların herhangi biri üzerinde bir uzlaşma olmaması ise son derece dikkate değer bir gelişmedir. Bunun en önemli nedeni ise tanımları yapan bilim insanlarının küreselleşme kavramı hakkında farklı ideolojik bakış açılarına sahip olmalarıdır.

Küreselleşme kavramının tanımına dair bir literatür çalışması yapıldığı zaman görülecektir ki bu tanımlar küreselleşme taraftarı ve küreselleşme karşıtı olarak iki ana grupta sınıflandırılabilir. Ancak çalışmanın bu bölümünde McLuhan'ın görüşlerinden etkilenen ve zamanın ve mekanın sıkıştırılmasına vurgu yapan Harvey ve Giddens tarafından yapılan küreselleşme kavramının tanımlarına yer verilecektir.

Yaptıkları küreselleşme tanımlarında zamanın ve mekanın sıkıştırılmasını vurgulayan Giddens ve Harvey'e göre küreselleşme tanımları şunlardır: Giddens'a göre küreselleşme

⁸¹ Adıgüzel, 2011: 57.

“dünyadaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir. Uzak yerellikleri birbirine bağlayan bu yoğunlaşma öyle bir şekilde gelişmektedir ki, yerel olaylar kilometrelerce uzaktaki olaylar tarafından biçimlendirilmekte ve bunun tersi de söz konusu olmaktadır.”⁸²

Harvey’e göre küreselleşme, “dünyanın küçülerek yoğunlaşması, iletişim ve bilişim teknolojisindeki gelişmelerin, haberleşme ve ulaşımı daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz hale getirmesinin ve böylelikle karşılıklı bağımlılığın artmasının sonucudur.”⁸³

Yukarıda incelenen tanımlardan da anlaşılacağı üzere küreselleşme, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri, özellikle internet ve internet erişimini mobil olarak sağlayan yeni cihazlar, aracılığıyla karşılıklı bağlantıların gelişmesi ve bazı ortak değerlerin sınırları aşarak bütün dünyada yayılmasını ifade eder.

1.7.2. Küreselleşme Hakkında Üç Farklı Görüş

Küreselleşme üzerine temel yaklaşımlar konusunda yapılacak literatür taramasında karşımıza üç temel yaklaşım çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşımlar aşırı küreselleşmeciler (hyperglobalist), şüpheciler (skeptical) ve dönüşümcüler (transformationalist) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak bu tez çalışmasının birinci bölümünde, genel hatlarıyla, anlatılmaya çalışılan gerçek, tarihsel dönüşümlerin dışında kalmanın geçmişe göre daha zor olduğudur. Bu çıkarımın da en temel sebebi küreselleşme gerçeğidir. Küreselleşme hakkındaki üç görüşün de temel argümanlarının yer aldığı Tablo 1.3’e göre küreselleşme gerçekleşmektedir. Eğer küreselleşme halihazırda gerçekleşiyorsa, küreselleşme sürecine, katkıda bulunarak kontrollü bir şekilde, entegre olmak zarardan çok fayda getirecektir.

1.7.2.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Radikaller olarak da anılan aşırı küreselleşmeciler, küreselleşme ile ilgili görüşlerini genel olarak liberal ve özellikle 1980 sonrasında oluşan neo-liberal fikirlere dayandırmaktadırlar.⁸⁴ Aşırı küreselleşmecilere göre, “modernizm ürünü olan ulus devlet, globalleşme sürecinde önemini yitirmiştir. Artık global piyasa, politikanın yerini almaktadır; Çünkü piyasa mekanizması siyasetçi ve bürokrat temelli hükümetlerden daha rasyonel

⁸² Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, İstanbul: Alfa Yayınları’ndan, Adıgüzel, 2011: 60.

⁸³ Coştu, “Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler”, http://www.ilafdergi.hitit.edu.tr/Makaleler/1865477217_7.8.5.pdf, (erişim tarihi: 11.12.2015)

⁸⁴ Bayar, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf>, (erişim tarihi: 11.12.2015)

çalışmaktadır. Piyasalar ve onlara hakim olan şirketlerin devletlerden daha güçlü olmasıyla geleneksel ulus devletlerin yerini dünya toplumu düşüncesi dolduracaktır.”⁸⁵

Geçmiş dönemlerin önemli bir unsuru olan politikacılar ise günümüzde bu önemlerini ve hayatlarımıza etki gücünü yerel ya da ulusal düzeyde olmasa da küresel düzeyde kaybetmektedirler. Çünkü “küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değillerdir. Bu anlamda dünya ülkelerinin çoğunda, vatandaşların politikayla daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları küreselleşme sürecinin bir sonucudur.”⁸⁶ Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, küreselleşme süreci sonucunda ulus devletlerin ve ulusal hükümetlerin gücü ve politikacıların küresel düzeyde güçleri gerilemektedir. Oluşan bu güç boşluğunu ise ulus devlet ve ulusal hükümetlerden ve politikacılardan daha rasyonel bir biçimde işleyen serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası şirketler aracılığı ve kolaylaştırıcılığıyla, kapitalizm ve teknolojinin itici gücünün de katkısıyla küresel uygarlık ya da dünya toplumu düşüncesi dolduracaktır.

Aşırı küreselleşmeciler açısından, ekonominin ulusal boyuttan çıkıp küreselleşme sürecine ayak uydurarak dış rekabet ortamına girmesi ile gerçekleşmesi beklenen durum, ülkelerin üretmede uzmanlaşmış oldukları mal ve hizmetleri üretmeleri ve üretmede uzman olmadıkları mal ve hizmetin üretiminden vazgeçerek karşılıklı üstünlükler esasına dayalı bir uluslararası ticaret ortamı oluşturulmasıdır.⁸⁷

Aşırı küreselleşmeciler açısından siyasal olarak bütünleşmeden beklenen ise günümüzde daha çok Batılılaşma olarak adlandırılan bir dönüşümün içine girmektir. Başka bir deyişle sivil demokratik yönetimler, hukukun üstünlüğü ve insan hak ve özgürlükleri konularında evrensel bir standart yakalanarak bu standardın ulusal sınırları aşması ve tüm dünyada kabul görmesidir.

Sonuç olarak aşırı küreselleşmeye taraftar olabilecek başlıca unsurlar arasında “dünya ile bütünleşme yanlıları; açıklık, serbestlik ve özgürlük yanlıları; dünyanın birinci ligindeki ülkelerin insanlarıyla aynı imkânlarla sahip olmak isteyenler ve serbest rekabet ortamında

⁸⁵ Çalış, Şaban H., “Üç Tarz-ı Siyasetten Globalizme”, M. A. Çukurçayır, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi, Çizgi Kitabevi, 2002, s. 42-43’den aktaran Kaya, “Küreselleşme Yaklaşımları”, http://www.zgefdergi.com/Makaleler/682672343_13_01_Kaya.pdf, (erişim tarihi: 11.12.2015)

⁸⁶ Giddens, Anthony, “Küreselleşmenin İkilemleri”, Sosyal Demokrat Değişim Dergisi, 12, 1999, s. 56’dan aktaran Çelik, “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/32/2.cilt/57-74.pdf, (erişim tarihi: 11.12.2015)

⁸⁷ Acar, “Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi Fırsat mı?”, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/25-26/03-mustafa-acar-ekonomik-siyasal-ve-sosyo-kulturel-boyutlariyla-kuresellesme.pdf>, (erişim tarihi: 11.12.2015)

söyleyecek sözü satacak mal veya hizmeti, gidecek yeni alanları olanlar olarak sıralanabilir.”⁸⁸

1.7.2.2. Küreselleşme Karşıtları

Şüpheciler olarak adlandırılan küreselleşme karşıtları, isimlendirmelerden de anlaşılacağı üzere küreselleşme üzerine kötümser ve eleştirel görüş sahipleridir ve bunların görüşlerinin toplamından oluşan bir yaklaşımdır.

Küreselleşme karşıtlarına göre, yaşanan dönemde küreselleşme yerine küreselleştirilmeden söz edilmelidir. Siyasal, kültürel, teknolojik ve ekonomik alanda gelişmiş ülkelerin ve büyük sermayeli uluslararası şirketlerin etkilerini ve var olan pazarı genişletmek için kullandıkları yeni bir sömürü biçimidir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse “kapitalizmin/liberalizmin genişlemesi, derinleşmesi ve kılık değiştirerek maskelenmesini içerir. Marksist/sosyalist düşünsel mirasın kavramlarına yaslanılarak yeni emperyalizm veya yeni sömürgecilik olarak adlandırılır.”⁸⁹

Küreselleşme karşıtlarına göre, küreselleşme süreci sonucunda oluşması planlanan ekonomik hegemonya ile toplumu var eden ve devamını sağlayan alanların ekonominin rasyonelliğine terk edilmesi tek tarafın kazançlı çıkacağı oldukça tehlikeli bir gelişmedir. Aşırı küreselleşmeciler tarafından öne sürülen ve desteklenen ulus devletlerin ve ulusal hükümetlerin gücünün aşınması ve gerilemesi nedeniyle oluşan güç boşluğunun gerileyen ve güçleri aşınan bu kuvvetlerin yerini bu kuvvetlere göre daha rasyonel hareket eden ve karar alan piyasanın alması gerçekleşmesi imkansız ve gerçeklikten uzak bir ütopyadan başka bir şey değildir. Bu süreçten sade ve sadece merkezde konumlanmış olan devletler faydalanırken geri kalanlar için yararlanabilecekleri bir fayda oluşmayacaktır.⁹⁰

Küreselleşme karşıtlarına göre, yerel özellikler ve kültürlerde küreselleştirmeden kendi payına düşeni almaktadır. Amerikan kültürünün yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri aracılığı ve kolaylaştırıcılığı sayesinde yaygınlaştırılması yoluyla kültürel açıdan dünya genelinde bir tek tipleştirme süreci yaşanmaktadır.⁹¹

Küreselleşme karşıtlarının dikkati çektikleri bir diğer önemli konu ise uluslararası sermaye ve uluslararası şirketlerin gücü karşısında kendi güçlerini yitiren ulus devletler ve

⁸⁸ Acar, “Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi Fırsat mı?”, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/25-26/03-mustafa-acar-ekonomik-siyasal-ve-sosyo-kulturel-boyutlariyla-kuresellesme.pdf>, (erişim tarihi: 11.12.2015)

⁸⁹ Şen, “Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler”, http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/18_9.pdf (erişim tarihi: 10.12.2015)

⁹⁰ Şen, Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler”, http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/18_9.pdf, (erişim tarihi: 10.12.2015)

⁹¹ Akdemir, “Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu”, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/download/1020000075/1020000069> (erişim tarihi: 15.10.2016)

ulusal hükümetlerin durumudur. Gerekli ekonomik atılımı sağlamak için merkezde yer almayan ulus devletler ve ulusal hükümetler, uluslararası sermayenin ve uluslararası şirketlerin kendi ülkelerinde yatırım yapmalarını sağlamak için kararlar almakta ve yasal düzenlemeler yapmakta herhangi bir çekince görmemektedirler. Ancak bu durum sonucunda, “kendi siyasi kararlarını alma, toplumsal dengeleri sağlama, ülke içi kutuplaşmaları/eşitsizlikleri giderme konusunda devletlerin özgürlük kaybı devlet-vatandaş, parti-seçmen arasındaki geleneksel bağı zayıflatmaktadır.”⁹²

Sonuç olarak küreselleşme karşıtlarına göre küreselleşme, siyasi olarak ABD'nin, ekonomik açıdan ise uluslararası şirketlerin baş aktörler olduğu yeni dünya düzeninin maskesidir.

1.7.2.3. Dönüşümcüler

Yukarıda incelenmiş olan küreselleşme üzerine diğer iki yaklaşımdan aşırı küreselleşmecilere daha yakın olan dönüşümcülere göre, yaşanan tarihsel dönemde temelleri geçmişte oluşturulan, özellikle Avrupa'da yaşanan siyasi ve sosyal gelişmelerde temelleri atılan, modern toplumlar ve dünya düzeni ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel açıdan hızlı bir dönüşüme uğramaktadır ve bu dönüşümün arkasındaki ana itici güç küreselleşmedir.⁹³

Yaşanılan tarihsel süreçte daha fazla uluslararası ya da içişleri gibi bir sınıflandırma ya da ayırım yapmak pek mümkün değildir. Ekonomik açıdan günümüz dünyası ile geçmiş karşılaştırılıp bir değerlendirme yapıldığında ise aradaki farkın çok fazla olduğu görülecektir. Bu farkın ne kadar fazla olduğunu görmek için 1-2 asır önceki dönemi incelemeye gerek yoktur çünkü yakın geçmişimizden bile oldukça farklıyız. Gelişmiş bir ekonominin lokomotif sektörünün sanayi sektörü olduğu günleri geride bırakmaktayız ve gelişmiş ekonomiler için yeni lokomotif sektörün hizmet sektörü olduğu günler başlamıştır ve günümüz gelişmiş ekonomileri hizmet sektörünün büyüklüğüne oldukça bağlı hale gelmişlerdir. Yeni iletişim ve enformasyon teknolojileri aracılığıyla bireylerin, toplumların ve hatta kültürlerin birbirleriyle etkileşimlerinin artması nedeniyle her şeyde değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır.⁹⁴

Aşırı küreselleşmecilere göre gücü gerileyen ve aşınan ve küreselleşme karşıtlarına göre gücü değişmeyen ve giderek artan ulus devletler ve yerel hükümetler ise dönüşümcülere

⁹² Şen, “Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler”, http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/18_9.pdf, (erişim tarihi: 10.12.2015)

⁹³ Esgin, “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/49.pdf>, (erişim tarihi: 11.11.2016)

⁹⁴ Bozkurt, “Küreselleşme; Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, 2007, http://www.genbilim.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1659 (erişim tarihi: 31.03.2008)'den aktaran Çelik, “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/32/2.cilt/57-74.pdf, (erişim tarihi: 11.12.2015)

göre, ulus devletler ve ulusal hükümetler de her şeyin kendini dönüştürdüğü bu süreçte kendilerini dönüştürmekte ve yeniden konumlandırmaktadırlar.⁹⁵

Sonuç olarak dönüşümcülere göre küreselleşme, diğer iki söylemin gündeme getirdiği olumsuz noktaları, ideolojik fazlalıkları ve buna bağlı aşırılıkları bir kenara bırakarak fırsatları barındırdığı kadar riskleri de barındıran, olumlu yönleri olduğu gibi olumsuz yönleri de olan ve olumsuz yönleri kontrol altında tutulduğu zaman fayda sağlanacak yararlı aynı zamanda da kaçınılmaz bir süreçtir.

Tablo 1.3 Küreselleşmenin Kavramsallaştırılması

	Aşırı Küreselleşmeciler	Şüpheciler	Dönüşümcüler
Yeni Olan Ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları, Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim	Tarihsel düzeyde eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağlılık
Hakim Özellikler	Küresel kapitalizm, Küresel yönetim, Küresel sivil toplum	Dünya 1980'lerde olduğundan daha az karşılıklı bağlılık	Yoğun ve derin küreselleşme
Ulusal Hükümetlerin Gücü	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor ve yapılıyor
Küreselleşmenin İtici Gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma Kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim Motif	Mc Donald's vb.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin Kavramsallaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel Yörünge	Küresel uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: Küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletinin sonu	Uluslararasılaşma devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor

Kaynak: Veysel Bozkurt, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, s.24'den aktaran Özel, "İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi", <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuosbil/article/viewFile/1023015779/1023014955>, (erişim tarihi: 11.12.2015)

⁹⁵ Barnett, Richard J. ve Cavanagh, John, "Küresel Düşler, İmparator Şirketler ve Yeni Dünya Düzeni", İstanbul: Sabah Kitapları, 1995, s. 6-7'den aktaran Özel, "İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi", <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuosbil/article/viewFile/1023015779/1023014955> (erişim tarihi: 11.11.2016)

1.7.3. Küreselleşmenin Etki Alanları/Boyutları

Yaşadığımız çağa damga vuran ve bu çağı yönlendiren küreselleşme kavramı birbiriyle ilişkili beş farklı alanı etkilemektedir ve dolayısıyla beş farklı küreselleşmeden söz edilmektedir. Bunlar ekonomik küreselleşme, siyaset ve yönetim alanında küreselleşme, sosyal ve kültürel küreselleşme, coğrafi ve ekolojik küreselleşme ve teknolojik küreselleşmedir. Bu beş farklı alandaki küreselleşme de toplamda küreselleşme kavramını oluşturmaktadır. Ancak tez çalışmasının bu bölümünde kapsam dışına çıkmamak ve gereksiz enformasyon aktarımında bulunmamak için küreselleşmeni sadece siyaset ve yönetim alanı ile sosyal ve kültürel alanı üzerinde incelemeler ve açıklamalar yapılacaktır.

1.7.3.1. Siyaset ve Yönetim Alanında Küreselleşme

Siyaset ve yönetim alanında küreselleşme, esas olarak ideolojik motivasyonların yönlendirmesiyle ulusların uluslararası alanda kutuplaşma oluşturacak faaliyetlerini en aza indirme ve sonuçta tamamen sona erdirerek her alanda ilişkilerin geliştirilerek sınırları aşan değerler etrafında toplanarak insanlığın isteklerine karşılık vermede ve sorunlarını gidermeye yönelik adımların atılmasında ortaklaşa hareket edilmesi gerektiğini ifade eder.⁹⁶

Gelişen yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri sayesinde tüm insanlık, artık demokrasinin, insan haklarının, hukukun ve üstünlüğünün, tüm insanlığı ilgilendiren küresel çevre sorunlarının ve daha birçok sorunun ve tehlikenin farkındadır. Bu farkındalık sonucunda insanlığın kaygı ve isteklerine tek başlarına cevap veremeyen ulus devletlerin bir araya gelmesi ile küresel veya bölgesel ölçekte etkili olan birçok yeni aktör ortaya çıkarmıştır. “Bunların çoğu insanlıkla ve insanların içinde yaşadığı çevreyle ilgili olumlu kaygıların etkisindedir, ama içlerinden bazıları olumsuz, kendi çıkarına dönük ve yıkıcı bir tutum içindedir. Ulus devletler tüm bu güçlerin görünümüne uyum sağlamak ve hepsinin yeteneklerinden yararlanmak durumundadır.”⁹⁷

Siyaset ve yönetim alanında küreselleşme ile birlikte, modernite tarafından öne sürülen değerler ve fikirler üzerine kurulu klasik anlamda ki ulus ve devlet kavramları da dönüşmeye başlamıştır. “Gerçekten de bugün bir yandan “devlet üstü” yetkilerle donatılmış yeni küresel ya da bölgesel örgütlenmelerle klasik “devlet” yapısı sarsılmaya başlarken, öte yandan “ulus” kavramı da giderek yerini (etnik, kültürel ya da çıkar birliğine dayalı) “alt

⁹⁶ Aktel, “Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları”, dergipark.ulakbim.gov.tr/sduiibfd/article/download/5000122933/5000113239, (erişim tarihi: 16.10.2016)

⁹⁷ BM Küresel Yönetim Komisyonu, “Küresel Komşuluk”, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, 1996, s. 24-25’den aktaran Köse, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der49m1.pdf>, (erişim tarihi: 09.12.2015)

topluluk” kavramına bırakıyor.”⁹⁸ Devletler açısından bu durum şu şekilde de açıklanabilir. Vatandaş temsil eden devletin yerini günümüzde, uluslararası sistemi vatandaşa karşı temsil eden bir devlet anlayışı ortaya çıkarmıştır.

Siyaset ve yönetim alanında ki küreselleşme, uluslararası ilişkilerin en önemli unsuru olan diplomasi alanında da kendisini göstermiştir. Günümüzden 30-40 yıl kadar öncesi düşünüldüğünde diplomasi denince akla ilk gelen şey devletler arası ilişkiler iken günümüzde diplomasi daha çok bölgesel ya da küresel uluslararası örgütler ile devletler arası ilişkileri ifade eden ve akla getiren bir olgu haline dönüşmüştür.

Sonuç olarak siyaset ve yönetim alanında ki küreselleşme, yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin de katkısıyla sadece devlet yönetimlerini birbirlerine yaklaştırmamış aynı zamanda toplumları da yaklaştırmıştır. Gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların yaşam standartlarını ve sahip olduğu hakları ve özgürlükleri gören gelişmekte olan ve daha az gelişmiş ülkelerin vatandaşları için yeni ufuklar açmış ve hak taleplerinde bulunmalarını sağlamıştır. Hak talep eden vatandaşların örgütlenmesi yeni iletişim ve enformasyon teknolojileri devlet tarafından kontrolü zor ve daha kolay bir hal almıştır. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dış dünyanın da desteğini arkasına alan halkların amaçlarına ulaştıkları nadiren de olsa görülür. Bu sonucun ortaya çıkması için önkoşul ise, içinde yaşanılan çağın vadettiği ideal farklı olsa da, özellikle gelişmiş ülkelerin çıkarlarına ters düşmemektir.

1.7.3.2. Sosyal ve Kültürel Küreselleşme

Sosyal ve kültürel küreselleşme, kadın-erkek arasındaki eşitlik sağlanarak, demokrasi, adalet, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının sınırları aşan değerler olarak kabul edildiği ve insanlığı tehdit eden terörizm, salgın hastalıklar ve çevre sorunları ile ilgili konularda ortak kararların alındığı ve uygulandığı uluslararası sisteme ulaşmayı hedefleyen bir süreçtir.⁹⁹

Sosyal ve kültürel küreselleşme üzerine yapılan tartışmalar incelendiğinde, kültürel açıdan tartışmaların homojenleşme ekseninde yapıldığını görürüz. Sosyal açıdan ise, insanlık tarihinin hiçbir döneminde bu kadar gündeme gelmeyen kadın-erkek arasındaki eşitlik konusu ve buna bağlı olarak geleneksel aile anlayışının değişmesi veya dönüşmesi gibi konular ile tüm insanlığın paylaşması gerektiği düşünülen insan hakları, demokrasi gibi konularda ortak değerlerin paylaşılması ile ilgili düşünceler dikkat çekmektedir.¹⁰⁰

⁹⁸ Köse, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der49m1.pdf>, (Erişim tarihi: 09.12.2015)

⁹⁹ Talas ve Kaya, “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/download/5000072957/5000067181>, (erişim tarihi: 08.12.2015)

¹⁰⁰ Galeota, “Cultural Imperialism: An American Tradition”, <http://www.getrun.info/pdf/tradition/5.pdf> (Erişim tarihi: 16.10.2016)

“Hem küreselleşme, büyük dönüşüm ve değişimlerle kültürü etkilemiştir, hem de kültür bizzat dönüşümleri meydana getirmede etkili olabilmiştir. Neticede, küreselleşme olgusuna önderlik eden toplumların kendi hayat tecrübesi ve sahip oldukları bilgileri bir kültür unsurudur.”¹⁰¹ Tarihin her döneminde içinde bulunulan sürecin başat güçleri kültürel olarak diğer kültürleri etki altına almış etkilemiştir. Dolayısıyla küreselleşme sürecine öncülük yapan toplumların kültürlerinin, bu sürece sonradan eklenen toplumların kültürlerini etkilememesi beklenemez. Günümüzde toplumlar arası kültürel etkileşimi ve sonuçlarının çok daha hızlı görünmesinin en önemli nedeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin iletişim bölümünde yaşanan hızlı gelişmelerdir.

---

¹⁰¹ Talas ve Kaya, “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/download/5000072957/5000067181>, (erişim tarihi: 08.12.2015)

İKİNCİ BÖLÜM

TAHRİR MEYDANI: ŞUBAT 2011

Uzun yıllar boyunca başarısız ve otoriter liderler tarafından yönetilen Mısır'da halkın iş, ekmek, demokrasi ve insan hakları açısından sıkıntılı zamanlar uzunca bir süreden beri yaşanmaktaydı. Ancak geçmiş yılların enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kolayca kontrol edilebilir ve sansürlenebilir olması uzun bir süre boyunca Mısırlıların bu zorluklarla yaşamaya katlanmalarına ve Mübarek'in otoriter yönetimini sürdürmesine neden olmuştur. Çünkü otoriter yönetimin karşısında duran her türlü güç bizzat otoriter yönetim tarafından siyasi gruplar birbirlerine ezdirilerek ya etkilerini kaybetmeleri ya da siyasi amaç gütmemeleri sağlanmıştır.

Zaman her yeri ve herkesi değiştirdiği gibi Mısırlıları da değiştirmiştir. Ancak zamanın getirdiği bu değişime direnen ve değişimi kabul etmeyenler de vardı. Mısır düşünüldüğü zaman ise bu kapsamda otoritenin mutlak sahibi Mübarek akıllara gelmektedir. Çünkü artık eski bir döneme ait olan otoriter tekniklerle Mısır yönetimine kendisi olmasa da oğlu Cemal aracılığıyla sürdürmeyi planlıyordu. Ancak hesaba katmadığı bir şey vardı. Bu, yaşamış oldukları hayat şartlarına ve bu durumun tek sorumlusu olduğunu düşündükleri Mübarek yönetimine tahammül sınırlarının son raddelerinde bulunan Mısırlılardır. Mübarek açısından hesaba katılacak tek bir şey vardı. O da kendisinin ne istediğiydi. Mübarek'in iktidarı boyunca Mısır halkı düşündüğü ya da umursadığı bir şey değildi.

Yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin sağlamış olduğu yeni ve geçmişe göre daha güvenli yollarla kendisine karşı olan Mısırlıların organize olabilme veya cesaret toplayıp meydanlarda gösteriler yapma ihtimalleri Mübarek'e göre çok zayıftır. Çünkü Mübarek otoritesini sürdürdüğü ve geliştirdiği yıllar içerisinde kendisine rakip olabilecek, başka bir ifade ile muhalefet edebilecek, her siyasi örgütlenmeyi ve siyasi kişiliği muazzam ve kendisine rakip olamayacak bir şekilde sindirmişti. Dolayısıyla 2011 yazında yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de karşısına çıkacak adayın kazanması veya Mübarek'in desteklediği adayın, bu durumda oğlu Cemal, seçimi kaybetmesi mümkün değildir.

Ancak bu senaryonun devlet kontrolündeki Mısır medyasında yer bulması ve üzerine programların yapılması internet kullanan Mısırlı gençleri uyandırmıştı. Çünkü hiçbiri bir 24 yıl daha sürecek başka bir Mübarek dönemi istemiyorlardı. Bunun üzerine fikir alışverişlerinin ve tartışmaların yapılması gerekiyordu ancak bu geleneksel yollarla yapılması imkânsız bir şeydi. Ancak internet üzerinden kullanılan sosyal medya platformları Mısırlıların

imdadına yetişti ve tarihe geçecek gelişmelerin tüm dünya tarafından merakla izlenmesine neden oldu.

Bu açıklamalar doğrultusunda tez çalışmasının bu bölümünde, Mısır'ın genel profili, yönetsel geçmişi, Tahrir Meydanı gösterileri, bu gösteriler sırasında kullanılan sosyal medya platformları, ilk demokratik seçim sonrası yaşanan gelişmeler anlatılarak tez çalışması son bulacaktır.

2.1. Mısır

M.Ö. 3200'de kurulan hanedanlık, tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış. Kuruluşu 1953 olan Mısır Cumhuriyeti'nin başkenti Kahire, resmi dili Arapçadır. Mısır'ın yaklaşık olarak nüfusuysa 87 milyondur. Bu ülkenin yönetim biçimi cumhuriyet ve yasama organı ise Halk Meclisi'dir.¹⁰²

Mısır'ın günümüzdeki nüfus rakamlarına dair resmi veriler ile Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve CIA'nin The World Factbook verileri arasında ciddi farklar var. Resmi rakamlar ülkenin nüfusunu yaklaşık 87 milyon olarak verirken bu rakam BM'ye göre 93,3 milyon¹⁰³, CIA'ye göre 94,6 milyondur¹⁰⁴. Dünya Bankası verilerine göre ise Mısır'ın nüfusu 2015 yılında 91,5 milyon olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁰⁵ Bu tez çalışmasının ana konusu olan Tahrir Meydanı gösterilerinin yaşandığı 2011 yılında ise Mısır'ın nüfusu Dünya Bankası verilerine göre 83,7 milyon olarak kayıtlara geçirilmiştir.¹⁰⁶

Tahrir Meydanı gösterileri her yaş grubundan destek görse de genel kanı gösterilerin gerçekleşmesindeki en önemli grubun Mısırlı gençler olduğu kabul edilmektedir. Bu da son derece normaldir çünkü Mısır 2016 verilerine göre ortalama yaşı 23,8 olan bir ülkedir.¹⁰⁷ Grafik 2.1'de yer alan Mısır'ın 2010 yılına ait nüfus grafiği de bize ortalama yaş konusunda yaklaşık bir değer vermektedir.

¹⁰² Mısır Arap Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.eg/English/InsideEgypt/CountryProfile/Pages/default.aspx>, (erişim tarihi: 10.07.2016)

¹⁰³ UNdata A World of Information, <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=egypt#Trade>, (erişim tarihi: 10.07.2016)

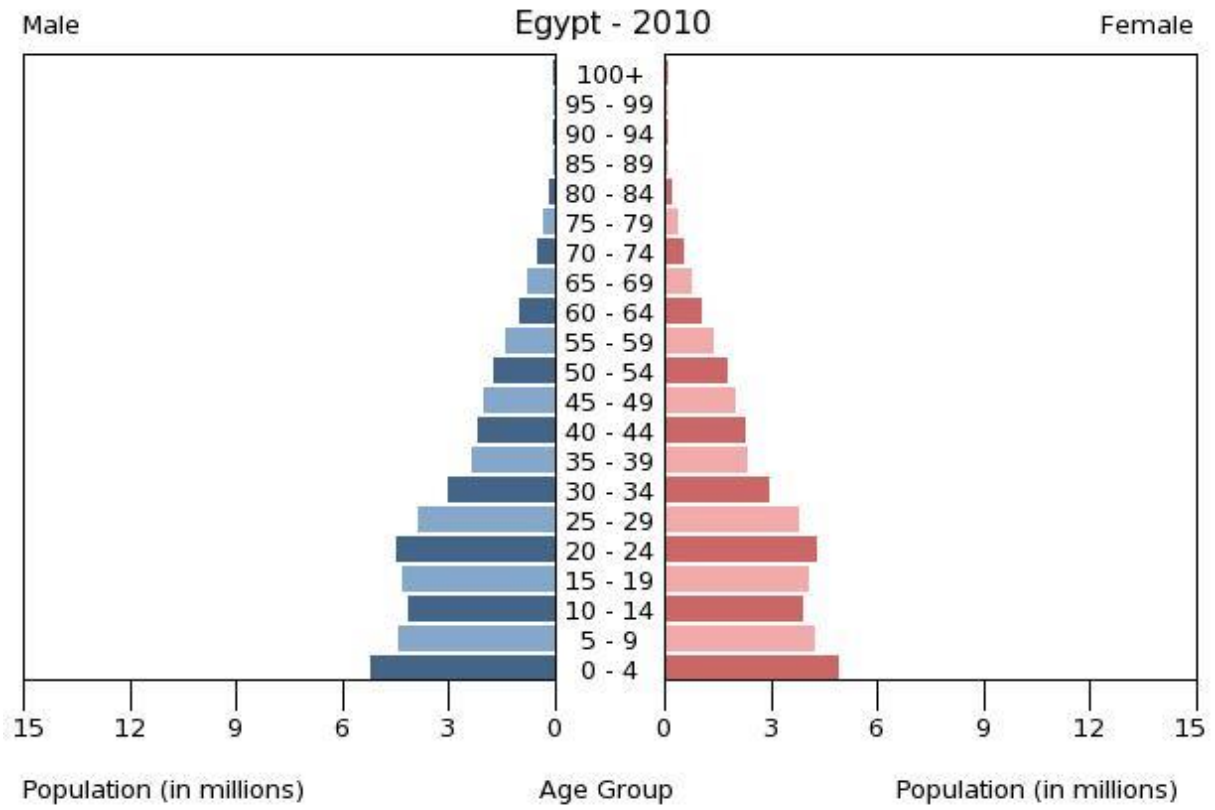
¹⁰⁴ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>, (erişim tarihi: 10.07.2016)

¹⁰⁵ Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=EG&view=chart>, (erişim tarihi: 10.07.2016)

¹⁰⁶ Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=EG&view=chart>, (erişim tarihi: 10.07.2016)

¹⁰⁷ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>, (erişim tarihi: 10.07.2106)

Grafik 2.1 Mısırın 2010 Yılına Ait Nüfus Piramidi

Kaynak: United States Census Bureau, <https://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Results%20&T=12&A=separate&RT=0&Y=2010&R=113&C=EG> (erişim tarihi: 10.07.2106)

Tahrir Meydanı gösterilerine nedenlerinden en önemli nedenlerinden biri ise ekonomiktir. Mısır'da gösterilerin gerçekleştiği 2011 yılından önceki mali yılda kişi başı düşen milli gelir Dünya Bankası verilerine göre 2390 Amerikan doları seviyesindedir.¹⁰⁸ 2010 yılında Mısır'da ulusal yoksulluk sınırında yaşayanların toplam nüfusa oranı ise %25,2 olarak gerçekleşmiştir. Dünya Bankası'nın ilgili grafiği de incelendiğinde görülecektir ki yoksulluk sınırında yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı zaman içinde artmıştır ve 2010 yılından sonra bu göstergeye ait bir veri bulunmamaktadır.¹⁰⁹

2011 yılında gerçekleşen ve 30 yıllık Hüsnü Mübarek iktidarını sona erdiren Tahrir Meydanı gösterilerinin nedenlerinden biri de ülkenin yönetimiyle ilgili sorunlardır. Ancak bu

¹⁰⁸

Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?end=2015&locations=EG&start=1967&view=chart>, (erişim tarihi: 10.07.2016).

¹⁰⁹ Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=EG&view=chart>, (erişim tarihi: 10.07.2016).

konu hakkındaki değerlendirmeler çalışmanın geri kalan kısmında detaylı olarak inceleneceği için bu başlık altında herhangi bir değerlendirmede bulunulmayacaktır.

2.1.1. Mısır'ın Yönetimsel Geçmişi

Mısır devleti ve Mısırlılar, zaman içinde Müslümanlığın ve Araplaşmanın etkisinde kalmış olsalar da değişmez bir şekilde gerek bağımsız bir devlet olarak gerekse bir imparatorluğun önemli veya önemsiz bir eyaleti olarak bu günkü coğrafyalarını ülke toprakları olarak benimsemişlerdir. Bugünkü Mısır devletinin, ülke topraklarını oluşturan coğrafi sınırlar çok eski zamanlara dayansa da ve bu sınırlar Mısır'ı fethetmiş olan Persler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Memlükler ve Osmanlılar tarafından da değiştirilmeden muhafaza edilmiş olsa da yönetim açısından bir devlet geleneği oluşturulamamıştır. Bunun en önemli nedeni yönetenler ile yönetilenler olan Mısırlılar arasındaki ırk, dil ve din unsurlarının farklı olması nedenleriyle taraflar arasında gerçekleşen yabancılaşmadır.¹¹⁰

Mısır'da halk ile yönetenlerin arasındaki yabancılaşmanın nedenleri olarak gösterilen ırk, dil ve din açısından farklılık Mısır'ın bir imparatorluğun eyaleti olduğu zamanlara denk gelmektedir. Ancak bir inceleme yapıldığı zaman görülecektir ki Mısır'da yönetenler ile halk arasında ki yabancılaşma sadece o dönemlerle sınırlı kalmamıştır. Mısır'da iki taraf arasındaki yabancılaşma yönetenler ile yönetilenlerin Mısırlı olduğu zamanlarda da görülmektedir. İki tarafında Mısırlı olduğu son dönemlerde iki taraf arasında görülen yabancılaşmanın nedenleri ise kısmen de olsa devlet başkanlarının otoriter yönetim tarzları, devlet başkanlarının devleti ve halkı modernleştirerek refahı arttıramamaları, dış politikada liderlerin yaptıkları tercihler ve iki taraf arasında var olan iletişimsizlik olarak gösterilebilir.¹¹¹

Mısır'da yönetenler ve yönetilenler arasındaki yabancılaşmayı anlayabilmek için modern Mısır'ın ilk ve uzun süreli liderlerinin yönetime nasıl geldiğini ve yönetimden nasıl ayrıldığını kısaca inceleyelim. Bu doğrultuda ilk olarak Cemal Abdülnâsır, ikinci olarak Enver Sedat dönemleri incelenecektir. Modern Mısır'ın ya da daha doğru bir ifade ile bağımsız Mısır'ın üçüncü lideri Hüsnü Mübarek'in bu bölümde sadece iktidara nasıl geldiği incelenecektir. Zira nasıl gittiği çalışmanın ana konusunu oluşturmakta ve detaylı bir şekilde çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenecektir.

İlk olarak Mısır'da monarşiye son veren lider Cemal Abdülnâsır'ın dönemini inceleyelim. Mısır'da monarşinin son bulmasına neden olan gelişme 1948-49 arasında gerçekleşen ve Arapların yenilgisi ile son bulan Arap-İsrail Savaşı olmuştur. Bu savaşta Arap tarafında yer alan ve mağlup olan Mısır'da Yarbay Cemal Abdülnâsır önderliğindeki Hür

¹¹⁰ Al-Sayyid, Marsot, Afaf Lutfi, 2010: ix.

¹¹¹ Al-Sayyid, Marsot, Afaf Lutfi, 2010: 140-145.

Subaylar Komitesi Kral Faruk'u tahtından indirmişlerdir. Ülke yönetimini devralan ve Mısır Arap Cumhuriyeti'nin ilk başkanı olan Abdülnâsır sadece Mısır'ı değil bütün Orta Doğu coğrafyasını etkileyecek Arap milliyetçiliği anlayışını başlatmış ve en büyük destekçisi olmuştur. En büyük savunucusu olduğu Arap milliyetçiliğinin kalıcı olması için de Orta Doğu'da yer alan Arap monarşilerinin yerine sosyalist cumhuriyetler kurulması amacıyla iktidarda kaldığı son ana kadar uğraşmıştır.¹¹² Ancak Mısır tarihine Temmuz Devrimi olarak geçen ve monarşiye son veren Abdülnâsır'ın başkanlığının desteklenmesinin en önemli nedenlerinden olan sosyal adaletin sağlanması ve demokrasinin hayata geçirilmesi hedefleri gerçekleştirememişlerdir. Bu hedefleri ondan sonra gelen Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek de gerçekleştiremediler.¹¹³ Başkan Cemal Abdülnâsır, gerçekleştiremediği vaatlerine ve Mısırlılar için son derece ağır yenilgilerle sonuçlanan iki Arap-İsrail Savaşı geçirmesine rağmen ölümü tüm Mısır'ı üzüntüye boğdu ve cenaze töreni 4 milyon kişinin katılımı ile gerçekleşti.¹¹⁴ Başkan Cemal Abdülnâsır dönemi incelendiğinde halk ve başkan arasında bütün olumsuzluklara rağmen bir yabancılaşma yoktur ancak her iki tarafında büyük yıkımlara uğradığı hayal kırıklıkları var.

Cemal Abdülnâsır'ın 1970'de ölümü üzerine başkanlık görevini Enver Sedat devralmıştır ve 1981'de uğradığı bir suikast sonucunda başkanlık görevi son bulmuştur. Enver Sedat, kendisinden önceki başkan olan Abdülnâsır ne yaptıysa tam tersini yapmıştır. Mısır'da Sovyet etkisini azaltıp ABD ile ilişkileri geliştirmeye çalıştı ancak 1976 yılında Mısır ve Sovyetler arasındaki Dostluk ve İşbirliği Anlaşması iptal edilene kadar bu konuda başarıya ulaşamadı.¹¹⁵ Takvimler 1973 yılını gösterdiğinde ise dördüncü defa bir Arap-İsrail Savaşı başladı. Bu savaş sonucunda 1967'de kaybedilen topraklar geri alındı ve Enver Sedat ülkesinde bir kahraman olarak kabul edildi.¹¹⁶ Ancak Enver Sedat'ın ülkesinde bir kahraman olarak görüldüğü günler sayılıydı. Bunun iki nedeni vardır. İlk neden 19 Kasım 1977'de Başkan Enver Sedat'ın İsrail'e resmi bir ziyaret gerçekleştirmesidir.¹¹⁷ İkinci neden ise 26 Mart 1979 tarihinde Washington'da İsrail-Mısır Barış Anlaşmasını imzalamasıdır.¹¹⁸ Bu iki gelişme sonrasında başkan Sedat ve halk arasındaki bütün bağ kopmuştur. Bütün başarısızlıklarına rağmen Abdülnâsır'ın ölümünden sonra yaşanan üzüntü Sedat'ın bir suikast

¹¹² Armaoğlu, 2014b: 439.

¹¹³ Abdülcélil, 2012: 135-137.

¹¹⁴ Al-Sayyid, Marsot, Afaf Lutfi, 2010: 128.

¹¹⁵ Armaoğlu, 2014b: 657.

¹¹⁶ Ateş, "1952-2011 Yılları Arası Mısır Dış Politikası" <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1192/325862.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (erişim tarihi: 10.07.2016)

¹¹⁷ Ataöv, "Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın Yargılanması", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/442/4938.pdf> (erişim tarihi: 10.07.2016)

¹¹⁸ Armaoğlu, 2014b: 663.

sonucu hayatını kaybetmesinden sonra yaşanmadı. Sedat'ın suikastı üzerine üzülen taraf Amerika'ydı.¹¹⁹

Sedat'ın suikast sonucu hayatını kaybetmesi sonrasında Mısır'da alışıldık bir olay yaşandı. Enver Sedat başkan olmadan önce Abdülnâsır'ın yardımcısıydı ve Sedat'tan sonra onun yardımcısı olan Hüsnü Mübarek cumhurbaşkanı seçildi ve Tahrir Meydanı gösterileri nedeniyle 2011 Şubat'ında istifa edene kadar iktidarını sürdürdü.

Sonuç olarak yöneticiler ve yerel halk arasındaki bu yabancılaşma Mısır'ın sadece büyük bir imparatorluğa bağlı bir eyalet olduğu dönemlerle sınırlı kalmamıştır. Mısır yönetimi ile Mısırlılar arasında ki yabancılaşma süreklilik göstermiştir. İki taraf arasındaki bu yabancılaşma bu tez çalışmasının da ana konusu olan gelişmeleri somut bir şekilde anlatmak için seçilmiş olan örnek olayın da, Tahrir Meydanı gösterilerinin, esas nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2. Müslüman Kardeşler/İhvan

Müslüman Kardeşler ya da diğer bir adıyla İhvan, Mısır'ın toplumsal yapısı içerisinde yer alan en kuvvetli ve köklü muhalif siyasi yapı olarak Mısır üzerine yapılan çalışmalarda kendisine yer bulmuştur. Bu nedenle bu tez çalışmasının ana konusunu oluşturan 2011 Tahrir Meydanı Olayları incelenirken Müslüman Kardeşler oluşumu görmezden gelinemez. Bu noktadan hareketle çalışmanın bu başlığı altında Müslüman Kardeşler hareketinin kuruluşu ve zaman içerisinde yaşadığı dönüşüm üzerine bir inceleme yer alacaktır.

Bu tez çalışması kapsamında ya da bir başka çalışma kapsamında Müslüman Kardeşler oluşumuna dair yapılacak incelemelerin ulaşacağı en önemli sonuç tespitinin başlangıçta yer almasında yarar vardır. Çünkü çalışma kapsamında Müslüman Kardeşler oluşumunun hangi açıdan ele alınacağına dair verilecek kararın tespiti için gerekli olan en önemli adım bu olacaktır.

Müslüman Kardeşler oluşumu üzerine yapılan incelemeler bu incelemeleri yapan kişilerin konuyu hangi açıdan ele aldığına dair iki gruba ayrılmaktadır. Bu iki grubu uluslararası güvenlik ve sivil aktivizm konuları ve bunlara dair inceleme yapan kişiler oluşturmaktadır. İlk olarak uluslararası güvenlik açısından Müslüman Kardeşler oluşumunun incelenmesi sonucunda ulaşılan sonuç, Müslüman Kardeşlerin bir terör örgütüdür. İkincisi ise, sivil aktivizm bağlamında Müslüman Kardeşler oluşumunu toplumsal hareket

¹¹⁹ Al-Sayyid, Marsot, Afaf Lutfi, 2010: 139.

olarak ele alır.¹²⁰ Dolayısıyla tez çalışmasının devamında Müslüman Kardeşler bir toplumsal hareket olarak ele alınacaktır ve ulaşılabilecek olan sonuçlara da bu tercihe göre yaklaşacaktır.

İlk olarak Müslüman Kardeşlerin kuruluşundan ve ilk yıllarından bahsetmekte fayda var. Müslüman Kardeşler, İsmailiye kentinde Arapça öğretmenliği yapan Hasan El Benna ve altı kanal şirketi işçisi tarafından 1928 yılında kurulmuştur. Müslüman Kardeşlerin İsmailiye kenti olan merkezi 1932 yılında Kardeşliğin daha fazla kişiye ulaşabilmesi için Hasan El Benna tarafından başkent Kahire'ye taşınmıştır. Takvimler 1940'lı yılları gösterdiğindeyse İsrail devletinin kurulması ile ortaya çıkan Filistin sorununu sahiplenmesi nedeniyle Müslüman Kardeşler üye sayısını ve etkililiğini artırmıştır. 1940'lı yılların son yarısında ise Müslüman Kardeşleri zayıflatan gelişmeler gerçekleşmiştir. İlk olarak, Başbakan Mahmud En Nakraşi tarafından verilen emir ile Müslüman Kardeşlerin liderleri tutuklanmış ve dağıtılmıştır. İkinci olarak ise, Başbakan Nakraşi'nin ölümünden sorumlu olarak görülen Müslüman Kardeşlerin kurucusu Hasan El Benna uğradığı suikast sonucu hayatını kaybetmiştir.¹²¹

Hasan El Benna'nın ölümünden sonra liderliğe gelen Hasan El Hudeybi döneminde Müslüman Kardeşler 1952 yılında gerçekleştirilen ve Mısır'da krallık rejimine son veren Cemal Abdülnasır liderliğinde gerçekleşen Hür Subaylar darbesine destek vermişlerdir. Darbeden sonra Abdülnasır'ın cumhurbaşkanlığı döneminde yeni rejimin ve iktidara muhalif kesimin bastırılmasında kullanılan Müslüman Kardeşler 15 Ocak 1954'te yasaklanmıştır. Bu tarihten sonra da Müslüman Kardeşler üzerindeki yasak kalkmamıştır ancak faaliyetlerine sınırlı bir alanda devam etmelerine göz yumulmuştur.¹²²

Müslüman Kardeşlerin önemini artıran bir diğer özellikleriyse ideolojileridir. Müslüman Kardeşler kurucusu Hasan El Benna Mısır'da ve yaşanan yoksulluk, yolsuzluk ve işsizlik vb. sorunların çözümünde İslam'ı temel alan devlet yönetimlerinin başarılı olacağını düşünüyordu. Bu nedenle de Batılı değerlere karşıydı.¹²³ Müslüman Kardeşlerin Mısır'da var olan sosyal sorunların çözümüne dair bu görüşü zamanla, hem içerdeki gelişmelerin hem de uluslararası gelişmelerin etkisiyle, değişime uğramıştır. 1990'lı yılların başında Müslüman

¹²⁰ Çakmak, "Müslüman Kardeşler Bir Sivil Toplum Örgütü Mü?", http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu3%20makale/cenap_cakmak.pdf (erişim tarihi: 01.09.2016)

¹²¹ Dalar, "Mısır'da Müslüman Kardeşler Hareketinin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi", <http://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/Kasim2010-OzelSayi/3.mehmet-dalar-musulman-kardesler.pdf>, (Erişim tarihi: 10.10.2016)

¹²² Ülger, "Müslüman Kardeşler Teşkilatının İdeolojisi ve Mısır Siyaseti Üzerindeki Etkileri", <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kusbd/article/download/5000198807/5000171683>, (erişim tarihi: 09.10.2016)

¹²³ Esposito, John L., "Kutsal Olmayan Savaş İslamcı Terör", Oğlak yay., İstanbul, 2003, s.71'den aktan Demir, "Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Son Dönemde Orta Doğudaki Etkinliği ve Siyaseti", https://www.academia.edu/4608910/Dr._Ye%C5%9Fim_Demir-M%C3%BCsl%C3%BCman_Karde%C5%9Fler_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BCn%C3%BCn_Son_D%C3%B6nemde_Ortado%C4%9Fudaki_Etkinli%C4%9Fi_ve_Siyaseti (erişim tarihi: 09.10.2016)

Kardeşler, yaşanan sosyal sorunların çözümüne ilişkin önerilerinde demokrasi, insan hakları gibi kuruluşlarında karşı oldukları Batı dünyasına ait liberal değerlere yer vermeye başlamışlardır. Müslüman Kardeşler, yaşadığı bu dönüşüm sayesinde yeni milenyumda iktidara karşı en önemli muhalif grup olmayı başarmıştır.¹²⁴

2.2. Tahrir Meydanı Gösterileri Öncesinde Yaşananlar

Yukarıda anlatıldığı üzere Mısır'da hiçbir zaman demokrasi tam anlamıyla bir uygulama alanı bulamamıştır ve Mısır liderler tarafından otoriter bir şekilde yönetilmiştir. Bu otoriter yönetim anlayışını benimseyen ve uygulayan liderlerin yönetimleri altında da Mısır devlet ve halk olarak geri kalmıştır. Bu geri kalmışlıktan devleti ve halkı kurtaracak karizmatik bir liderin çıkışı ise engellenmiştir. Çünkü iktidarın sahibi Mübarek kendisine rakip olabilecek herhangi bir organizasyonu veya kişiyi etkisiz hale getirmeyi başarılı bir şekilde uygulamıştır. İktidarda olduğu süre boyunca ise önceliği kendi çıkarları olmuştur. Halkın içinde bulunduğu durum bir politika yapıcı olarak Mübarek'in ajandasında yer bulamamıştır.

Bu şartlar altında gün geçtikçe fakirleşen ve yaşam standartları düşen Mısırlılar için durum giderek zorlaşmıştır. Yaşanan fakirlikten ve mevcut hayat standartlarından kurtulamayacaklarını düşünmüşlerdir. Çünkü onlara umut veren her girişim başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûm gibiydi. Bu umutsuzluğun nedeni ise Mübarek'in devleti her kurumuyla beraber ele geçirmesidir.

Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, Mısırlılar arasında devlet denince akla Mübarek'in başında bulunduğu Milli Demokrat Partisi, Milli Demokrat Partisi denilince ise devletin akla gelmesidir. Bu bağlamda devletin kurumlarının sadece bu parti lehine çalışması ve muhalefet edebilecek partileri engellemesi ise tamamen iç karartıcı bir ortamın oluşmasına neden olmaktadır. Siyasette bulunan ve seçimlere giren diğer partilerin hiçbir şekilde varlık gösterememeleri ise bu umutsuzluğu besleyen ikinci bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü siyasi arenada büyük bir hezimete uğrayan bu partiler Mısırlı seçmenin olduğu gibi aydınların da gözünde değer kaybetmelerine yol açmıştır. Hatta umutsuzluk öyle bir boyuta gelmiştir ki bütün Mısırlılar Tarık Abdulcelil'in kitabında belirttiği gibi "gökten gelecek yardımın rüyasını görmeye başladılar."¹²⁵

¹²⁴ Tıgılı, "Mısır'da Sosyal Hareketler Kifaye Hareketi ve Müslüman Kardeşler", <http://www.dunyabulteni.net/file/2011/misirda-sosyal-hareketler.pdf>, (erişim tarihi: 09.10.2016)

¹²⁵ Abdulcelil, 2012: 95-96.

Takvimler 2009 yılını gösterdiğinde Mısır'da cumhurbaşkanlığı seçimlerine iki yıl kala yapılacak olan seçimlerde cumhurbaşkanlığı için yarışacağını açıklayan El-Baradey¹²⁶ aday olarak ortaya çıktı. Ancak El-Baradey'de biliyordu ki mevcut şartlar altında Mübarek karşısında herhangi bir seçimi kazanma ihtimali sıfıra yakındır. Çünkü karşılaşacağı tek sorun Mübarek'in elinde oyuncak olmuş Mısır devletinin öne süreceği sorunlar olmayacaktı. Hiçbir şekilde başarılı olamamış Mısırlı muhalif siyasetçilerin bir bölümü de onu desteklemekten uzak tavırlar sergiliyorlardı. El-Baradey ise tüm bu olumsuz şartlara karşın Mısır anayasasında yapılacak birkaç değişiklik ile seçimlere girebileceğini açıklamakta sakınca görmüyordu. Mübarek'e bir önceki seçimlerde rakip olabileme cesaretini gösteren Eymen Nur gibi hapse atılması zor olsa da uluslararası arenada ki tanınırlığı nedeniyle başarıya ulaşması da beklenmiyordu.¹²⁷

El-Baradey'in de desteklediği ve İhvan-ı Müslimin Mübarek yönetiminden talepleri ise şunlardır. İlk olarak, Enver Sedat'ın öldürülmesinden beri süren olağan üstü hal uygulamasının kaldırılması. İkinci olarak, seçimlerde kontrolü sağlayan yargının etkisinin çözümlenmesidir. Üçüncü olarak, yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin uluslararası ve yerel örgütler tarafından izlenmesine izin verilmesidir. Dördüncü şart, cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılacak tüm adayların propaganda süresince medyadan eşit şartlarda yararlanmalarının sağlanmasıdır. Beşinci şart, Mısır dışında yaşayan Mısırlıların da cumhurbaşkanlığı ve diğer seçimlerde elçilik veya konsolosluk binalarında oy kullanabilmelerinin sağlanmasıdır. Altıncı ve son şart ise, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olmak isteyenlerin önüne zor şartların çıkarılmamasıdır.¹²⁸ El-Baradey tarafından öne sürülen bu şartlar hali hazırda zaten demokratik rejimlerin sahip olduğu özelliklerdendir. Ancak Mısır anayasasında bunların olmamasının zaten belli bir amacı vardır. Bu amaç da iktidarı 28 yıl kadar elinde bulunduran Mübarek'in iktidarını sürdürebilmesidir. Kaldı ki mevcut yasaları ya

¹²⁶ Muhammed El-Baradey: 17 Haziran 1942 tarihinde başkent Kahire'de doğan El-Baradey 1962 yılında Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. New York Üniversitesi'nde uluslararası hukuk alanında doktora eğitimini sürdürürken 1964 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Mısır Daimi Temsilciliği'nde göreve başladı. 1974-1978 yılları arasında Mısır Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı görevini yapmış olan İsmail Fehmi, Butros Gali ve Muhammed İbrahim Kamil her üç bakanın da özel danışmanlığını yaptı. Camp David Anlaşması görüşmelerinde bulundu. 1980 yılında BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü bünyesindeki Uluslararası Hukuk Programı'nın yöneticiliğini yaptı. 1984 yılında BM'ye bağlı Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'na girdi ve 1997 yılında bu kurumun başkanı oldu. Muhammed El-Baradey'e uluslararası saygınlık kazandıran gelişme ise ABD'nin Irak'ın işgali için öne sürülen istihbarat raporlarının sahte olduğunu BM Güvenlik Konseyi'ne iletmesidir. 2005 yılında El-Baradey, nükleer enerjinin askeri alanda kullanımını önlemeye yönelik çalışmaları neticesinde başkanlığını yürüttüğü Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu ile Nobel Barış Ödülü'nü aldı. 2009 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'ndaki görevinden ayrıldı. Tahrir gösterileri öncesinde Tunus'ta yaşananlar sonucunda Zeynel Abidin Bin Ali'nin görevinden ayrılması ve Mısır'da da buna benzer gelişmelerin yaşanabileceği ihtimali üzerine 2010'da Mısır'a geri döndü. Ancak Mübarek'in istifasında sonra yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olarak yarışmadı ve 2013 yılında Mursi'nin görevine son veren askeri darbenin destekçileridir.

¹²⁷ Fisk, 2015: 12-13.

¹²⁸ Abdulcelil, 2012: 140.

da şartları değiştirmesi için Mübarek'e ne bir iç ne de bir dış baskı vardı. Bu isteklerin Mübarek tarafından kabul edilip yapılacağını El-Baradey kendisi bile düşünmüyordu. Bu istekleri belirtmenin tek bir hedefi vardı. O da Mısırlı gençleri kendi lehine harekete geçirebilme ihtimalidir.

Bu ihtimal El-Baradey'in ya da artık Mısır'da iktidarın el değiştirmesi gerektiğini düşünen herhangi birinin umduğu oranda gerçekleşmemiştir ve El-Baradey'i destekleyen gençlerin sayısı beklenen kadar fazla olmamıştır. El-Baradey dahil Mısır'da Mübarek iktidarının değişip yerine başka birisini getirecek ateşin gençliğin çıkaracağı kıvılcımlarla tutuşacağını ve harlanacağını biliyordu. Çünkü Mübarek iktidarının başlangıcında genç olanlar Mübarek iktidarı döneminde yaşlanmışlar ve iktidarın bir gün el değiştirebileceğine dair umutlarını yitirmişlerdi.

Gençlikten beklenen desteğin düşük olmasının nedeni yukarıda bahsettiğimiz gibi El-Baradey'in sadece Mübarek yönetimi tarafından çıkarılan problemlerle uğraşmayacağı gerçeğinin kendisidir. El-Baradey, Mısırlılar arasında çok da iyi sayılabilecek bir şöhrete sahip değildir. Mısırlılar El-Baradey'i ABD'nin Irak'ın işgalini engellemek için gerekli gayreti ve çabayı göstermeyen birisi olarak tanımaktadırlar. El-Baradey'i ise ABD'nin Afganistan'ı işgalinden sonra devlet başkanı olan Amerikan yanlısı Hamid Karzai ile benzeştiriyorlardı.¹²⁹

El-Baradey etkisi Mısırlı gençlik üzerinde çok etkili olmasa da 2009'un yaz aylarından itibaren cumhurbaşkanlığı seçimleri, Mübarek'in adaylığı konusu ve Mübarek aday olmazsa yeni cumhurbaşkanının kim olacağıyla ilgili tartışmalar yapılmaya başlanmıştı. Ancak bu dönemde gerçekleşen tartışmalar ya da gelişmeler Mısırlı gençleri sokağa çıkartacak çapta değildi.

Akıllarda gelecekteki cumhurbaşkanlığı seçimlerine dair sorular varken yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimleri için önemli ipuçları verecek olan başka bir seçim yaklaşmaktaydı. Yaklaşan bu seçim milletvekili seçimleridir. Yaklaşık bir yıldır muhalif çalışmalar, imza kampanyaları yapılmışken sonucu bundan öncekilerden en merakla beklenen seçim olmuştur. Ancak bu heyecanlı bekleyiş büyük bir hayal kırıklığı ve hüsrarla son bulmuştur. Çünkü seçimlerin ilk turunda Mübarek'in partisi Milli Demokrat Parti büyük bir farkla birinciliği almış ve seçimin ikinci turunda yapılacak olan seçim ile sadece 26 adet milletvekilliği için oylama yapılacaktır.¹³⁰

Bu bağlamda iki şeyi belirtmek yanlış olmayacaktır. Mısır'da yapılan seçimlerde uzun süredir iktidarda olan ve bu süreç içinde sistem ve devletin sahibi konumuna gelmiş olan bir

¹²⁹ Fisk, 2015: 12.

¹³⁰ Abdulcelil, 2012: 146-149.

cumhurbaşkanı ve onun partisine karşı bir zafer almak mümkün değildir. Çünkü seçim süreci ve sonuçları manipüle edilebilir. Zaten seçimi bundan önceki seferlerde olduğu gibi yine kaybeden muhalefet, özellikle Müslüman Kardeşler, seçime hile karıştırıldığı ve bunun için yasal yollara başvuracaklarını açıklamışlardır.¹³¹

Üzerinde durulması gereken ikinci konu ise oy kullanabilecek olan seçmenlerin seçime katılma motivasyonlarının olup olmadığıdır. Uzun süredir iktidarda bulunan ve bundan önceki seçimlerde elde edilen sonuçlar neticesinde seçmen hiçbir şekilde kullandığı oyun bir değerinin olmadığını düşünerek sandığa gitmeyebilir. Bütün muhalif çalışmalara rağmen seçime katılım oranı da bunu göstermektedir. Mısır’da yapılan 2010 milletvekili seçimlerine katılım oranı bunu kanıtlayacak göstergelere sahiptir. “Yüksek Seçim Komisyonu tarafından 40.160.799 Mısır vatandaşı oy kullanmaya davet edilirken, 14.036.937 vatandaş seçim günü oy kullandı. Ülke genelinde seçimler %35 katılım ile sona erdi.”¹³²

Bu seçim sonuçlarının ardından Mısır’da seçimin, hileli veya hilesiz, mağlubu Müslüman Kardeşler tarafından gösteriler yapıldı. Ancak bu gösteriler yapılacak olan devrimi ateşleyecek büyüklükte değillerdi. Kaldı ki eylemciler sadece seçim sonuçlarını protesto ediyorlardı. Mısırlıların genelini protesto eylemlerine katılımını sağlayacak bir argümanları ya da talepleri yoktu. Zaten protestoculara herhangi bir müdahalede de bulunulmadı. Mübarek de seçimlerde usulsüzlük iddialarını reddederek ve seçimlerin iptal edilmeyeceği yönünde açıklamalar yaparak tavrını belirtti.¹³³ Buradan da anlaşılacağı üzere Mübarek seçimlerde kazandığı zaferden kolayca vazgeçmeyecektir. Kurmuş olduğu ve kendisine fayda sağlayan statükoyu sonuna kadar koruyacaktır.

Mısır’da bu gelişmeler yaşanırken takvimler 17 Aralık 2010’u gösterirken seyyar satıcılık yapan Tunuslu Muhammet Buazizi isimli bir gencin mallarına ve tezgâhına el koyulmasından sonra belediye binası önünde “Yoksulluğa son, işsizliğe son!” sözlerini haykırarak üzerine benzin dökerek kendini yaktı.¹³⁴ Bu hadise sadece Tunus’ta değil Mısır’ın da dâhil olduğu büyük bir coğrafyada otoriter yönetimlerin hükmü altında yaşayan fakirlik,

¹³¹ Mısır’daki parlamento seçimleri Arap basınında, <http://www.milliyet.com.tr/misir-daki-parlamento-secimleri-arap-basininda/dunya/sondakikaarsiv/02.12.2010/1321300/default.htm>, (Son erişim tarihi: 16.04.2016); Mısır’da iktidarın seçim zaferi, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/12/101206_egypt_elex.shtml, (erişim tarihi: 16.04.2016)

¹³² “Seçmen Katılım Oranları”, https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiNtvOWgLnMAhUjOpoKHUBDBQsQFgg6MAU&url=http%3A%2F%2Fwww.orsam.org.tr%2Ftr%2FtrUploads%2FSecimler%2F3%2FDosyalar%2F2010123_M%25C4%25B1s%25C4%25B1rParlamentoSecimleri.doc&usg=AFQjCNFEOS9k57YcUoekgKD0k1j-xu-a8Q&bvm=bv.121070826,d.bGs, (erişim tarihi: 16.04.2016).

¹³³ “Mısır: Seçim Sonuçlarını Protesto Eylemleri Sürüyor”, <http://www.amerikaninsesi.com/content/misirda-secim-sonuclarini-protesto-eylemleri-suruyor-111764654/890365.html>, (erişim tarihi: 16.04.2014)

¹³⁴ “Arap Baharı’nın bir yılı”, <http://www.dw.com/tr/arap-bahar%C4%B1n%C4%B1n-bir-y%C4%B1n%C4%B1n-a-15609554> (erişim tarihi: 16.04.2016)

açlık ve daha birçok kötü durumla yaşamını sürdürmeye çalışanların sokaklara dökülmesine neden oldu. Böylece Mısır'da demokrasiyi arayanlar ve Mısırlıların kendi gelecekleri için sokağa çıkmalarını sağlayacak ateş tutuşmuş oldu.

2.3. Tahrir Meydanı Gösterileri

Bir gencin kendini yakmasıyla sokaklara dökülen ve büyük protesto eylemlerini Başkan Zeynel Abidin Bin Ali'ye karşı siyasi görüş farklılıklarını bir kenara bırakarak omuz omuza gerçekleştiren Tunuslular 14 Ocak 2011 tarihinde yirmi dört yıllık Bin Ali diktatörlüğüne son vermişlerdir. Tunusluların bu başarısı diktatörlükle baskı altında ve insanın hak etmediği bir şekilde yönetilen Mısırlılara ve bölgenin diğer ezilen halklarına ilham kaynağı olmuştur. Bir diktatörün halkın protesto eylemleri ile yıkılabileceğine dair ilham veren bu başarı hikâyesi Mısır'ın da içinde bulunduğu büyük bir coğrafyada "Arap Baharı" olarak adlandırılan demokrasi, insan hakları, iş ve ekmek talep eden bireylerin mevcut rejimlere karşı büyük çaptaki protesto eylemlerini başlatmıştır.

Mısır'da yapılan gösteriler ilk olarak Tunus'ta diktatör Zeynel Abidin Bin Ali'nin devrilmesinden on bir gün sonra 25 Ocak 2011 tarihinde başlamıştır. Ancak gösterilerin başlangıcını ve gösteriler sırasında gerçekleşen olayları anlatmadan önce gösterilerin sıfır noktası olan Tahrir Meydanı'nın- ki bu özelliği ile Mısır Devrimi'nin sembolü olmuştur- Kahire'deki konumunu ve meydanın gösteriler sırasında kullanılış biçimlerini belirtmekte fayda var. Çünkü "devrim ve sosyal hareketler tarihinde meydanlar büyük yer tutar. büyük çapta değişikliklere neden olabilecek tarihi nitelikli bu tarz halk hareketleri bağlamında meydanlar önemli yer tutmaktadır."¹³⁵

Gösterilerin sıfır noktası olan Tahrir Meydanı'nın, başkent Kahire'deki bulunduğu konum ve meydana yakın önemli kurumları belirtelim. Nil Nehrine oldukça yakın olan meydanın çevresinde Mısır Müzesi, Mogamma Hükümet Binası, Mısır Halk Meclisi Arap Birliği, Milli Demokrat Parti Merkezi gibi önemli yerler bulunmaktadır. Resim 2.1'de görülmemekle birlikte ABD ve Türkiye Büyükelçiliklerine de yakın bir noktadır. Gösterilerin sıfır noktası olan Tahrir Meydanı sayılan ulusal ve uluslararası kritik noktalar nedeniyle Kahire'de oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır.

¹³⁵ Telci, 2013: 281.

Resim 2.1 Gösterilerin Merkezi Tahrir Meydanı

Kaynak: https://news.bbcimg.co.uk/media/images/51170000/jpg/_51170484_cairo_protests3_976map.jpg, (erişim tarihi: 20.05.2016)

Uzun bir süre sonunda başarılı olunacağı belli olan sürecin sıfır noktası Tahrir Meydanı'nda gösterilere katılan her yaş grubunun ihtiyaçlarına yönelik olarak- Resim 2.2'de de görüldüğü gibi- bazı bölümlere ayrılmıştır ya da var olan bazı mekânlar ihtiyaç dâhilindeki tesislere dönüştürülmüştür. Tahrir Meydanı, kamp alanı, eczane, ana sahne, blog kullanıcılarına ait alan, yiyecek stantları, içme suyu için bir su noktası, tuvalet, çöp kutuları, şehitler duvarı, gazete duvarı, sanat alanı ve sokak kliniği gibi alanlara bölünmüştür. Meydanda bulunan bir KFC restoranı ise göstericiler tarafından işgal edilerek kliniğe dönüştürülmüştür.

Resim 2.2 Tahrir Meydanı ve Gösteriler Sırasında Oluşturulan Bölümler

Kaynak: <http://www.bbc.co.uk/news/world-12434787> (erişim tarihi:20.05.2016)¹³⁶.

Gösterilerin sıfır noktasında bu alanların oluşturulmasının ilk nedeni, uzun bir süre devam edecek gösteriler sırasında katılımcıların her türlü ihtiyacını karşılayarak uzun soluklu bir direnişin oluşmasını sağlamaktır. Çünkü neredeyse otuz yıldır iktidarını sürdüren bir diktatörü koltuğundan indirmek birkaç gün sürecek gösterilerle başarılabilir. Bu amaca ancak uzun süreli gösterilerle ve ihtiyaçları karşılanarak hedefe odaklanmış katılımcılarla ulaşılabilir. İkinci neden ise, Mübarek aleyhine meydandaki gösterilere katılanların ihtiyaçlarını karşılayarak günün her anında meydanda tutup gösterilerin canlılığını sürekli kılmaktır. Bu sayede gösterilerin sıfır noktası olan ve küresel ölçekte gerek uluslararası medya gerekse de eylemler boyunca göstericiler tarafından aktif bir şekilde kullanılan Facebook, Youtube ve özellikle Twitter üzerinden takip edilen meydandaki insan varlığı günün her dakikası devam edecekti. Sürekli bir şekilde meydanda bulunan insanlar nedeniyle rejim tarafından meydanı göstericilerden arındıracak müdahalelerin önüne geçilmiş olacaktı ya da rejim tarafından müdahale olsa bile karşılık verecek insan kaynağı meydanda bulunmuş olacaktı.

¹³⁶ Meydanda oluşturulan bu bölümlerin kullanım şekilleri ve bu bölümlere ait fotoğraflar için kaynak bağlantıdaki interaktif fotoğrafı kullanabilirsiniz.

Tahrir Meydanı'ndaki gösterilere katılanların istekleri, daha doğru bir ifade ile eylemler neticesinde Mübarek'in görevi bırakmasından sonra ulaşılması hedeflenen, demokratik ve insan haklarına saygılı bir Mısır devleti ve bu devletin vatandaşı olan Mısırlı bireylerin ise bir iş sahibi olarak evlerine ekmek götürebilmesiydi. Bu istekler toplamda BM Şartı'nda ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde belirtildiği gibi insan onuruna ve haysiyetine yakışan bir yaşamı isteme olarak da değerlendirilebilir.

Mısır için hayal edilen bu geleceğin önündeki tek engel de yaklaşık otuz yıldır iktidarını sürdürmüş olan Mübarek yönetimi ve 2011 yılında yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimleriyle yerine geçmesi planlanan Hüsnü Mübarek'in oğlu Cemal Mübarekti. Bu iki ismin önüne de ancak ve ancak demokrasi ile geçilebilirdi ki Mübarek'in yaklaşık otuz yıllık iktidarı süresince oluşturduğu nüfuzu kırabilmek sadece demokratik seçimler ile mümkün değildi. Bu iki ismin de Mısır'daki nüfuzlarını ortadan kaldırarak siyasi arenadan silinmeleri gerekiyordu. Bu nedenle uzun süredir baskı altında yaşayan Mısırlıların hayal ettikleri gelecek tasavvuruna ulaşabilmeleri için tamamlamaları gereken ilk görev budur. Bunu BBC Cambridgeshire'a verdiği röportajda Amerikan Üniversitesi'nde Arapça üzerine eğitim gören ve altı aydır Kahire'de yaşayan Raph Cormack da doğrulamaktadır. Bu röportajda Raph Cormack göstericiler için "Kurtulmak istedikleri sadece Mübarek değil. Onlar bütün rejimden kurtulmak istiyorlar."¹³⁷ ifadesini kullanmıştır.

Bu görevi yerine getirmek, insan onuruna yakışır bir yaşama kavuşmak ve ülkeleri Mısır'ın gelecekte daha iyi bir yerde olması için 25 Ocak 2011'de- Mısır'da Polis Günü olarak kabul edilmektedir- 6 Nisan Hareketi, Kefaya, Hepimiz Halid Said'iz, Değişim için Ulusal Koalisyon ve Devrimci Sosyalistler gibi muhalif gruplardan her yaş grubundan ve her siyasi görüşten bireyler omuz omuza gösterileri başta başkent Kahire'de bulunan Tahrir Meydanı olmak üzere Mısır genelinde başlattılar.¹³⁸

Gösterilerin başladığı 25 Ocak 2011 Mısır açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktaydı çünkü Facebook'ta üzerindeki "Hepimiz Halit Said¹³⁹,iz"¹⁴⁰ isimli gruptan yapılan protesto çağrılarında katılımın çok yoğun olacağı düşünülmüyordu. Ancak beklentilerin ötesindeki bir katılım ile kalabalık gösterici grupları Giza'dan, Nasr semtinden Yargıtay binasının ve Gazeteciler Sendikasının önünden Tahrir Meydanı'na doğru harekete

¹³⁷ "Cairo: A Cambridge student reports from Tahrir Square", http://news.bbc.co.uk/local/cambridgeshire/hi/people_and_places/newsid_9383000/9383606.stm (erişim tarihi: 05.05.2016)

¹³⁸ "Live updates: Opposition groups protest on Police Day", Ahram Online, 25 January 2011'den, Telci, İsmail Numan, 2013: 282.

¹³⁹ Halit Said, Mısır Polisi tarafından işkence neticesinde öldürülen yirmi sekiz yaşındaki bir gençtir.

¹⁴⁰ Grubun Facebook linki: <https://www.facebook.com/elshaheed.co.uk/?fref=ts> (erişim tarihi: 05.06.2016)

geçtiler. Polis ise Hüsnü Mübarek'in otuz yıllık iktidarını sona erdirecek bu gösterilerin¹⁴¹ ilk gününde göstericilerin Tahrir Meydanı'na ulaşmaması için ve ulaşanları da meydandan atmak için müdahale¹⁴² etmiştir.¹⁴³

26 Ocak 2011 günü gösterilerin ilk günü gibi protestocular ve polis arasında gerilimler yaşanmıştır. Ancak gösterilerin ikinci gününü özel kılan gelişme ise Tahrir Meydanı gösterilerinin yapılmasına önyak olan çağrılardan birini yapan Vail Guneym¹⁴⁴ gösterilerin başlamasından sonra Facebook ve Twitter internet sitelerinin hükümet tarafından engellenmesi üzerine internet sansürü hakkında yapılacak olan bir programa konuk olmasıdır. Vail Guneym bu söyleşiyi gerçekleştirdikten bir gün sonra Tahrir Meydanı'nda gösterilere katıldı ve kimsenin haberi dahi olmadan hükümet tarafından tutuklandı. Bu tutukluluk süresi on bir gün sürecekti.¹⁴⁵

Gösterilerin üçüncü günü 28 Ocak 2011 tarihinde- Öfke Günü, Öfke Cuması olarak da kaynaklarda ve haberlerde yer alır.- Mısırlı göstericilerin sayılarının daha da artmıştır. Çünkü daha önce eylemlere katılmayacağını açıklayan El Baradei ve destekçileri ve Mısır'ın en eski muhalif gruplarından olan Müslüman Kardeşler eylemlere katılmaya başlamıştır. Gösterilerin üçüncü gününde hem göstericiler arasında hem de dünya genelinde şok etkisi yaratan gelişme ise polisin göstericileri geri püskürtmek için gerçek mermiler kullanmasıdır. Polisin gerçek mermilerle gerçekleştirdiği müdahaleler sonucunda yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁴⁶

Eylemlerin üçüncü gününü devrimin en özel anlarından birisi kılan ikinci gelişme ise Mısır Menkul Kıymetler Borsası'nın internet bağlantısı hariç Mısır'daki bütün internet sağlayıcılarına ve cep telefonu operatörlerine ait internet hizmetleri durdurulmasıdır. Çünkü 25 Ocak 2011 tarihinde başlayan gösterilerin kısa bir süre içerisinde tüm Mısır'da ve aynı anda tüm dünyada duyulmasını, takip edilmesini ve hatta desteklenmesini sağlayan küresel enformasyon çağıının yeni enformasyon ve iletişim teknolojisi olan internet ve onun sağladığı sosyal medya platformlarıydı. Bu nedenle Mübarek göstericilerin birbirleriyle ve dünya ile iletişimlerini zorlaştırır ise göstericilerin güç kaybedeceğini düşünüyordu.¹⁴⁷ Mısırlı protestocular ise Mübarek'in bu hamlesine karşı Mısır Menkul Kıymetler Borsası'na internet

¹⁴¹ "Gösterilere ait en etkileyici kırk fotoğraf" için bakınız: <http://www.ibtimes.co.uk/egypt-revolution-anniversary-40-powerful-photos-25-january-2011-arab-spring-protests-1539544>, (erişim tarihi: 05.06.2016)

¹⁴² 25 Ocak 2011 tarihinde göstericilere yapılan polis müdahalesine dair bir video: Egyptian Tank Man, <https://www.youtube.com/watch?v=kWr6MypZ-JU>, (erişim tarihi: 05.06.2016)

¹⁴³ Anadolu Ajansı, 2014: 25-27.

¹⁴⁴ Google'ın Orta Doğu ve Kuzey Afrika Pazarlama Müdürü, Twitter adresi: <https://twitter.com/Ghonim>, Facebook adresi: <https://www.facebook.com/ghonim?fref=ts>

¹⁴⁵ Idle ve Nunns, 2014: 47 ve 55.

¹⁴⁶ Anadolu Ajansı, 2014: 28.

¹⁴⁷ "Protest in Egypt and unrest in Middle East- as it happened", <http://www.theguardian.com/global/blog/2011/jan/25/middleeast-tunisia#block-51>, (erişim tarihi: 05.06.2016), Idle, Nadia ve Nunns, Alex, 2014: 61.

hizmeti sağlayan internet ağına ulaşma çabaları, yurt dışındaki arkadaşlarına twit atarak ya da haber paylaşarak¹⁴⁸ ve Tahrir Meydanı'ndaki uluslararası haber ajanslarına internet bağlantısı sağlayan uydu bağlantılarını kullanarak cevap veriyordu.¹⁴⁹

Mübarek tarafından internet hizmetinin sonlandırılmasını boşa çıkaran bir başka neden ise Hüsnü Mübarek'in kendisidir. Çünkü Mısır devlet olarak küresel enformasyon çağında sosyo-ekonomik kalkınmanın bir parçası olarak yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerine yatırıma önem vermiştir. Bu bağlamda 1999 yılından itibaren Mısır'da internet kullanımı ücretsiz hale getirilmiştir. İnternet kullanımının ücretsiz olması ise bilgisayar fiyatlarının düşük seviyede olmasını ve Mısır nüfusunun %21'inin internet kullanıcısı olmasını sağlamıştır. İnternet teknolojisine bu sayede aşına olan gençler internet bağlantısının kesilmesine de çare olacak çözümleri öğrenebilmiş ve uygulayabilmişlerdir. Rejim tarafından uygulanan internet kesintisini göstericilerin aşmasını sağlayan diğer bir gelişme ise 1 Şubat 2011'de Google ve Twitter ortaklığı ile hayata geçen "sesli tweet"¹⁵⁰ gelişmesidir. Başka bir ifade ile Mübarek'in bütün Mısır'da yaşanan gelişmeleri sansürleme çabaları bizzat kendi sağladığı imkânlar ile yetişen Mısırlı gençler tarafından boşa çıkarılmıştır.¹⁵¹

Takvimler 31 Ocak 2011 tarihini gösterdiğinde sadece polis müdahalesi ile göstericileri bastıramayacağını anlayan Mübarek Mısır Ordusu'nu devreye sokmaya çalışmıştır. Ancak ordu Mübarek'in emirlerini yerine getirmemiştir. Ordu yaptığı açıklama ile göstericilerin taleplerini meşru olarak tanımladı ve Mısır halkına karşı herhangi bir güç kullanmayacağını duyurdu.¹⁵² Bu açıklama ile ordunun göstericilere müdahale etmemesi kararı Mısırlı göstericilere büyük bir güç kazandırmıştır. Çünkü ordunun kullanacağı güç karşısında Mısırlı göstericilerin müdahalelere direniş gösterememe ihtimali vardı. Ancak bu açıklama ile Mısırlı göstericiler devletin önemli bir kurumu tarafından görmezden gelinmeyerek büyük bir güç kazanmışlardır. Tam aksi bir durum yaşanmış olsaydı Suriye'de yaşanan insanlık dramının Mısır'da da yaşanmaması için hiçbir neden yoktur. Sadece bu

¹⁴⁸ 10 Şubat 2011'de Mısırlı bir gösterici adına paylaşılan blog yazısı: Sarah Holmes, "Life in Tahrir Square", http://www.bbc.co.uk/blogs/worldhaveyoursay/2011/02/life_in_tahrir_square.html, (erişim tarihi: 05.06.2016)

¹⁴⁹ Nadia ve Alex, 2014: 67

¹⁵⁰ Google ve Twitter ortaklığı ile hayata geçen internet bağlantısına gerek duymadan sesli mesaj yöntemi ile tweet atmayı sağlayan teknolojidir.

¹⁵¹ Telli, "Mısır Devrimi'nde Sosyal Medyanın Rolü", <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjZupe1g6bNAhWThRoKHc00DUwQFgggMAA&url=http%3A%2F%2Fdergipark.ulakbim.gov.tr%2Fbs%2Farticle%2Fdownload%2F5000153426%2F5000138832&usq=AFQjCNEWgsrOdlz5Efrpv0CTY0LphXB6Sg>, (erişim tarihi: 05. 06.2016)

¹⁵² Chivers vd., "Egypt protests: Monday 31 January 2011 as it happened", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8293551/Egypt-protests-Monday-31-January-2011-as-it-happened.html>, (erişim tarihi: 05.06.2016)

nedenle bile Mısır Ordusu'nun müdahale etmeme kararı gösteriler süresinde göstericiler lehine yaşanan en önemli gelişmeler arasında ordunun bu açıklaması gösterilebilir.

Mısır Ordusu'nun yaptığı açıklamayı takip eden 1 Şubat 2011 tarihinde Tahrir Meydanı'ndaki göstericilerin sınırlarını geren bir gelişme yaşandı. Sınırları geren ve Mısırlı göstericileri öfkeliendiren bu gelişme Hüsnü Mübarek'in televizyondan yaptığı açıklamadan başka bir şey değildi.¹⁵³ Hüsnü Mübarek konuşmasında, öncelikli görevinin güvenli ve istikrarlı bir şekilde Mısır'ı ve Mısırlıları koruyacak gücü oluşturarak başkanlığı halk tarafından seçilecek yeni başkana bırakmaya hazır olduğunu belirtti. Bu geçiş süreci yaşanırken fazlasıyla hizmet ettiği ülkesinin ve halkının başında Eylül ayında yapılacak olan seçimlere kadar başkanlık görevine devam edeceğini de ekledi.¹⁵⁴ Şüphe yok ki Mısırlı göstericilerin duymak istedikleri bunlar değildi. Çalışmanın içerisinde daha öncede belirtildiği gibi Mısırlı göstericiler Mübarek'in istifasını ve otuz yıllık iktidarı boyunca geliştirmiş olduğu nüfuz alanının tamamen ortadan kalkmasını istiyorlardı. Bu nedenle Mübarek tarafından yapılan bu açıklamanın Mısırlı göstericileri sınırlendirmesi son derece normal bir gelişmedir.

Otuz yıldır başkanlık görevinde bulunan Mübarek'in bir konuşması ile Tahrir Meydanı'ndaki göstericiler dağılmadı. Mısırlılar 02 Şubat 2011 tarihinde de Tahrir Meydanı'nı terk etmeyerek gösterilerin Mübarek başkanlık görevinden istifa edene kadar devam edeceğini Hüsnü Mübarek dâhil tüm dünyaya gösterdiler. Mübarek yanlısı grup ve göstericiler arasındaki mücadele Tahrir Meydanı çevresinde devam etti. Bu tarihte iki grup arasında yaşanan çatışmaları diğerlerinden ayıran en önemli detay ise Mübarek yanlılarının at ve deve üzerinde göstericilere saldırmalarıydı. Bu nedenle bu tarihte göstericiler ve Mübarek yanlıları arasında yaşanan olaylar Deve Vakası¹⁵⁵ olarak kaynaklarda geçmektedir. İki taraf arasında yaşanan çatışmaların son derece kanlı geçmesi nedeni ile editörler Nadi Idle ve Alex Nunns "Tahrir Meydanı'ndan Tweet'ler" isimli editörlüğünü yaptıkları kitapta olayları "Kanlı Çarşamba" olarak adlandırmışlardır.¹⁵⁶

¹⁵³ Idle, ve Nunns, 2014: 99.

¹⁵⁴ Açıklamanın tam yazılı metni için bakınız: <https://www.theguardian.com/world/2011/feb/02/president-hosni-mubarak-egypt-speech>, (erişim tarihi: 05.06.2016); Açıklamanın tamamını izlemek için bakınız: <https://www.youtube.com/watch?v=nz5ZkO2jb4s>, (erişim tarihi: 05.06.2016)

¹⁵⁵ "Deve Vakası" hakkında detay için bakınız: Anadolu Ajansı, age., s. 45-48 ve "Egypt crisis: Mubarak supporters on horseback attack anti-government protesters", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8298587/Egypt-crisis-Mubarak-supporters-on-horseback-attack-anti-government-protesters.html>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

¹⁵⁶ Idle, Nadia ve Nunns, Alex, age s. 205.

Bu tarihte yaşanan diğ er bir geliş me ise Mübarek'in emri üzerine beş gündür kesik olan internet hizmeti tekrar başlamıştır. Başka bir ifade ile belirtmek gerekirse normal bir şekilde Mısır tekrar çevrimiçi olmuştur.¹⁵⁷

Mübarek yanlıları ve Mübarek karşıtı göstericiler arasında yaşanan çatışmaların ilk günü sona erdiğ inde 3 Şubat 2011'de Tahrir Meydanı hala Mübarek karşıtı göstericilerin elindeydi. Mübarek karşıtları için bunun anlamı çok büyüktü çünkü ulaşmak istedikleri amaca giden yolda Tahrir Meydanı 25 Ocak gösterilerinin sembol mekânı olarak büyük bir anlam kazanmıştı.¹⁵⁸ Gün içerisinde Mübarek yanlıları tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri artık Mübarek karşıtlarının yanı sıra uluslararası haber ajanslarının çalışanları olan gazetecileri de hedef almaya başlamıştır.¹⁵⁹ Bunun üzerine başkan yardımcısı Ömer Süleyman Tahrir Meydanı çevresinde yaşanan ve gazetecileri de hedef alan şiddet olaylarının arkasında yabancı güçlerin olduğunu belirten bir açıklama yapmıştır. Başkan yardımcısı bu açıklamasında Başkan Mübarek'in 25 Ocak'ta başlayan gösterilerde talep edilen hususların yerine getirilmesi yönündeki görüşlerini de belirtmiştir.¹⁶⁰ Aynı gün içinde Başkan Mübarek ise ABC kanalından Christiane Amanpour ile bir röportaj¹⁶¹ yapmış ve ne kendisinin ne de oğlu Cemal Mübarek'in gelecek seçimlerde başkanlık için aday olmayacaklarını açıklamıştır.¹⁶² Ancak bu açıklamaların hiçbiri Mübarek karşıtı göstericilerin beklediği açıklama değildi çünkü Tahrir Meydanı'nı dolduran Mısırlılar, sade ve sadece Mübarek'in istifa haberini bekliyordı.

25 Ocak 2011'de başlayan gösterilerin on birinci gününde, 4 Şubat 2011 Cuma günü, Mübarek karşıtı göstericiler Cuma namazı sonrasında Mübarek'i istifaya davet etmek için Tahrir Meydanı'nda büyük bir gösteri düzenlediler. Mübarek karşıtı göstericiler bugüne "Ayrılış Günü" ismini verdiler ve "Ayrılış Günü" gösterilerinde Tahrir Meydanı'nda toplanan çocuk, kadın ve erkek binlerce göstericinin ağzında tek bir slogan vardı: Ayrı! Ayrı! Ayrı! Mübarek taraftarları ve Mübarek karşıtı göstericiler arasında herhangi bir çatışmanın

¹⁵⁷ Williams, "Egypt restores internet access", <http://www.telegraph.co.uk/technology/8298287/Egypt-restores-internet-access.html>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

¹⁵⁸ Idle ve Nunns, 2014: 125.

¹⁵⁹ "Protest Campaign – Egypt, 3 February 2011", <http://www.wan-ifa.org/articles/2011/02/03/protest-campaign-egypt-3-february-2011>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

¹⁶⁰ Chivers vd., "Egypt protests: Thursday 3 February as it happened", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8302658/Egypt-protests-Thursday-3-February-as-it-happened.html>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

¹⁶¹ Christiane Amanpour'un Hüsnü Mübarek haberi için bakınız: <https://www.youtube.com/watch?v=NtpamD9Jx3g>, (erişim tarihi: 06.06.2011).

¹⁶² "Egypt protests – Thursday 3 February", <http://www.theguardian.com/news/blog/2011/feb/03/egypt-protests-live-updates>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

yaşanmaması için Tahrir Meydanı'na Mısır Ordusu çıkan yolları kontrol altına aldı ve geçen iki güne göre olaysız bir gün yaşandı.¹⁶³

Mübarek karşıtı göstericilerin beklediği istifa haberi gelmeden geçen iki günün sonunda takvimler 7 Şubat 2011'i gösterirken bütün Mübarek karşıtı göstericileri sevindiren bir gelişme yaşandı. Gösterileri başlatan çağrılardan birini yapan Vail Guneym tutuklandıktan on iki gün sonra serbest bırakıldı. Guneym bu haberi "Özgürlük uğrunda savaşmaya değer kutsal bir şeydir. #Jan25" şeklinde attığı tweet ile duyurdu.¹⁶⁴ Serbest bırakıldığı gün Dream TV'ye verdiği röportajla da gösteri çağrısını yaptığı Facebook sayfasında neden kimliğinin açık olmadığını anlattı. Ona göre 25 Ocak'ta gösterilere katılmak için sokaklara çıkan herkes kahramandı.¹⁶⁵

Tahrir Meydanı'nda Mübarek'in istifa haberini bekleyen Mübarek karşıtı göstericilerin beklediği haber 9 Şubat tarihinde de gelmemişti. Ancak 25 Ocak'ta Tahrir Meydanı'nda Mübarek'i istifaya çağıran gösterilere katılanları daha da güçlendirecek ve gösterilere katılanların sayısını daha da artıracak bir gelişme yaşandı. Mısırlı işçiler, devlet memurları, demiryolları çalışanları ve elektrik işçileri Tahrir Meydanı'ndaki göstericilere destek vermek ve yaşadıkları ekonomik sıkıntıları gündeme getirmek için toplu greve başladılar.¹⁶⁶

Takvimler 10 Şubat 2011'i gösterdiğinde Tahrir Meydanı'nda Mübarek'in yetkilerini Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman'a ya da Mısır Ordusu'na devredeceği yönünde bir söylenti yayılmaya başlamıştı. Ancak resmi bir açıklama yapılmadığı için bu kafa karıştırıcı söylenti meydana bulunan göstericilerde gerginliğe neden oluyordu. Göstericiler kutlama hazırlıklarına mı yoksa daha önce gerçekleştiği gibi büyük bir çatışmaya mı hazırlanacaklarına karar veremiyorlardı. Akşam saatlerinde Başkan Mübarek televizyon ekranlarına bir kez daha çıktı. Ancak Mübarek eski açıklamasını tekrarladı¹⁶⁷ ve Tahrir Meydanı'nı dolduran binlerce kişi bekledikleri istifa açıklamasını yine duyamadılar.¹⁶⁸

Takvimler 11 Şubat 2011 tarihini gösterdiğinde başta Tahrir Meydanı'nı 25 Ocak'tan beri dolduran göstericileri ve tüm Mısır'ı mutlu eden haber gelmişti. Saat 18'de Başkan

¹⁶³ "Day Of Departure, Feb. 4, 2011: Crowd To Call For Mubarak To Resign", http://www.huffingtonpost.com/2011/02/03/day-of-departure-feb-4_n_818398.html, (erişim tarihi: 06.06.2016).

¹⁶⁴ "Wael Ghonim, Google Executive, Released In Egypt", http://www.huffingtonpost.com/2011/02/07/wael-ghonim-google-egypt_n_819667.html, (erişim tarihi: 06.06.2016)

¹⁶⁵ "Egypt protests – Monday 7 February", <http://www.theguardian.com/news/blog/2011/feb/07/egypt-protests-live-updates>, (erişim tarihi: 06.06.2016)

¹⁶⁶ "Egypt protests – Wednesday 9 February", <http://www.theguardian.com/news/blog/2011/feb/09/egypt-protests-live-updates-9-february>, (erişim tarihi: 06.06.2016)

¹⁶⁷ Başkan Mübarek'in 10 Şubat 2011 tarihli açıklamaları için bakınız: "President Mubarak refuses to stand down", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8317467/President-Mubarak-refuses-to-stand-down.html>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

¹⁶⁸ Alexander, "Egypt protests – day 13 of the protests as it happened", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8317881/Egypt-protests-day-13-of-the-protests-as-it-happened.html>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

Yardımcısı Ömer Süleyman'ın televizyondan yaptığı kısa bir açıklama¹⁶⁹ ile Mübarek'in yetkilerini Silahlı Kuvvetler Yüksek Şurası'na devrederek istifa ettiği tüm dünyaya duyuruldu ve Tahrir Meydanı'nda kutlamalar¹⁷⁰ başladı.¹⁷¹

2.3.1. Tahrir Meydanı Gösterilerine Dünyanın Reaksiyonu

Mısırlıların Tahrir Meydanı'nda 25 Ocak 2011 tarihinde başlattıkları gösterilere dair dünyanın geri kalanının da reaksiyon göstermemek mümkün değildi. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde dış dünyanın Tahrir Meydanı'nda yaşanan gelişmelere dair açıklamalarını değerlendireceğiz. Her ülkenin yaşananlara dair yaptığı açıklamaları ya da her ülkenin dışişleri bakanlıklarının yaptıkları açıklamaları değerlendirmek oldukça geniş bir alandır. Bu nedenle demokrasi ve insan hakları denilince akla ilk gelenlerden biri olan ABD'den başkanlık seviyesinde yapılan açıklamalar, ikinci olarak dönemin Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy tarafından başkanlık düzeyinde yapılan açıklamalar ve son olarak dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon tarafından yapılan açıklamalar kronolojik olarak değerlendirilecektir.

2.3.1.1. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un Açıklamaları

Yukarıda açıklamalarını inceleyeceğimiz kişilerden 26 Ocak 2011 tarihinde ilk açıklamayı yapan görevi gereği doğal olarak BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'dur. Genel Sekreter yaptığı bu ilk açıklamada Mısır'da hem hükümeti hem de göstericileri daha fazla şiddette başvurulmaması yönünde uyarmıştır. Buna ek olarak Mısır hükümetinin bu gösterileri halkla bütünleşmenin bir fırsatı olarak görmesinin çağrısını yapmıştır.¹⁷²

31 Ocak 2011'de Ban Ki-moon Mısır'da yaşananlar üzerine yaptığı diğer bir açıklamada bütün liderlerinin en önemli görevlerinin halkı dinlemek ve halkın isteklerini yerine getirmek olduğunu hatırlatarak Mısır hükümetinin Tahrir Meydanı'nda demokrasi, insan hakları, daha iyi bir yaşam için gösteri düzenleyenlerin taleplerini yerine getirmesi için ciddi adımlar atması gerektiğini belirtmiştir. Bunları yaparken Mısır hükümetinin insan

¹⁶⁹ Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman'ın Başkan Mübarek'in istifasına dair açıklama için bakınız: <https://www.youtube.com/watch?v=O7Xg2XST3eE>, (erişim tarihi: 06.06.2016)

¹⁷⁰ Mübarek'in istifasına dair açıklamadan sonra Tahrir Meydanı'ndaki kutlamaların görüntüleri için bakınız: "Hosni Mubarak resigns: protestors rejoice at the fall of Hosni Mubarak", <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8319712/Hosni-Mubarak-resigns-protesters-rejoice-at-the-fall-of-Hosni-Mubarak.html>, (Erişim tarihi: 06.06.2016) ve "Tahrir Square Crowds Erupt to News that Mubarak Will Step Down", <https://www.youtube.com/watch?v=EMR6c1JTa70>, (erişim tarihi: 06.06.2016).

¹⁷¹ "Hosni Mubarak resigns as president", <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/02/201121125158705862.html>, (erişim tarihi: 06.06.2016)

¹⁷² "UN chief calls for end to violence in Egypt", <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37392&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAd9x8lp8s0>, (erişim tarihi: 11.10.2016)

haklarına saygı duyması gerektiğini ve sürecin herhangi bir şekilde istikrarsızlığa neden olmaması gerektiğini sözlerine eklemiştir.¹⁷³

2 Şubat 2011 tarihinde BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon Mısır'da yaşananlar üzerine görüşlerini bir kez daha dünya ile paylaştı. Genel Sekreter bu açıklamasında BM'nin bölge ülkelerini değişim konusunda 2000'li yılların başlangıcından beri uyardığını ancak gerekli reformların yapılmadığını belirterek Mısır'da göstericiler ve hükümet yanlıları arasındaki şiddetin kabul edilebilir olmadığını ve Mısır hükümetinin demokratik, sosyal ve ekonomik reformları biran önce acilen gerçekleştirmesi gerektiğini belirtti.¹⁷⁴

2.3.1.2. ABD Başkanı Barack Obama'nın Açıklamaları

ABD'den Tahrir Meydanı'nda gerçekleştirilen gösterilere dair, başkanlık seviyesindeki, ilk açıklama da gösterilerin üçüncü günü olan 28 Ocak 2011 tarihinde bizzat Başkan Obama tarafından yapılmıştır. Başkan Obama yaptığı açıklamada, Mısır'da yaşananları yakından takip ettiklerini, hem resmi görevlilerin hem de göstericilerin şiddetten kaçınmaları gerektiğini, Mısır hükümetinin internet erişimine dair uygulamalarını geri alması gerektiğini ve politik, ekonomik ve sosyal reformların hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca açıklamasında Başkan Obama, tüm insanların evrensel olarak sahip oldukları insan haklarına sahip olduklarını ve Mısır'ın geleceğinin ve liderinin kim olacağını belirleme yetkisinin sadece Mısırlıların olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁵

1 Şubat 2011 tarihinde ise ABD Başkanı Barrack Obama Mısır'da yaşanan gelişmeler üzerine ikinci açıklamasını yaptı. Bu açıklamada Obama kendisinin ve hükümetinin Mısırlı yetkililerle iletişim halinde olduklarını ve Mısır'da halkın istekleri doğrultusunda nasıl bir geçiş süreci izleneceğine dair görüşmelerde bulduklarını belirtmiştir. Obama bu açıklamasında 28 Ocak'ta yaptığı açıklamada da belirttiği gibi Mısır'ın olası yeni liderinin sadece Mısırlılar tarafından belirlenebileceğini tekrar etmiştir. Ayrıca ABD Başkanı Barrack Obama bu açıklamasında Tahrir Meydanı'ndaki göstericilere hitaben onların tüm insanlara ilham kaynağı olduklarını ve seslerini tüm dünyanın duyduğunu söyledi.¹⁷⁶

¹⁷³ "Egypt: Ban calls on leaders to take "bold" steps to address protesters' concerns", <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37422&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAeMWclp8s0>, (erişim tarihi: 11.10.2016)

¹⁷⁴ "Any political transition in Egypt should take place now, UN chief", <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37451&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAeyx8lp8s0>, (erişim tarihi: 11.10.2016)

¹⁷⁵ "Remarks by the President on the Situation in Egypt", <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/28/remarks-president-situation-egypt>, (erişim tarihi: 13.10.2017)

¹⁷⁶ "Remarks by the President on the Situation in Egypt", <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/02/01/remarks-president-situation-egypt>, (erişim tarihi: 10.11.2016)

2.3.1.3. Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy'un Açıklamaları

29 Ocak 2011 tarihinde ise Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy Mısır'da yaşananlara dair ilk açıklamasını yapmıştır. Başkan Van Rompuy yaptığı açıklamada demokrasinin de ana unsurlarından olan temel insan hakları arasında yer alan ifade, iletişim ve toplantı özgürlüklerine saygı duyulmasını ve daha fazla şiddete başvurulmadan diyalog aracılığıyla Mısırlıların istedikleri reformların bir an önce başlatılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁷

4 Şubat 2011'de ise Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy, Avrupa Konseyi'nin Mısır ve Bölge Üzerine Deklarasyonu'nu açıkladı. Van Rompuy'un açıkladığı bu bildiriye göstericilere, insan hakları savunucularına ve gazetecilere yönelik şiddetin kabul edilemez olduğu, serbest enformasyon akışının sağlanması gerektiği ve Avrupa Birliği'nin sosyal adaletin sağlanmasında, demokratik bir yönetimin oluşturulmasında ve serbest ve adil bir seçim için gerekli olan yardımı Mısır'a sağlayacağı yer aldı. Bu gelişmelerle ilgili Avrupa Birliği Yüksek Temsilcisi Cathrine Ashton tarafından bir ziyaret gerçekleştirileceği de bu bildiriye yer almaktadır.¹⁷⁸

11 Şubat 2011'de Mübarek'in istifasının ardından yapılan açıklamaların ortak yönü demokrasi, insan hakları, sosyal adalet ve daha iyi bir yaşam isteyen Mısırlıların seslerini tüm dünyaya duyurdukları ve bundan sonra takip edilecek geçiş sürecinin barışçıl, planlı, ve tüm tarafları kapsayacak şekilde gerçekleşmesi gerektiğini belirtmeleridir.¹⁷⁹

Sonuç olarak, yukarıda açıklamalarını genel hatlarıyla incelediğimiz hiçbir aktör Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in istifa etmesi gerektiğini söylememiştir. Bu nedenle Tahrir Meydanı gösterilerine katılan Mısırlıların beklentilerini karşılamayan açıklamalardır. Bunun da en büyük nedeni yukarıda açıklamalarını incelediğimiz aktörlerin Mübarek liderliğinde ve Mısırlıların istekleri doğrultusunda gerçekleşecek olan istikrarlı ve barışçıl bir geçiş sürecinin Mısır'da yaşanan sorunların çözümüne yönelik iyi bir başlangıç olacağını düşünmeleridir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse açıklamalarını incelediğimiz aktörlerin Mısır'da

¹⁷⁷ "Statement by Herman Van Rompuy, President of the European Council, on the situation in Egypt", <http://www.consilium.europa.eu/workarea/downloadAsset.aspx?id=16512>, (erişim tarihi: 11.10.2016)

¹⁷⁸ "Declaration On Egypt And The Region", <http://www.consilium.europa.eu/workarea/downloadAsset.aspx?id=16528>, (erişim tarihi: 11.10.2016)

¹⁷⁹ "Egypt: UN chief urges peaceful transition after Mubarak resignation", <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37513&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAe5CMlp8s0>, (erişim tarihi: 10.11.2016);

"Remarks by the President on the Situation in Egypt", <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/02/11/remarks-president-egypt>, (erişim tarihi: 10.11.2016);

"Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy, Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ve AB Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'ın Ortak Bildirisi", <http://www.consilium.europa.eu/workarea/downloadAsset.aspx?id=16546>, (erişim tarihi: 10.11.2016)

yaşananlara karşı yaklaşımlarının Tahrir Meydanı'ndaki gösterilerde seslerini duyurmaya çalışan Mısırlılar kadar romantik olmamasıdır.

2.3.2. Gösterilerde Kullanılan Sosyal Medya Platformları

Mısır'da gerçekleştirilen eylemler, Al Jazeera gibi haber kanalları aracılığı ile geleneksel medya üzerinden de takip edilebildi. Ancak Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin Mısır ülkesinde gerçekleşen bölümünü tarihi kılan sosyal medya üzerinden direkt olarak göstericiler tarafından yapılan paylaşımlar aracılığı ile anlık olarak takip edilebilmesidir ve dış dünyadan destek alabilmesidir. Arap Baharı kapsamında gerçekleşen Mısır eylemlerinin bu tarihi özelliği iki şekilde gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki, Mısır'da gerçekleşen gösterilerin detaylarının sosyal medya ile göstericilerin paylaşımları aracılığıyla takip edilmesi toplumsal bir olayın editör kısıtlaması olmadan takip edilebilmesidir. İkinci olarak, gösteriler boyunca bu önemli anın tarih kayıtları tamamen göstericilerin ifadeleri, fotoğrafları ve videoları ile yapılmıştır. Üçüncü olarak, Mısırlı göstericilerin talepleri olan demokrasi ve insan hakları konularında sosyal medya üzerinden aldıkları destektir. Çünkü bundan önceki herhangi bir dönemde bu kadar interaktif bir gösteri süreci dünyada yaşanmamıştır.

Mısır eylemlerine bu tarihi özelliği kazandıran ve Mısırlı eylemcilere hiçbir aracı kullanmadan kendilerini muhataplarına ve dünyaya ifade etme olanağı sunan sosyal medya platformları Twitter, Facebook ve Youtube olmuştur. Bu sosyal medya platformlarının Tahrir Meydanı gösterilerindeki rolleri de şu şekildedir: Facebook kullanıcılara sağladığı daha güvenli ortam nedeniyle organizasyon aşamasında ön plana çıkmıştır. Twitter ise kullanıcılara sağladığı daha açık ortam nedeniyle gösterilerin koordinasyonunda ve gösteriler sırasında Mübarek'e ve dünyaya yaşananları aktarmada ön plana çıkmıştır. Cep telefonu üzerinden gönderilen kısa mesajlar (SMS) ise planlanan gösterinin bireyler arasında yayılması noktasında ön plana çıkmıştır. Youtube ise gösterilerin videolar aracılığı ile dünyaya yayınlanmasında ve Mübarek'e yapılan görüntülü çağrılarda kullanılmıştır.¹⁸⁰ Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, Twitter, Facebook ve Youtube gibi sosyal medya platformları Tahrir Meydanı gösterilerinin nedenleri değildir. Bu sosyal medya platformları eylemlerin planlanmasında, organize edilmesinde, taleplerin sadece Mübarek'in değil dünyanın duymasında ve eylemler sırasında yaşananların eylemciler arasında ve dünya genelinde bilinmesinde kolaylaştırıcı bir rol oynamışlardır. Çalışmanın bu kısmında bu sosyal medya platformlarının özelliklerini ve eylemciler tarafından nasıl kullanıldığını inceleyelim.

¹⁸⁰ Manuel Castells, *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*, 2012: Cambridge, UK: Polity, s. 2, 58'den aktaran Brym vd., 2014: 268.

2.3.2.1. Twitter

Twitter, maksimum 140 karakter kullanarak kullanıcılarına ücretsiz üyelik ile düşüncelerini ifade imkanı veren, resim paylaşımını destekleyen, “#” işareti ile hashtag kullanarak profilleri açık bütün kullanıcıların iletilerinin takibini mümkün kılan, video paylaşımını destekleyen ve anket yapma imkanı veren bir mikroblog sitesidir. Burada sıralanan özelliklerin sadece ilk üçü Mısır’da gerçekleşen eylemler esnasında kullanılabilirdi. Video paylaşımı ve anket özelliği son günlerde Twitter’ın kullanıcılarının hizmetine sunduğu özelliklerdir.

Twitter, sadece yukarıda bahsedilen özellikleri bünyesinde bulunduran ve kullanıcılarının bu özellikleri kullanmasına olanak veren bir mikroblog sitesinden çok daha fazlasını ifade eden bir konuma yükselmiştir. Twitter artık ifade özgürlüğünün simgesi haline gelmiştir ve erişimini engellemek büyük tepkilere neden olmaktadır.

İfade özgürlüğü açısından geldiği konumu Twitter şirketi de herhangi bir şekilde inkar etmemektedir. Bunu Twitter’ın internet sitesinin ilgili bölümlerinde şirketin kendi ifadeleriyle de göstermektedir. Twitter’a göre, Twitter bizlerin dünyaya açılan penceresidir. Bunu da şu ifadelerle, şehrimizde veya küresel ölçekte dünyada neler olup bittiğini öğrenmek için Twitter’da neler olup bittiğine bakın, sloganik desteklemektedirler. Şirkete göre Twitter’ın bir başka işlevi de dünyada politikaya, müziğe ve daha birçok alana yön veren kişilere doğrudan ulaşımı sağlamaktır.¹⁸¹ Şirkete göre Twitter’ın misyonu ise, “herkese, hiçbir engelle karşılaşmadan fikir ve bilgi üreterek, bunları anında paylaşma gücü sağlamaktır.”¹⁸²

Twitter’ın Tahrir Meydanında gerçekleştirilen gösterilerde ki ilk rolü halka yapılan gösteri çağrılarında başlamıştır. Çünkü organize edilmiş gösterilerden halkı haberdar etmek için diğer sosyal medya platformlarına göre daha elverişli bir ortam sunmaktadır. Twitter yukarıda bahsettiğimiz ileti, resim paylaşma ve hashtag özellikleri ile Mısır eylemleri sırasında da göstericiler tarafından kullanılan en etkili sosyal medya platformu olmuştur. Göstericiler #Jan25¹⁸³, #25Jan, #Egypt, #Revolution, #DownwithMubarak, #cairo, #Freedom, #victory, #proudegyptian¹⁸⁴ vb. hashtag ifadeleri kullanarak Mübarek istifa edene kadar Twitter üzerinden düşüncelerini, gelişmeleri ve fotoğrafları paylaşmayı sürdürdüler. Paylaşılan twit’ler olaylar esnasında yönetimden talepler ve yaşanan anlık gelişmeler üzerine

¹⁸¹ <https://about.twitter.com/> (erişim tarihi: 12.03.2016)

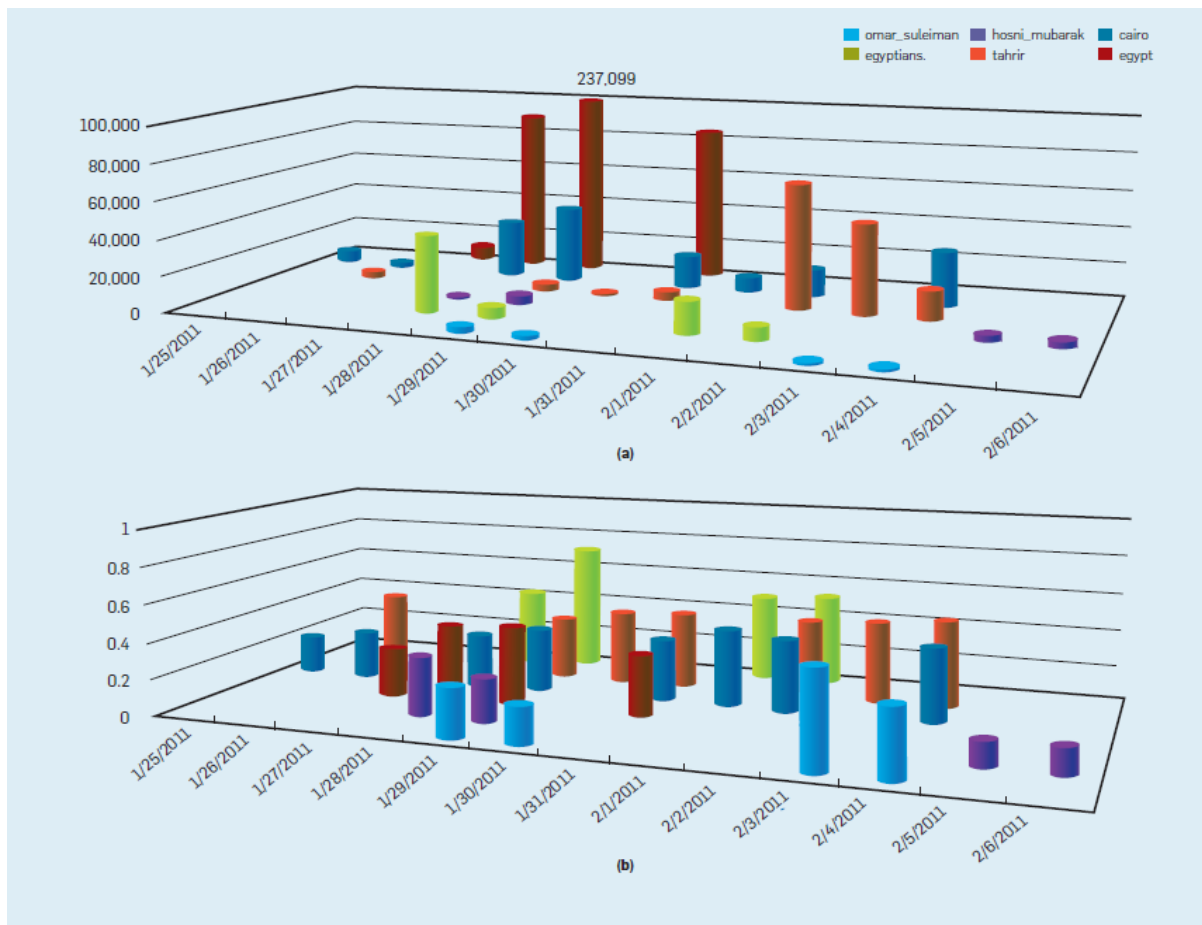
¹⁸² <https://about.twitter.com/tr/company> (erişim tarihi: 12.03.2016)

¹⁸³ 11 Şubat 2011’de Hüsnü Mübarek’in istifasının açıklanmadan öncesinde, istifanın açıklanmasından sonra #jan25 hashtag’i atılan ilk twit’in retwit’lenmesi ve açıklamanın ardından sonraki ilk saatte #jan25 hashtag’i ile atılan twit’lerin retwit’lenmesi ile oluşan ağın gösterimi: <https://www.youtube.com/watch?v=2guKJfvq4uI>, (erişim tarihi: 05.06.2016). Araştırma Andre Panisson tarafından yapılmıştır.

¹⁸⁴ Yukarıda yer alan hashtag ifadelerinin tamamı değildir. Tam listeye ulaşmak ve Tahrir Meydanı gösterilerinin twit’ler ile yazılan tarihini okumak için bkz. Idle, Nadia ve Nunns, Alex, “Tahrir Meydanı’ndan Tweet’ler”, İstanbul: Paloma Yayinevi, Mayıs 2014, 1. Baskı.

yoğunlaşmışken Mübarek'in istifasından sonra başarmanın hazzı ve gösteriler sonrasında yapılan aktiviteler, yaşanan gelişmeler ve gelecekte beklenenler üzerine yoğunlaşmıştır.

Eylemlerin üçüncü gününde rejim tarafından Menkul Kıymetler Borsası hariç tüm internet bağlantısının kesilmesi nedeni ile bir süre boyunca Mısırlı göstericiler internet erişimini ve tweet gönderme olanaklarını kaybettiler. Mübarek rejimi tarafından uygulanan bu açıkça sansür uygulamasını boşa çıkaran en önemli gelişmelerden biri de yukarıda bahsedildiği üzere Google ve Twitter tarafından geliştirilen sesli tweet gelişmesidir. Bu gelişme sayesinde Mısırlı göstericiler internet erişimine gerek duymaksızın +16504194196, +390662207294 veya +97316199855 numaralarına bıraktıkları sesli mesajlar #egypt hashtag'ıyla Twitter üzerinden yayınlanabildiğiştir.¹⁸⁵

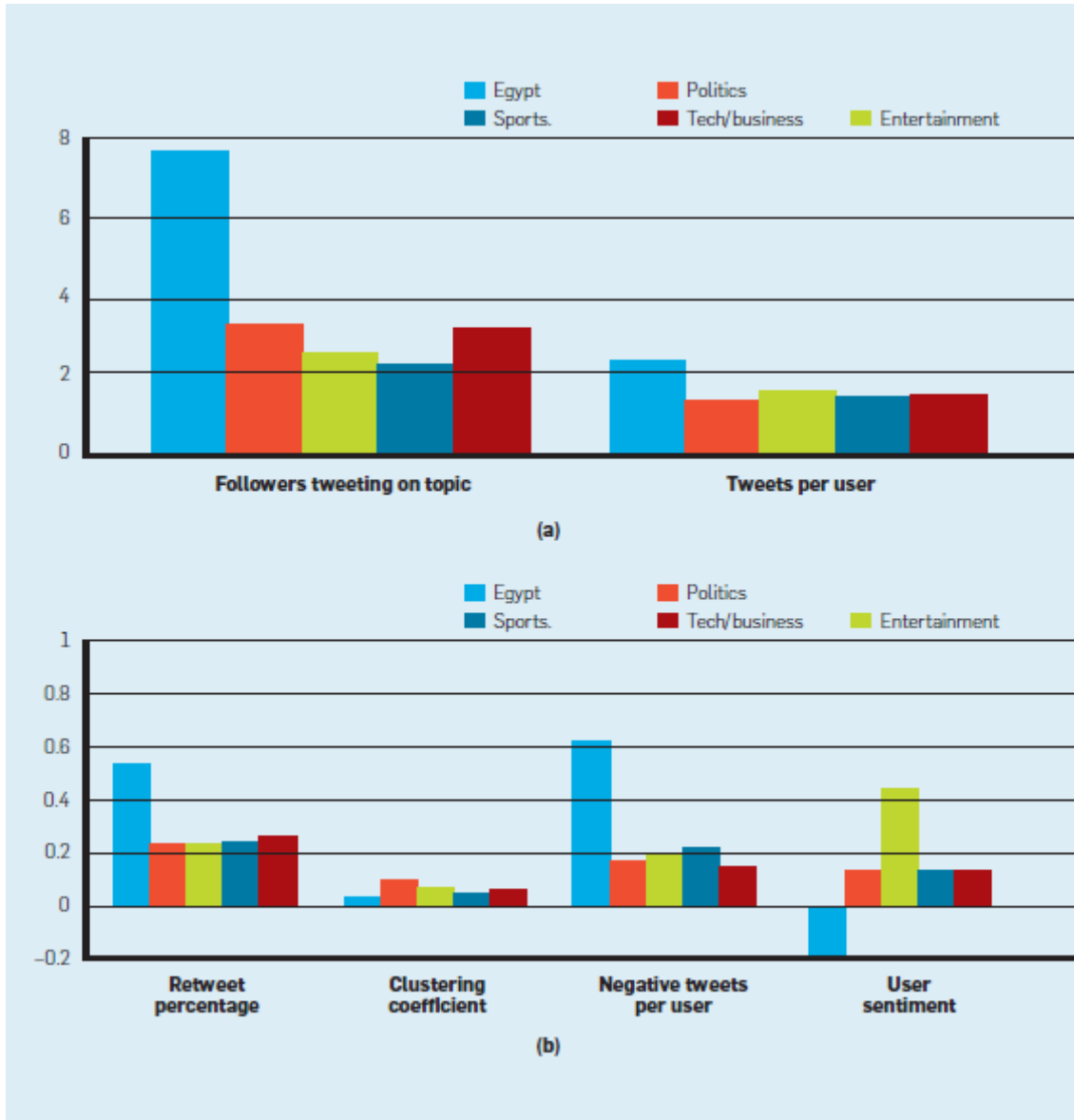

Grafik 2.2 Tweet Adedi (a) ve Görüş (b) Mısır Devrimiyle İlişkili 6 Konu; Tweet Görüşü Mısır Devrimiyle İlgili Olumlu Tweetler Baz Alınarak Ölçülmüştür.

Kaynak: Choudhary vd., “Social Media Evolution of the Egyptian Revolution”, https://www.researchgate.net/publication/254004779_Social_Media_Evolution_of_the_Egyptian_Revolution, (erişim tarihi: 08.06.2016)

¹⁸⁵ “Egypt crisis: Google launches “speak to tweet” service”, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8295219/Egypt-crisis-Google-launches-speak-to-tweet-service.html>, (erişim tarihi: 10.07.2016)

Grafik 2.3 Mısır ile İlgili Twitter Ağlarının Diğer Twitter Konuları ile Karşılaştırılması

Kaynak: Choudhary vd., “Social Media Evolution of the Egyptian Revolution”, https://www.researchgate.net/publication/254004779_Social_Media_Evolution_of_the_Egyptian_Revolution.

(erişim tarihi: 08.06.2016)

Kısaca Twitter, internet sitesi üzerinden kullanıcılarına ücretsiz şekilde mikroblog hizmeti veren borsada işlem gören halka açık bir şirkettir. Ancak borsada işlem gören bir şirket olması Twitter’ın küresel enformasyon toplumuna ifade özgürlüğü konusunda yaptığı katkının görmezden gelinmesine engel değildir. İfade özgürlüğüne yaptığı bu katkı nedeni ile herhangi bir ülkede Twitter’a erişimin engellenmesi büyük bir tepkiye neden olmaktadır.

2.3.2.2. Facebook

Üyeliğin ücretsiz olduğu Facebook, sağladığı başarı neticesinde kendisini dünyanın en genç dolar milyarderlerinden biri olan Mark Zuckerberg tarafından kurulmuştur. İlk hali ABD'deki üniversitelerin öğrencilerine vermiş olduğu e-posta adresi ile kayıt olunabilen bir arkadaşlık sitesidir. Üniversitelerin vermiş olduğu e-posta adresi ile kayıt olunduğu için de oldukça sınırlı bir çevre tarafından kullanılmaktaydı ve sadece üniversite öğrencileri tarafından kullanılan kapalı bir gruptu. Facebook yatırımcı çekmesi ile önce Avrupa kıtasına, yine üniversitelerin vermiş olduğu e-posta adresleri aracılığıyla, adımını atmıştır. Facebook kullanıcı sayısını artıran adım ise diğer e-posta adresi sağlayıcılarının kullandığı e-posta adresleri ile katılımın önünün açılmış olmasıdır.

Facebook'a göre Facebook'un misyonu, bireylere dünyanın daha açık ve bağlantılı olması için paylaşım gücü vermektir. Bireyler Facebook kullanarak aileleri ve arkadaşları ile bağlantı halinde kalır, dünyada neler olup bittiğini keşfeder ve onları ilgilendiren konularla ilgili düşüncelerini ifade ederler ve paylaşırlar.¹⁸⁶ Facebook'un kendine yüklemiş olduğu misyondan da anlaşıldığı üzere ifade özgürlüğüne katkı yapmak hedeflenmiştir. İlk kurulduğu zamanlardaki misyon ve amaç bu olmayabilir. Ancak günümüzde herhangi bir ülkede Facebook'a ulaşımın zorlaştırılması veya engellenmesi ifade özgürlüğünün sınırlandırılması olarak yorumlanmaktadır.

Facebook, başlangıçta, günümüzdeki hali ile karşılaştırıldığında, sınırlı özelliklere sahipti. İlk hali ile Facebook da sadece arkadaş ve fotoğraf ekleme, durum paylaşma, yorum yapma ve mesajlaşma özellikleri vardı. Ancak zaman içerisinde geliştirildi, başında çokça zaman geçirilen ve hayatın vazgeçilmez öğelerinden biri oldu. Geliştirmeler sonucunda, Facebook üzerinde kapalı/açık grup kurma, gibi birçok özellik eklendi.

Facebook'a kayıtlı Mısırlı internet kullanıcı sayısı da oldukça fazladır. Tahrir Meydanı gösterileri gerçekleşmeden önce Mısırlı Facebook hesabı bulunan internet kullanıcılarının sayısı 4,2 milyondur. Tahrir Meydanı gösterilerinin başarıya ulaşarak Mübarek'in istifa etmesi sürecinde Facebook'a kayıtlı Mısırlı internet kullanıcılarının sayısı 5,2 milyona yükselmiştir.¹⁸⁷

Bizi bu tez çalışması kapsamında ilgilendiren en önemli özellik ise açık/kapalı grup kurma ve etkinlik düzenleme özellikleridir. Çünkü Tahrir Meydanı'nda gerçekleştirilen gösterilerin ilk adımları Facebook üzerinden bu özellikler kullanılarak atılmıştır.

¹⁸⁶ https://www.facebook.com/facebook/info/?tab=page_info, (Erişim tarihi: 13 Mart 2016)

¹⁸⁷ Khodair ve Khalifa, "Social Media and the Public Policy Process in Egypt", http://www.poplas.org/uploads/member_studies/7897/study/Social%20Media%20and%20the%20Public%20Policy%20Process%20in%20Egypt.pdf, (erişim tarihi: 05.06.2016)

Etkinlik düzenleme özelliği aracılığı ile 25 Ocak 2011’de başlamış olan gösterilerin ilk çağrısını 14 Ocak 2011’de Vail Guneym Facebook sayfasından “İşkence, işsizlik, yolsuzluk ve zulme karşı devrim” isimle bir etkinlik oluşturarak yapmıştır. Bu çağrı üç yüz elli binin üzerinde Facebook kullanıcısı tarafından görüldü ve birçok Mübarek karşıtı grup tarafından desteklendi.¹⁸⁸

Kapalı/açık grup kurma özelliği öne çıkmıştır çünkü Facebook üzerinde kurulan bu gruplara ya grup yöneticisi ve yardımcıları ya da mevcut kullanıcıların kendileri yeni bir kullanıcıyı ekleyebilmektedirler. Bu nedenle Tahrir Meydanı’nda yapılacak olan gösterilerin hazırlık aşamasında kapalı, güvenli ve özgür bir tartışma ve fikirleri beyan etme ortamı sağlamıştır. Çünkü Mısır’da medyanın devlet kontrolünde olması, başka bir ifade ile özgür olmaması, nedeniyle devleti yani Mübarek’i eleştiren herhangi bir içeriğin gazetelerde, haber programlarında ya da kitaplarda ve dergilerde işlenmesi mümkün değildir ve son derece tehlikelidir.

2.3.2.3. Youtube

Youtube, kullanıcılara ücretsiz bir şekilde video paylaşım olanağı sağlayan bir video blog sitesidir. Youtube, Steve Chen, Chad Hurley ve Jawed Karim isimli üç genç tarafından 2005 yılında kurulmuştur. Kısa bir süre içerisinde de hikâyesi Apple gibi bir garajda başlayan Google tarafından 2006’da satın alınmıştır ve günümüzde Google’a ait bir şirket olarak yayına devam etmektedir. Youtube’u kurma fikrinin nasıl ve nerede ortaya çıktığıyla ilgili çeşitli söylentiler olsa da günümüzde günlük olarak en çok ziyaret edilen ve kullanıcılarının paylaşımında bulunduğu internet siteleri arasında yer almaktadır.

Şirkete göre Youtube, kullanıcılar tarafından oluşturulan orijinal videoları keşfetmelerini, izlemelerini ve paylaşımlarını sağlayarak kullanıcılara bağlantı kurmaları, bilgi vermeleri ve diğer kullanıcılara ilham kaynağı olmaları için bir forum sağlamaktadır.¹⁸⁹ Youtube kullanıcılarına bu imkânı sağlarken de çeşitli kurallar koymaktadır. Bu kurallara uyulması konusunda ise kullanıcılara güven duymakta ve sorumluluk yüklemektedir. Çünkü Youtube kullanıcıların yüklediği içerikler ile gelişen ve canlı kalan bir internet sitesidir. Youtube kullanıcılarının dikkat etmesi gerekenler çıplaklık veya cinsel içerik, zararlı veya tehlikeli içerik, şiddet barındıran veya sansürlenmemiş içerik, telif hakkı, nefret söylemi barındıran içerik, tehditler ve spam, yanıltıcı veriler ve hilekârlık konularıdır.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Anadolu Ajansı, 2014: 23.

¹⁸⁹ <https://www.youtube.com/yt/about/tr/> (erişim tarihi: 14 Mart 2016).

¹⁹⁰ <https://www.youtube.com/yt/policyandsafety/tr/communityguidelines.html> (erişim tarihi: 14 Mart 2016).

Youtube, sunduğu hizmet aracılığıyla kullanıcılarına hem kendilerini çektikleri ve paylaştıkları videolar ile görsel olarak ifade etmelerini hem de diğer kullanıcıların yüklemiş oldukları videolar ile dünyada neler olup bittiğini görsel olarak öğrenmelerini sağlamaktadır. Videoların yorumlanabilmesi sayesinde ise kullanıcılarına bir fikir alış-verişi yapma imkânı sunmaktadır. Bu nedenlerle herhangi bir devlet tarafından Youtube'a erişim engellendiği zaman bu durum ifade özgürlüğünün kısıtlandığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Kısaca hakkında bilgi verilen Youtube'un konumuz açısından önemi ise bundan önceki dönemlerde görüntülü bir biçimde haberleri ve dünyadaki gelişmeleri izlediğimiz geleneksel medya kontrolündeki alanı sıradan kullanıcılara açmasıdır. Dünya Tahrir Meydanı gösterileri sırasında meydandan çekilen videoları sadece köklü haber ajanslarının haberlerinden takip etmemişlerdir Youtube'dan da takip etmişlerdir.

Mısırlı göstericiler ise çektikleri videolar ile gösteriler sırasında neler yaşandığını anlık olmasa da kısa zaman aralıkları ile dünyanın izleyebilmesini ve haberdar olabilmesini sağlamıştır. Bu sayede Tahriri Meydanı'nda gerçekleştirilen gösteriler sırasında kendilerini Twitter üzerinden yazılı olarak ifade edebilen göstericiler Youtube ile kendilerini çektikleri videoları paylaşarak görsel olarak ve daha etkili bir şekilde ifade etmişlerdir. Bunu yaparken video çeken kişi o videonun kameramanı, yönetmeni, editörü ve yapımcısı olduğu için tek bir bakış açısından çekilmiş görüntülerden çok daha fazlasını izleme olanağı sağlanmıştır.

Youtube'un bu konuda bize sağladığı başka bir imkân ise bu gösteriler sırasında çekilmiş olan videoları ve haber ajanslarının çektiği görüntüleri, eğer videoyu Youtube'a yükleyen kullanıcı tarafından kaldırılmadıysa, izleyebilmemizdir. Youtube'da arama bölümüne "tahrir square 2011" yazıp bir arama yapacak olursanız farklı kullanıcılar ve haber ajansları tarafından yüklenen toplamda 155 bin adet video bulabilirsiniz.¹⁹¹

2.4. Mübarek Sonrası Mısır

25 Ocak 2011'de başlayan ve üç hafta süren Tahrir Meydanı gösterileri sonucunda 11 Şubat 2011'de cumhurbaşkanlığı görevinden istifa eden Hüsnü Mübarek'in yerine demokratik yollarla yeni bir cumhurbaşkanı seçilmesi için bir yıldan fazla bir süre beklendi. Uzun süren bu bekleyiş sonrasında akıllara gelen soru şudur: Tahrir Meydanı'nda her türlü zorluğa karşı durarak demokrasi, insan hakları, iş imkânı ve sosyal adalet için mücadele veren Mısırlılar gerçekleşen seçimle amaçlarına ulaştılar mı? Bu soruya verilecek cevap ise kısa ve net olarak hayır olmalıdır. Çünkü Mübarek'in istifa etmesinden sonra anayasayı askıya alarak yönetime el koyan Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi 25 Ocak'ta Tahrir Meydanı'nda başlayan ve

¹⁹¹ <https://www.youtube.com/results?sp=CAM%253D&q=tahrir+square+2011>, (erişim tarihi: 30 Nisan 2016).

Mübarek'in istifası ile sonuçlanan süreçte oluşan Tahrir Meydanı ruhunu sıkıyönetim yetkileriyle yönetimi elinde bulundurduğu iki yıla yakın sürede törpüledi.

Mısır'da Tahrir Meydanı gösterileri ile hedeflenenlerin gerçekleşmeyeceğinin ilk göstergesi 28 Kasım 2011'de başlayıp 11 Ocak 2012'de sona eren Halk Meclisi ve 29 Ocak 2012'de başlayıp 15 Şubat 2012'de sona eren Şura Meclisi seçimlerinin 14 Haziran 2012'de iptal edilmesidir.¹⁹² Anayasa Mahkemesi tarafından Mübarek iktidarı dönemi siyasetçilerine verilen siyasetten men kararının yasalara aykırı olduğunu gerekçe göstermiştir. Çünkü 19 Mart 2012'de Mısır'da yapılan referandum sonucunda yetkilendirilen Silahlı Kuvvetler Yüksek Askeri Konseyi'nin 30 Mart 2012'de ilan ettiği seçimler ile ilgili yasal düzenlemeleri¹⁹³ de içeren düzenlemelerde bu konu yer almamıştır.¹⁹⁴ Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı neticesinde Mübarek döneminde Hava Kuvvetleri'nde generallik yapmış olan Ahmed Şefik cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olarak yer alabildi.¹⁹⁵

Bu karışık durum içinde ilk turu 23-24 Mayıs 2012, ikinci turu 16-17 Haziran 2012 tarihlerinde olmak üzere cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. Seçimlerin ilk turunda 13 aday cumhurbaşkanı seçilebilmek için yarıştı. İkinci turda ise ilk turda en fazla oy alan iki aday olan Muhammed Mursi ve Ahmed Şefik yarıştı.¹⁹⁶

Tablo 2.1 Mısır Cumhurbaşkanlığı Seçimleri İlk Tur Sonuçları

	Adayın İsmi	Aldığı Oy Sayısı
1	Abu El-Ezz El-Hariry	40,09
2	Dr. Mohamed Fawzy Eissa	23,889
3	Hossam Khair Allah	22,036
4	Amr Moussa	2,588,850
5	Abu El-Fettouh	4,065,239
6	Hisham El-Bastawissy	29,189
7	Mahmoud Hossam	23,992
8	Mohamed Selim El-Awa	235,374
9	Ahmed Shafik	5,505,327
10	Hamdin Sabahi	4,820,273
11	Dr Abdullah Hassan Ali El-Ashaal	12,249
12	Khaled Ali	134,056
13	Dr. Mohamed Morsy	5,764,952

Kaynak: "EISA Election Witnessing Mission Report", <https://www.eisa.org.za/pdf/egy2012eom24.pdf>, (erişim tarihi: 05.11.2016)

¹⁹² Anadolu Ajansı, 2014: 89.

¹⁹³ Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine dair yasal düzenlemeler için bkz. Elections in Egypt May 23-24 Presidential Election Frequently Asked Questions, http://www.ifes.org/sites/default/files/elections_in_egypt_may23-24_presidential.pdf (erişim tarihi: 05.11.2016)

¹⁹⁴ EISA Election Witnessing Mission Report, <https://www.eisa.org.za/pdf/egy2012eom24.pdf> (erişim tarihi: 05.11.2016).

¹⁹⁵ Anadolu Ajansı, 2014: 89.

¹⁹⁶ "EISA Election Witnessing Mission Report", <https://www.eisa.org.za/pdf/egy2012eom24.pdf> (erişim tarihi: 05.11.2016).

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk tur sonuçları açıklandığında ortaya çıkan tablo gösterdi ki Mübarek döneminin siyasileri Tahrir Meydanı gösterilerinde yaşananlara rağmen Mısırlıların bir bölümü tarafından hala desteklenmektedir. Bu nedenle cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turu öncesinde Mısır’da gençler sosyal medyada ve sokaklarda Mursi lehine kampanyalar başlattılar çünkü Ahmed Şefik’in cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda verilen mücadele boş yere olacaktı. Başka bir ifade ile iki kötü seçim arasından daha az kötüsünün seçilmesi gerektiğine yönelik telkinler yapıldı.¹⁹⁷ Bu gelişmeler neticesinde seçimlerin ikinci turunda da ilk turunda olduğu gibi en fazla oyu Mursi olarak Mısır’da seçimle işbaşına gelen ilk cumhurbaşkanı oldu.¹⁹⁸

Tablo 2.2 Mısır Cumhurbaşkanlığı Seçimleri İkinci Tur Sonuçları

	Adayın İsmi	Aldığı Oy Sayısı
1	Mohamed Morsi	13,230,131
2	Ahmed Shafik	12,347,380

Kaynak: “Presidential Election In Egypt Final Report”, https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/news/peace_publications/election_reports/egypt-final-presidential-elections-2012.pdf, (erişim tarihi: 06.11.2016)

Mısır tarihinin seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olan Mursi’nin çözüm bulmak zorunda olduğu sorunlar vardı. Ancak bunlar çözümü basit olan sorunlar değildi. Kısaca çözülmesi gereken bu sorunlardan bahsedecek olursak ilk olarak yönetimi elinde bulunduran Silahlı Yüksek Askeri Konseyi’ni saymak doğru olacaktır. Çünkü Mübarek’in istifasından sonra yönetimi devraldılar ve yeni seçilecek cumhurbaşkanına yetkilerini devredip etmeyecekleri tartışmalıydı. İkinci olarak, Mübarek’in istifasına neden olan demokrasi, insan hakları ve sosyal adalet gibi konuların çözümüdür. Demokrasi, insan hakları ve sosyal adalet gibi konularda yaşanan sorunlar yılların birikimi neticesinde oluştuğu için çözümlerinin kolay olmayacağı belliydi. Üçüncü olarak ise, Mısır’daki bürokrasiyi ve yargıyı oluşturan kurumların ve çalışanlarının Mübarek yanlısı olmalarıdır.¹⁹⁹

Yukarıda belirtilen sorunlar nedeniyle Cumhurbaşkanı Mursi’nin işinin kolay olmadığı açık bir şekilde ortadaydı Bu duruma ilişkin en önemli tespiti Robert Fisk cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarının ilanından bir gün sonra 25 Haziran 2012 tarihinde şu cümlelerle ifade ediyordu: “... Ordunun elitleri Mursi için çoktan tuzaklarını hazırlamış durumda. Ama rakibi

¹⁹⁷ Anadolu Ajansı, 2014: 91.

¹⁹⁸ Kirkpatrick, “Named Egypt’s Winner, Islamists Makes History”, <http://www.nytimes.com/2012/06/25/world/middleeast/mohamed-morsi-of-muslim-brotherhood-declared-as-egypts-president.html>, (erişim tarihi: 06.11.2016)

¹⁹⁹ Arab Center for Research&Policy Studies, “Egyptian Presidential Elections”, <http://english.dohainstitute.org/release/15e8d489-373a-445c-827d-16d085ffb413>, (erişim tarihi: 06.11.2016)

Ahmed Şefik'in temsil ettiği "derin devlet" dün düştü. Bir noktaya kadar ama sadece bir noktaya kadar...".²⁰⁰ Ve Mısır'ın ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı Mursi cumhurbaşkanlığı yeminini ettikten sonra görevinin başında sadece üç yüz altmış sekiz gün kalabildi. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, literatürde "25 Ocak Devrimi, Arap Baharı" vb. şekillerde adlandırılan Mısır'da demokrasi, insan hakları, sosyal adalet gibi içinde yaşadığımız küresel enformasyon çağına ait değerlere ulaşmak için yapılan gösteriler amacına ulaşamadı ve "25 Ocak Devrimi" Bilmez Bülent Can'ın Kebikeç dergisinde Chester Projesi ile ilgili yazısına²⁰¹ attığı başlıktaki gibi "suya düşen bir tatlı hayal" olarak tarih sayfalarındaki yerini aldı.

---

²⁰⁰ Fisk, Robert, 2015: 153.

²⁰¹ Bilmez Bülent Can'ın Suya Düşen Bir "Tatlı Hayal": Şarki Anadolu Demiryolları (Chester) Projesi (1922-1923) için bkz., <http://kebikecdergi.org/pdf/11.pdf>, (erişim tarihi: 03.11.2016)

SONUÇ

Veri-enformasyon-bilgi, kavramları birbirlerinden anlam olarak farklıdır ve birbirleri ile ayrı düşünölemeyecek bir şekilde ve biri diğerini ortaya çıkaracak bir döngüde ilişki içindedirler. Bu üç kavram arasındaki farklılıkları anlamak iki açıdan önemlidir. İlk olarak yabancı literatür taramalarında daha verimli sonuçlar alınır ve yabancı literatürün anadile çevrilmesinde anlam karmaşaları engellenir. İkincisi ve bu tez çalışmasının kapsamı açısından daha önemli olanı içinde yaşadığımız ve gelişimini sürdüren çağın ve bu çağa bağlı olarak oluşan ve gelişen toplumsal yapının adlandırılması daha doğru yapılıır. Özellikle ikinci nedenden dolayı bu tez çalışmasında içinde yaşanan çağ küresel enformasyon çağı, toplum da küresel enformasyon toplumu olarak adlandırıldı.

İnsanlık tarihi, başlangıçtan itibaren elde ettiği enformasyonu ve bilgiyi kullanarak ve çeşitli yöntemlerle başkalarına ileterek sürekli bir ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerleme kaydedilirken de insanlık tarihi bazı tarihsel çağlara ayrılmıştır. Ancak ilgili bölümde de belirtildiği gibi içinde yaşanan çağın küresel enformasyon çağı ya da ilgili literatürde enformasyon ve bilgi kavramları kullanılarak adlandırılması sadece farkındalık nedeniyledir. Çünkü enformasyon ve bilgi sadece günümüzde değil insanlık tarihinin her döneminde büyük önem arz etmiştir.

Her tarihsel çağı başlatan farklı teknolojik gelişmeler, her çağın kendisine özgün toplumsal yapısı, her toplumsal yapının kendine özgü değerleri ve her tarihsel çağı da yönlendiren başka bir kavram vardır. Dolayısıyla hiçbir çağ, kendinden önceki çağlarda ortaya çıkan kavramlar üzerinden ortaya çıkan kavramlar üzerinden bir profile sahip olsa da, bir öncekiyle aynı özelliklere sahip değildir. Küresel enformasyon çağını diğerlerinden ayıran önemli bir özellik ise uluslararası toplumun küresel enformasyon çağını ve küresel enformasyon toplumunu bütün dünyaya yaymak için Dünya Enformasyon Toplumu Zirvesi aracılığıyla beraberce çalışmalarıdır.

Bu tez çalışması kapsamında incelenen küresel enformasyon çağının değerleri olan demokrasi ve insan hakları kavramlarının ortaya çıkışı 18. yüzyıl sonları olsa ve büyük etkiler gösterecekler de evrensel olarak kabul edilmeleri 20. yüzyıl da ancak gerçekleşmiştir. Demokrasi ve insan hakları kavramlarının düşünsel geçmişi ve ortaya çıkışları eski olsa da zaman içinde ele alınışları da değişmiştir. Amerika'nın kurulması ve Fransız Devrimi ile dönemin monarşilerini rahatsız etti, 1. Dünya Savaşı sonrası Batı ve Batı'ya entegre olma çabası içindeki uluslarda benimsendi, 2. Dünya Savaşı sonrasında yazılan BM Şartı'nda

ulaşılması hedeflenen bir ideal olarak yer aldı, Soğuk Savaş döneminde Batı tarafından ideolojik araçlar olarak kullanıldı ve en nihayetinde Soğuk Savaş sonrasında evrenselleşti.

Demokrasinin ve insan haklarının evrenselleşmesine katkıda bulunan en önemli kavram küreselleşme olmuştur. Küreselleşme, toplumları ve devletleri sadece iktisadi açıdan birbirine yaklaştıran bir süreç olarak ele alınırsa hata yapılır. Çünkü küreselleşme sürecine eklenen toplumlar kendisinden daha iyi şartlarda yaşayan toplumların nelere sahip olduğunu görüyor ve aynı yaşam standartlarına ulaşmak için gerekenlerin yapılmasını devletlerinden talep ediyor. Bu talebe karşı direnen devletlerde 25 Ocak 2011'de Mısır'da başlayan ve bütün dünyanın ilgisini çeken gelişmelere benzer gelişmeler yaşanabiliyor.

Küreselleşme sürecine bu anlamda katkı veren ve içinde yaşanan küresel enformasyon çağının da teknolojileri olan en önemli iki teknoloji ise bilgisayar ve internet oldu. Bu iki teknoloji aracılığıyla tek tek bireyler ve/veya toplumlar uluslararası metinlerde idealize edilen ve devletlerinin de bu doğrultuda taahhüt ettiklerini herhangi bir kısıtlamaya uğramadan kolayca öğrenebilme imkânına sahip oldular.

Bu iki teknoloji sayesinde de Tahrir Meydanı gösterilerinin gerçekleşmesi ve dünyanın dikkatini çekmesi son derece kolay oldu. Ancak Tahrir Meydanı gösterilerinde hedeflenenlerin hiçbiri gerçekleşmedi çünkü demokrasinin ve insan haklarının elde edilmesi, muhafaza edilmesi, geliştirilerek sürdürülebilir olması son derece güçtür. Bu güçlüğe de 25 Ocak 2011'de başlayan ve otuz yıllık bir diktatörün istifası ile son bulan bir sürecin yaşanmasına rağmen Mısır devletinin seçimle işbaşına gelen ilk cumhurbaşkanının görev süresinin henüz birinci yılı dolmuşken bir askeri darbe sonucu indirilmesiyle küresel enformasyon çağında da insan hakları ve demokrasi olgularının içselleştirilemediğine şahit olduk.

Gelecekte Mısır'da bilgisayar ve internet teknolojilerinin kullanımının öne çıktığı, Mısırlıların insan haklarına saygı duyan demokratik bir yönetim talep ettikleri, 2011 yılında Tahrir Meydanı gösterilerinde olduğu gibi, geniş katılımın olduğu gösteriler görebiliriz. Çünkü Mısırlılar Tahrir Meydanı gösterileri ile iktidarı değiştirebileceklerini gördüler. Fakat sadece iktidarı değiştirebileceklerini gördüler.

Eğer Mısırlılar insan haklarına saygı duyan demokratik yönetimler aracılığıyla yönetilmeyi ve devlet mekanizmasının da bu yönde dönüşmesini istiyorlarsa, ilk olarak sadece iktidarı elinde bulunduran kişilerin değil devlet mekanizmasını düzenleyen anayasanın değişmesini talep etmelidir. Toplumsal bir sözleşme olan anayasa, devlet mekanizmasını insan haklarına saygı duyan demokratik bir şekilde yapılandırırsa Mısırlılar başarılı olabilir.

Ancak gerçekleşmesi muhtemel Tahrir gösterilerine benzer gösterilerin başarılı olabileceği öngörüsünde bulunmak son derece zordur.

Mısır'daki temel sorun, Mısır Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren yönetimin doğal veya doğal olmayan ölümler neticesinde Mısır Ordusu'na mensup kişiler arasında el değiştirmesidir. Yönetimin ordu mensuplarınca el değiştirmesini bozan tek kişi seçim neticesinde iş başına gelen Müslüman Kardeşler'in desteklediği Muhammed Mursi olmuştur. Ancak Muhammed Mursi de bir askeri darbe ile görevden alınmıştır.

Bu bağlamda insan haklarına saygı duyan demokratik devlet mekanizmasına ve demokratik seçimler sonucunda iş başına gelen yönetimlere ilk olarak alışması ve saygı duyması gerekenler Mısır Ordusu mensuplarıdır. Çünkü Mısır da dahil olmak üzere insan haklarına saygı duyan demokratik yönetimlere geçmeye çalışan, devlet mekanizmasını da bu doğrultuda dönüştürmeye çalışan ülkelerde gözlemlenen en büyük sorun askeri kanadın yönetimdeki etki alanından kolayca vazgeçmemesidir.

Eğer Mısır Cumhuriyeti gelecekte bir gün Tahrir gösterilerine benzer gösteriler neticesinde insan haklarına saygı duyan demokratik devlet mekanizmasına ve iktidara sahip olacaksa, bunun ilk koşulu insan haklarına saygı duyan demokratik Mısır Cumhuriyeti devletini oluşturacak insan haklarına saygı duyan demokratik bir anayasanın, yeni bir iktidar seçilmeden, yapılmasıdır. İnsan haklarına saygı duyan demokratik bir Mısır Cumhuriyeti'nin oluşması için gerekli ikinci koşul ise, demokrasiye inanan ve insan haklarına saygı duyan Mısır Ordu mensuplarının- özellikle üst düzey ordu mensuplarının- olmasıdır.

Tahrir gösterilerine benzer bir şekilde gerçekleşecek ve sonuçlanacak gösteriler sonucunda Mısır'da iktidarı elinde bulunduran kişi istifa eder ve Tahrir gösterileri sonrasında yaşananlardan edinilmiş tecrübeler dikkate alınmazsa gelecekteki Tahrir gösterileri de başarısızlıkla sonuçlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdülcelil, T. (2012). *Mısır Devriminin Ayak Sesleri*. Yarı Yayınları, İstanbul.
- Adıgüzel, M. (2011). *Bilgi Toplumu ve Küreselleşme Bağlamında Küresel Rekabet Ortamı*. Nobel Yayıncılık, İstanbul.
- Al-Sayyid, Marsot Afaf Lutfi. (2010). *Mısır Tarihi Arapların Fethinden Bugüne*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Anadolu Ajansı. (2014). *Yarım Kalan Devrim Mısır*. Anadolu Ajansı, Ankara.
- Armaoğlu, F. (2014a). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Armaoğlu, F. (2014b). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1945-1995. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Aziz, A. (2013). *İletişime Giriş*. Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Brym, R., Godbout, M., Hoffbauer, A., Menard, G., Zhang, T. H. (2014) "Social Media in the 2011 Egyptians Uprisin", *The British Journal of Sociology*, Sayı 65, 266-292.
- Burke, P. (2001). *Gutenberg'den Diderot'ya Bilginin Toplumsal Tarihi Groningen Üniversitesi'ndeki Vonhoff Konferanslarının İlk Dizisinden*. (Çev. M. Tunçay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Castells, M. (2008) *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 1 Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çirasun, E. (2011). *Enformasyon Toplumu ve Bilgi Çağında Türkiye'nin Gelişim Süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erol, A. S. (2010). *Bilgi Toplumu Olma Sürecinde Bilginin Önemi ve Dijital Bilgi Merkezleri* Uzmanlık Tezi. Ankara, 2010.
- Fisk, R. (2015). *Mısır Yazıları İhanete Uğrayan Devrim*. (Çev. C. Aktaş), Matbuat Yayın Grubu, İstanbul.
- Güner, E. (2007). *Bilgi Toplumu Geçiş: Sosyolojik Bir Yaklaşım*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Headrick, D. R. (2002) *Enformasyon Çağı Akıl ve Devrim Çağında Bilgi Teknolojileri 1700-1850*. (Çev. Z. Kılıç), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Idle, N. ve Nunns, A. (2014). *Tahrir Meydanı'ndan Tweet'ler*. (Çev. E. Ergün), Paloma Yayınevi, İstanbul.
- Kara, T. (2013). *Sosyal Medya Endüstrisi İnsan, Toplum, Ekonomi*. Beta, İstanbul.
- Özer, Ö. (2012). *Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik*. Literatürk, Konya.

- Özutku, F. (2014). *Bilgi Toplumunun Oluşumunda Dijital Eşitliğin Sağlanması'nın Önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uzun, R. (2010). UNESCO Kitle İletişim Bildirgeleri. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- Yurtseven, M. (2015). *Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kütüphane ve Sivil Toplum Kuruluşu Etkileşimi: Türk Kütüphaneciler Derneği Örneği (TKD)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Acar, M., “Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi Fırsat mı?”, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/25-26/03-mustafa-acar-ekonomik-siyasal-ve-sosyo-kulturel-boyutlariyla-kuresellesme.pdf>. (erişim tarihi: 11.12.2015).
- Ada, S. ve Tatlı, H. S., “Akıllı Telefon Kullanımını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma”, <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/74.pdf>. (erişim tarihi: 05.01.2017)
- Ağaoğlu, E., “Bilgisayarlar ve Eğitim”, <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5847/1978>. (erişim tarihi: 06.02.2016).
- Akdemir, A. M., “Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu”, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/download/1020000075/1020000069>. (erişim tarihi: 15.10.2016).
- Aktel, M., “Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları”, dergipark.ulakbim.gov.tr/sduiibfd/article/download/5000122933/5000113239. (erişim tarihi: 16.10.2016).
- Alexander, H., “Egypt protests – day 13 of the protests as it happened”, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8317881/Egypt-protests-day-13-of-the-protests-as-it-happened.html>. (erişim tarihi: 06.06.2016).
- “Any political transition in Egypt should take place now, UN chief”, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37451&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAeyx8lp8s0>. (erişim tarihi: 11.10.2016).
- “Arap Baharı'nın bir yılı”, <http://www.dw.com/tr/arap-bahar%C4%B1n%C4%B1n-bir-y%C4%B1n%C4%B1/a-15609554>. (erişim tarihi: 16.04.2016).

- Arab Center for Research&Policy Studies, “Egyptian Presidential Elections”, <http://english.dohainstitute.org/release/15e8d489-373a-445c-827d-16d085ffb413>. (erişim tarihi: 06.11.2016)
- Arklan, Ü. ve Taşdemir, E., “Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet”, josc.selcuk.edu.tr/article/download/1075000161/1075000156. (erişim tarihi: 03.11.2016).
- Arslan, Z., “Postmodern Söylem ve İnsan Hakları”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/470/5389.pdf>. (erişim tarihi: 10.11.2016).
- Aşık, E. S., “Bilgi Toplumu Çerçevesinde Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyumu”, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=7d53ed97e31a8bd32ee4d7d6ed88a29457dea37de04da89a5fde5d57d8a78bb1b76cdf738d90403b681da22e67d2bad4>. (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).
- Ataöv, T., “Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat’ın Yargılanması”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/442/4938.pdf>. (erişim tarihi: 10.07.2016).
- Ateş, A., “1952-2011 Yılları Arası Mısır Dış Politikası” <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1192/325862.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (erişim tarihi: 10.07.2016).
- Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy, Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ve AB Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton’ın Ortak Bildirisi, <http://www.consilium.europa.eu/workarea/downloadAsset.aspx?id=16546>. (erişim tarihi: 10.11.2016).
- Aygün, B., ve Mutlu, A., “Ekolojik Toplumun Organik Topluma İlişkisi Üzerine”, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/61/1/ahmetmutlu.pdf>. (erişim tarihi: 10.12.2015).
- Balay, R., “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/144/1022.pdf>. (erişim tarihi: 01 Kasım 2014).
- Başlar, G., “Yeni Medyanın Gelişimi ve Dijitalleşen Kapitalizm”, <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/247.pdf>. (erişim tarihi: 10.10.2016).
- Bayar, F., “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/fir-atbayar.pdf>. (erişim tarihi: 11.12.2015).
- Bayhan, V., “Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm”, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/57.pdf>. (erişim tarihi: 30.12.2015).

- Baykal, H. ve Baykal, T., “Küreselleşen Dünya’da Çevre Sorunları”, <http://sbed.mku.edu.tr/article/download/1038000510/1038000299>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- Bedük, A., “Bilgi Çağı, Örgütlerde Bilginin Önemi ve Bilgi Teknolojilerinin Örgütlere Sundukları Değişim ve Olanaklar”, <https://cemsutcu.files.wordpress.com/2014/02/bilgi-c3a7ac49fi-c3b6rgc3bctlerde-bilginin-c3b6nemi.pdf>. (erişim tarihi: 05.12.2015)
- Birleşmiş Milletler Antlaşması, <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>. (erişim tarihi: 10.12.2015).
- “Cairo: A Cambridge student reports from Tahrir Square”, http://news.bbc.co.uk/local/cambridgeshire/hi/people_and_places/newsid_9383000/9383606.stm. (erişim tarihi: 05.05.2016).
- Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>. (erişim tarihi: 10.07.2016).
- Chivers, T., Alexander, H., Crilly, R., “Egypt protests: Monday 31 January 2011 as it happened”, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8293551/Egypt-protests-Monday-31-January-2011-as-it-happened.html>. (erişim tarihi: 05.06.2016).
- Chivers, T., Collins, N., Henderson, B., “Egypt protests: Thursday 3 February as it happened”, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8302658/Egypt-protests-Thursday-3-February-as-it-happened.html>. (erişim tarihi: 06.06.2016).
- Choudhary, A., Hendrix, W., Lee, K., Liao, W., “Social Media Evolution of the Egyptian Revolution”, https://www.researchgate.net/publication/254004779_Social_Media_Evolution_of_the_Egyptian_Revolution. (erişim tarihi: 08.06.2016).
- Coştu, Y., “Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler”, http://www.ilafdergi.hitit.edu.tr/Makaleler/1865477217_7.8.5.pdf. (erişim tarihi: 11.12.2015).
- Çakmak, C., “Müslüman Kardeşler Bir Sivil Toplum Örgütü Mü?”, http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu3%20makale/cenap_cakmak.pdf. (erişim tarihi: 01.09.2016).

- Çalık, D. ve Çınar, Ö. P., “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları ve Bilgi Toplumu ve İnternet”, http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- Çelik, M. Y., “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/32/2.cilt/57-74.pdf. (erişim tarihi: 11.12.2015).
- Dalar, M., “Mısır’da Müslüman Kardeşler Hareketinin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi”, <http://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/Kasim2010-OzelSayi/3.mehmet-dalar-musulman-kardesler.pdf>. (erişim tarihi: 10.10.2016).
- “Day Of Departure, Feb. 4, 2011: Crowd To Call For Mubarak To Resign”, http://www.huffingtonpost.com/2011/02/03/day-of-departure-feb-4_n_818398.html. (Erişim tarihi: 06.06.2016).
- “Declaration On Egypt And The Region”, <http://www.consilium.europa.eu/workarea/downloadAsset.aspx?id=16528>. (erişim tarihi: 11.10.2016).
- Demir, Y., “Müslüman Kardeşler Örgütü’nün Son Dönemde Orta Doğudaki Etkinliği ve Siyaseti”, https://www.academia.edu/4608910/Dr._Ye%C5%9Fim_Demir-M%C3%BCsl%C3%BCman_Karde%C5%9Fler_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BCn_%C3%BCn_Son_D%C3%B6nemde_Ortado%C4%9Fudaki_Etkinli%C4%9Fi_ve_Siyaseti. (erişim tarihi: 09.10.2016).
- Demirli, C. ve Kütük, Ö. F., “Anlamsal Web (Web 3.0) ve Ontolojilerine Genel Bir Bakış”, <http://acikerisim.ticaret.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11467/477/M00304.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (erişim tarihi: 10.10.2016).
- Durna, U. ve Demirel, Y., “Bilgi Yönetiminde Bilgiyi Anlamak”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/erciyesuibd/article/download/5000115376/5000107378>. (erişim tarihi: 12.12.2015).
- Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=EG&view=chart>. (erişim tarihi: 10.07.2016)
- Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?end=2015&locations=EG&start=1967&view=chart>. (erişim tarihi: 10.07.2016).

- Dünya Bankası,
<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=EG&view=chart>.
 (erişim tarihi: 10.07.2016).
- Edis Şahin, Y., “Küreselleşme ve İnsan Hakları”,
<http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/4539/7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- “Egypt: Ban calls on leaders to take “bold” steps to address protesters’ concerns”,
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37422&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAeMWclp8s0>. (erişim tarihi: 11.10.2016).
- Egypt crisis: Google launches “speak to tweet” service,
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8295219/Egypt-crisis-Google-launches-speak-to-tweet-service.html>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- “Egypt crisis: Mubarak supporters on horseback attack anti-government protesters”,
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/egypt/8298587/Egypt-crisis-Mubarak-supporters-on-horseback-attack-anti-government-protesters.html>. (erişim tarihi: 06.06.2016).
- “Egypt protests – Thursday 3 February”,
<http://www.theguardian.com/news/blog/2011/feb/03/egypt-protests-live-updates>.
 (erişim tarihi: 06.06.2016).
- “Egypt protests – Monday 7 February”,
<http://www.theguardian.com/news/blog/2011/feb/07/egypt-protests-live-updates>.
 (erişim tarihi: 06.06.2016).
- “Egypt protests – Wednesday 9 February”,
<http://www.theguardian.com/news/blog/2011/feb/09/egypt-protests-live-updates-9-february>. (erişim tarihi: 06.06.2016).
- “Egypt: UN chief urges peaceful transition after Mubarak resignation”,
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37513&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAe5CMlp8s0>. (erişim tarihi: 10.11.2016).
- EISA Election Witnessing Mission Report, <https://www.eisa.org.za/pdf/egy2012eom24.pdf>.
 (Erişim tarihi: 05.11.2016).
- Ekiz, H. vd., “Hesaplamanın Tarihi ve Bilgisayarların Gelişimi”,
<http://www.saujs.sakarya.edu.tr/article/download/5000016535/5000016344>. (erişim tarihi: 06.02.2016).

- Elma, F., “Küreselleşme, Kriz ve Demokrasi”, http://journal.qu.edu.az/article_pdf/1006_62.pdf. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- Esgin, A., “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/49.pdf>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- Galeota, J., “Cultural Imperialism: An American Tradition”, <http://www.getrun.info/pdf/tradition/5.pdf>. (erişim tarihi: 16.10.2016).
- Gençer, M., “Bilgisayar Kitabı”, <http://www.mgencer.com/files/BilgisayarKitabi.pdf>. (erişim tarihi: 06.02.2016).
- Gökpınar, M., “Bir Kavram Olarak İnsan Hakları ve Çeşitli Açılardan Sınıflandırılması”, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1507>. (erişim tarihi: 10.11.2016).
- Gözü, F. ve Mutioğlu, H., “Toplumun Değişen Yüzü: Bilgi Toplumu ve Bilişim Kültürü”, <http://www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356265044.pdf>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- “Hosni Mubarak resigns as president”, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/02/201121125158705862.html>. (erişim tarihi: 06.06.2016).
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>. (erişim tarihi: 10.12.2015).
- Karaçor, S., “Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi”, dergipark.ulakbim.gov.tr/yonveek/article/download/5000069247/5000064151. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- Karadağ, A., “Sürdürülebilir Demokrasi”, <http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir%20demokrasi.pdf>. (erişim tarihi: 02.01.2016).
- Kaya, M., “Küreselleşme Yaklaşımları”, http://www.zgefdergi.com/Makaleler/682672343_13_01_Kaya.pdf. (erişim tarihi: 11.12.2015).
- Khodair, A. A. ve Khalifa, M. “Social Media and the Public Policy Process in Egypt”, http://www.poplas.org/uploads/member_studies/7897/study/Social%20Media%20and%20the%20Public%20Policy%20Process%20in%20Egypt.pdf. (erişim tarihi: 05.06.2016).
- Kirkpatrick, D. D. , “Named Egypt’s Winner, Islamists Makes History”, <http://www.nytimes.com/2012/06/25/world/middleeast/mohamed-morsi-of-muslim-brotherhood-declared-as-egypts-president.html>. (erişim tarihi: 06.11.2016).

- Köse, H. Ö., “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der49m1.pdf>. (erişim tarihi: 09.12.2015).
- Kuzu, B., “Demokrasi-Resmi İdeoloji-Sivil Toplum”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/viewFile/5000054007/5000051322>. (erişim tarihi: 03.01.2016).
- Mısır Arap Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.eg/English/InsideEgypt/CountryProfile/Pages/default.aspx>. (erişim tarihi: 10.07.2016).
- “Mısır’da iktidarın seçim zaferi”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/12/101206_egypt_elex.shtml. (erişim tarihi: 16.04.2016).
- “Mısır’daki parlamento seçimleri Arap basınında”, <http://www.milliyet.com.tr/misir-daki-parlamento-secimleri-arap-basiniinda/dunya/sondakikaarsiv/02.12.2010/1321300/default.htm>. (erişim tarihi: 16.04.2016).
- “Mısır: Seçim Sonuçlarını Protesto Eylemleri Sürüyor”, <http://www.amerikaninsesi.com/content/misirda-secim-sonuclarini-protesto-eylemleri-suruyor-111764654/890365.html>. (erişim tarihi: 16.04.2014)
- https://news.bbcimg.co.uk/media/images/51170000/jpg/_51170484_cairo_protests3_976map.jpg. (erişim tarihi: 20.05.2016).
- OECD, “Understanding The Digital Divide”, <http://www.oecd.org/internet/ieconomy/1888451.pdf>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- Ökmen, M., “Küresel Sistem, Demokratikleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Yerel Demokrasi”, <http://www.academia.edu/download/43157745/demokratiklesme-yerellesme.DOC>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- Özel, H. A., “İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi”, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusosbil/article/viewFile/1023015779/1023014955>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- “Presidential Election In Egypt Final Report”, https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/news/peace_publications/election_report_s/egypt-final-presidential-elections-2012.pdf. (erişim tarihi: 06.11.2016).
- “Protest in Egypt and unrest in Middle East- as it happened”, <http://www.theguardian.com/global/blog/2011/jan/25/middleeast-tunisia#block-51>. (erişim tarihi: 05.06.2016).

- “Protest Campaign – Egypt, 3 February 2011”, <http://www.wanifra.org/articles/2011/02/03/protest-campaign-egypt-3-february-2011>. (erişim tarihi: 06.06.2016).
- “Remarks by the President on the Situation in Egypt”, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/02/01/remarks-president-situation-egypt>. (erişim tarihi: 10.11.2016).
- “Remarks by the President on the Situation in Egypt”, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/28/remarks-president-situation-egypt>. (erişim tarihi: 13.10.2017).
- “Remarks by the President on the Situation in Egypt”, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/02/11/remarks-president-egypt>. (erişim tarihi: 10.11.2016).
- Saygılı, Ş., “Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Konumu”, <http://www.transanatolie.com/turkce/turkiye/turkiye%20gercekleri/bilgiekonomisi-dpt.pdf>. (erişim tarihi: 11.11.2016).
- “Seçmen Katılım Oranları”, https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiNtvOWgLnMAhUjOpoKHUBDBQsQFgg6MAU&url=http%3A%2F%2Fwww.orsam.org.tr%2Ftr%2FtrUploads%2FSecimler%2F3%2FDosyalar%2F2010123_M%25C4%25B1s%25C4%25B1rParlamentoSecimleri.doc&usq=AFQjCNFEOS9k57YcUoekgKD0k1j-xu-a8Q&bvm=bv.121070826,d.bGs. (erişim tarihi: 16.04.2016).
- Soysal, T., “Demokrasi İdesi Üzerine Bir Retorik”, http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_13/17_Soysal.pdf. (erişim tarihi: 30.12.2015).
- “Statement by Herman Van Rompuy, President of the European Council, on the situation in Egypt”, <http://www.consilium.europa.eu/workarea/downloadAsset.aspx?id=16512>. (erişim tarihi: 11.10.2016).
- Şen, B., “Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler”, http://sablonsdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/18_9.pdf. (erişim tarihi: 10.12.2015).
- Talas, M. ve Kaya, Y., “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/download/5000072957/5000067181>. (erişim tarihi: 08.12.2015).
- Telli, A., “Mısır Devrimi’nde Sosyal Medyanın Rolü”, <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjZupe1g6bNAhWThRoKHc00DUwQFgggMAA&url=http%3A%2F%2Fdergipark.ulakbim.gov.tr%2Fbs%2Farticle%2Fdownload%2F500015>

3426%2F5000138832&usg=AFQjCNEWgsrOdlz5Efrpv0CTY0LphXB6Sg. (erişim tarihi: 05. 06.2016).

Tıgılı, İ., “Mısır’da Sosyal Hareketler Kifaye Hareketi ve Müslüman Kardeşler”, <http://www.dunyabulteni.net/file/2011/misirda-sosyal-hareketler.pdf>. (erişim tarihi: 09.10.2016).

“UN chief calls for end to violence in Egypt”, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37392&Kw1=egypt&Kw2=&Kw3=#.WAd9x8lp8s0>. (erişim tarihi: 11.10.2016).

UNdata A World of Information, <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=egypt#Trade>. (erişim tarihi: 10.07.2016).

United States Census Bureau, <https://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Results%20&T=12&A=separate&RT=0&Y=2010&R=113&C=EG>. (erişim tarihi: 10.07.2106).

Ülger, İ. K., “Müslüman Kardeşler Teşkilatının İdeolojisi ve Mısır Siyaseti Üzerindeki Etkileri”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kusbd/article/download/5000198807/5000171683>. (erişim tarihi: 09.10.2016).

“Wael Ghonim, Google Executive, Released In Egypt”, http://www.huffingtonpost.com/2011/02/07/wael-ghonim-google-egypt_n_819667.html. (erişim tarihi: 06.06.2016).

Williams, C., “Egypt restores internet access”, <http://www.telegraph.co.uk/technology/8298287/Egypt-restores-internet-access.html>. (erişim tarihi: 06.06.2016).

Yılmaz, M., “Enformasyon ve Bilgi Kavramları Bağlamında Enformasyon Yönetimi ve Bilgi Yönetimi”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf>. (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

Zerenler, M. vd., “Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (AR-GE) ve Yenilik İlişkisi”, <http://my.beykoz.edu.tr/serkang/files/2011/02/K%C3%9CRESSEL-TEKNOLOJ%C4%B0-ARA%C5%9ETIRMA-GEL%C4%B0%C5%9ET%C4%B0RME-AR-GE.pdf>. (erişim tarihi: 11.11.2016).

<https://about.twitter.com/>. (erişim tarihi: 12.03.2016).

<https://about.twitter.com/tr/company>. (erişim tarihi: 12.03.2016).

<http://www.bbc.co.uk/news/world-12434787>. (erişim tarihi:20.05.2016).

https://www.facebook.com/facebook/info/?tab=page_info. (erişim tarihi: 13 Mart 2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5452baa9e772f6.99496660. (erişim tarihi: 31 Ekim 2014).

<https://www.theguardian.com/world/2011/feb/02/president-hosni-mubarak-egypt-speech>.
(erişim tarihi: 05.06.2016).

<https://www.youtube.com/results?sp=CAM%253D&q=tahrir+square+2011> (erişim tarihi: 30 Nisan 2016).

<https://www.youtube.com/yt/about/tr/>. (erişim tarihi: 14 Mart 2016).

<https://www.youtube.com/yt/policyandsafety/tr/communityguidelines.html>. (erişim tarihi: 14 Mart 2016).

**EK 1 - YENİ ENFORMASYON VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN TAHRİR
MEYDANI GÖSTERİLERİNDE DÖVİZLERE VE DUVAR YAZILARINA
ETKİLERİNİ GÖSTEREN GÖRSELLER**

Kaynak: <http://www.nato.int/docu/review/2012/Arab-Spring/AR-PHOTOS/EN/index.htm>

Kaynak: <http://www.newstatesman.com/science-tech/internet/2016/12/why-technology-no-longer-leaves-great-hope>

Kaynak: http://www.swiss-architects.com/pages/hauptbeitrag/26_11_ifla

Kaynak: <http://www.slideshare.net/donadr/social-media-activism-in-the-arab-world>

Kaynak: <http://www.independent.co.uk/voices/comment/when-millions-are-shouting-can-we-hear-anyone-8519754.html>

Kaynak: <http://www.ibtimes.co.uk/egypt-revolution-anniversary-40-powerful-photos-25-january-2011-arab-spring-protests-1539544>

Kaynak: <http://www.ibtimes.co.uk/egypt-revolution-anniversary-40-powerful-photos-25-january-2011-arab-spring-protests-1539544>

Kaynak: <https://www.munplanet.com/articles/mun-technology/relationship-between-technology-and-democracy>

Kaynak: <http://egyptphotos.revolution25january.com/25january-photos.asp?c=4&id=24514>

Kaynak: http://thefifthcolumnnews.com/wp-content/uploads/2015/05/800px-2011_Egyptian_protests_Facebook__jan25_card.jpg

Kaynak: <http://c7.alamy.com/comp/CE8CWA/protest-tahrir-square-cairo-1st-anniversary-of-the-egyptian-revolution-CE8CWA.jpg>

Kaynak: https://bamituniabamu.files.wordpress.com/2013/06/psc0911_hl_105-1.jpg

Kaynak: <https://www.theguardian.com/technology/2011/feb/01/google-twitter-egypt>

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Halilİbrahim BIYIK

Doğum Yeri - Tarihi: Bilecik-12.03.1988

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Kırklareli Atatürk Lisesi, 2006

Lisans Diploması : Ege Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2011

Yabancı Dil : İngilizce

E-Posta : halil.ibrahim.biyik@gmail.com